

Mina Madsen Knatterød

Fra unge enslige flyktninger til nybosatte ungdommer

En kvalitativ studie av unge enslige bosatte flyktningers fremtidige helsetrusler og erfarte handlingsrom for å fremme helse

Masteroppgave i folkehelse

Veileder: Borgunn Ytterhus

Juni 2021

Mina Madsen Knatterød

Fra unge enslige flyktninger til nybosatte ungdommer

En kvalitativ studie av unge enslige bosatte flyktningers fremtidige helsetrusler og erfarte handlingsrom for å fremme helse

Masteroppgave i folkehelse
Veileder: Borgunn Ytterhus
Juni 2021

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for medisin og helsevitenskap
Institutt for samfunnsmedisin og sykepleie

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Denne masterstudien er en del av prosjektet *Taus Tids Tale – En studie av helsefremming og tjenesteutforming for unge enslige bosatte flyktninger*, som er et samarbeid mellom NTNU og Trondheim universitetskommune, Barne- og familietjenesten. Datamaterialet i masteroppgaven vil være en del av hovedprosjektet. Hensikten med denne masterstudien var å studere unge enslige bosatte flyktningers erfaringer i hverdagen for å få tak i deres fremtidige helsetrusler og hvilket handlingsrom de har for å fremme egen helse. Problemstillingen er følgende: *Hva i de bosatte unge enslige flyktningers biografiske fortellinger signaliserer trusler mot deres helse fremover, og hva slags handlingsrom erfarer de å ha som kan fremme deres helse?* Datamaterialet har blitt hentet gjennom individuelle semi-strukturerte intervju. Elleve unge enslige bosatte flyktninger i alderen 18-25 år fra tre kommuner, hvorav to med innbyggertall mellom 6000 og 10 000 og en kommune med over 200 000 ble intervjuet.

Mye av foreliggende forskning handler om enslige mindreårige flyktninger i asylsøkerfasen og i asylmottak. Det eksisterer lite review-basert forskning som særskilt tar utgangspunkt i unge enslige bosatte flyktninger. Det er derfor behov for mer forskning på denne gruppen. Teori som blir benyttet i oppgaven er ‘salutogenese’ med begrepet ‘sense of coherence’ og ‘the capabilities approach’ inklusive ‘agency’. Fortolkende fenomenologi blir benyttet som analyseringsmetode.

Denne studiens hovedfunn viste at ungdommene møtte flere helsetrusler i hverdagen. De opplevde språkutfordringer som begrenset muligheter for utdanning, arbeid, sosialisering og etablering av vennskap. Ungdommene hadde lite og skjøre nettverk i Norge, med få gode venner. Flere opplevde ensomhet og isolasjon. Mange hadde bekymringer for familien og strevde med søvn, noe som gikk ut over skolegang og hverdag. Det norske klimaet og covid-19-pandemien viste seg å ha en påvirkende kraft på helsetruslene. Imidlertid brukte ungdommene handlingsrommet sitt i møte med disse helsetruslene. De hadde store faglige ambisjoner, jobbet hardt både på skolen og på jobb. Ungdommene viste høy grad av selvstendighet og var flinke til å benytte tilgjengelige handlingsrom, som det lille nettverket de hadde eller bofelleskap. De mente selv at de forstod situasjonen tilstrekkelig til å kunne håndtere hverdagslivet på en akseptabel måte. Allikevel var det ikke alltid like lett å finne mening i alle strukturene i det norske samfunn. Samfunnets kombinerte capabilities trenger ytterligere utbedringer gjennom mer skreddersydde løsninger rundt ungdommene.

Summery

This Master's Thesis is part of the project *'Taus Tids Tale – a study of health promoting and service solutions for young, unaccompanied, resident refugees'*, which is a collaborations between NTNU and Trondheim local authority's Children and Family Services. The dataset for this Master's Thesis was collected as part of the main project. The purpose of the thesis was to study the everyday experience of young, unaccompanied, resident refugees' in order to identify the future health risk factors and their own agency in promoting a healthy life. The objective of the study is to investigate the following: *What factors in the young, unaccompanied, resident refugees biographical narratives may identify future health risk factors and what kinds of agency do they perceive to have to promote their own health?* The dataset has been collected through individual semi-structures interviews. Eleven young, unaccompanied, resident refugees between 18 and 25 years old were interviewed, from three different local authorities, of which two have a population of between 6000 and 10 000 and one with a population of over 200 000.

Much of the existing research covering unaccompanied, under aged refugees in the applications phase of their asylum process and in reception centres. There is little review-based research that specifically covers young, unaccompanied, resident refugees. This is why more focus is need for this group. The theoretical approach used for this thesis is 'salutogenesis' with the concepts 'sense of coherence' and 'the capabilities approach' including 'agency'. Interpretive phenomenology is used as the methods of analysis.

The conclusion of the study established that the subjects had several challenges that constituted risk factors to their health in their everyday life. They experienced language challenges, which limited their options for education, work, socialising and establishing friendships. They had small and fragile networks in Norway, with only a few good friends. Several reported loneliness and isolations. Many were worried about family and experienced insomnia, which again effected their schooling and everyday activities. The Norwegian climate and the ongoing covid-19 pandemic where factors that contributed to increased risk factors. However, the young people actively used their agency when encountering the risks. They expressed significant academic and other ambitions, and worked hard, both at school and in their places of work. They showed a high degree of independence and were good at utilising their available resources, through their limited networks or shared housing

communities. They expressed confidence that they had sufficient understanding of their surroundings to be able to handle their situations in an acceptable way. At the same time, it was not always easy for them to understand the purpose for all the structures in the Norwegian society. Further improvements, through more custom solutions, are needed to fully utilise their capabilities for the benefit of themselves and society.

Forord

Jeg ønsker først og fremst å takke alle elleve ungdommene som stilte opp i intervjuene. Det krever mot å dele sin livshistorie. Jeg er takknemlig for at de ønsket å dele dette med meg. Uten disse ungdommene hadde det ikke vært noen masteroppgave.

Det har til tider vært krevende å jobbe med en masteroppgave under en global pandemi. Nedstenging og smittevern gjorde det utfordrende både under rekruttering og intervju. Det har også vært tungt å måtte skrive mesteparten av oppgaven hjemme.

Jeg ønsker å takke min veileder Borgunn Ytterhus, som har hatt gode ord, tilbakemeldinger og kommentarer. Når ting har følt tungt, har det vært godt med zoom-møtene hvor jeg har fått oppmuntrende ord og støtte. Tusen takk for all veiledning! Jeg ønsker også å rette en takk til stipendiat Gjertrud Moe, min intervjupartner, for all støtte, hjelp og oppmuntrende ord.

Til slutt ønsker jeg å takke foreldrene mine, venner og alle andre som har gitt meg god hjelp og oppmuntrende ord. Takk for at dere tok dere tid til å lese gjennom oppgaven min og at dere ga meg motivasjon når jeg trengte det.

Trondheim, juni 2021.

Mina Madsen Knatterød

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	1
1.1 Hensikt og problemstilling	2
1.2 Avgrensing	3
1.3 Folkehelse og folkehelsearbeid	3
1.4 Oppgavens oppbygging	4
2 Bakgrunn	5
2.1 Hvem er de unge enslige bosatte flyktingene?	5
2.2 Bosettingsfasen	6
2.3 Innføringstilbud	7
2.4 Kunnskapsstatus på feltet	7
2.4.1 Helseutfordringer etter bosetting.....	8
2.4.2 Utfordringer i hverdagen	9
2.4.3 Utdanning.....	10
2.4.4 Ungdommenes agency.....	11
2.4.5 Oppsummering	12
3 Teori	13
3.1 Det salutogene rammeverket	13
3.1.1 Sence of coherence.....	14
3.2 The Capabilities Approach	15
3.2.1 Agency	18
4 Metode	20
4.1 Vitenskapelig forankring	20
4.1.1 Fortolkende fenomenologi	20
4.1.2 Det kvalitative dybdeintervjuet	21
4.2 Datainnsamling	22
4.2.1 Utvalg og rekruttering	22
4.2.2 Intervjuguide	24
4.2.3 Gjennomføring av intervjuene	24
4.2.4 Bruk av tolk	25
4.2.5 Bruk av tekniske hjelpemidler.....	25
4.3 Transkribering	26
4.4 Analyse	26
4.5 Metodekvalitet	28
4.5.1 Validitet	28
4.5.2 Reliabilitet	29
4.5.3 Teoretisk generalisering.....	29
4.5.4 Metodekritikk.....	30
4.5.5 Forskningsetiske refleksjoner	30
5 Resultater	33
5.1 Det verbale språkets ekskluderende kraft	33
5.1.1 Store forskjeller i utdanningsbakgrunn.....	34
5.1.2 Språkbarriere ved jobb og utdanning	36

5.1.3 Språkutfordringer kan føre til ensomhet og isolering	37
5.2 Lite og skjørt sosialt nettverk fører til ensomhet	37
5.3 Savn og bekymring for familien	39
5.3.1 Barriere i hverdagen	39
5.3.2 Kan ikke snakke med familien om problemer	41
5.4 Den organiserte hverdagen skaper ensomhet	41
5.4.1 Ensomhet i Norge.....	42
5.4.2 Vanskelig å etablere vennskap med nordmenn	43
5.4.3 Ensomt å bo alene?.....	44
5.5 Mangel på anerkjennelse og respekt	45
5.6 «Du må tenke når du sover...»	46
5.6.1 Tanker og bekymringer før søvn	47
5.6.2 Dårlig søvn påvirker hverdagen	48
5.7 Vær og mørketid.....	48
5.7.1 Klima påvirker hverdagen	49
5.8 Covid-19-pandemien.....	50
5.8.1 Mer ensomhet?.....	51
5.8.2 Stengte tilbud.....	51
5.8.3 Mer bekymringer for familien.....	52
5.9 Ungdommenes handlingsrom.....	52
5.9.1 Håndtering av familieproblemer.....	53
5.9.2 Store faglige ambisjoner	54
5.9.3 Stort ønske om kontakt med jevnaldrende	55
5.9.4 Håndtering av utfordringer	56
6 Diskusjon	58
6.1 Får ulike evner, like muligheter?	59
6.1.1 Kort tid på å ta igjen læring.....	60
6.1.2 Språkbarriere sin begrensing på handlingsrom	61
6.2 Sosialt nettverk og helse	64
6.2.1 Utfordrende å bli venn med norsk ungdom	66
6.2.2 Organisert hverdag for hvem?	67
6.3 Utfordringer med klima og søvn	68
6.4 Overgangen til voksenlivet.....	69
6.4.1 Store ambisjoner for fremtiden	71
6.5 Utfordringer med bosetting	72
7 Konklusjon	74
7.1 Svakheter/begrensinger med studien	75
7.2 Videre forskning	76
Litteraturliste.....	77
Vedlegg	82
Vedlegg 1: NSD godkjenning	82
Vedlegg 2: Samtykkeskjema.....	83
Vedlegg 3: Intervjuguide.....	87

Vedlegg 4: Utkast til intervjuguide	89
--	-----------

Liste av tabeller

<i>Tabell 1. Eksempel på analytisk fremgangsmåte.....</i>	27
--	-----------

1 Innledning

Krig, konflikter og klimaskapte endringer i miljøet tvinger mange millioner mennesker på flukt og dette kommer til å øke kraftig i tiden fremover (Mæland, 2016, s. 59). En flyktning blir definert som en person som har flyktet fra sitt opprinnelsesland og som frykter for forfølgelse på grunn av rase, religion, nasjonalitet, politisk oppfatning eller tilhørighet til en bestemt sosial gruppe (Flyktningkonvensjonen, 1954). Flyktninger som er under 15 år når de ankommer Norge blir betegnet som enslige mindreårige flykninger, mens de på 15 år eller eldre kalles for unge enslige flykninger. Dette er barn og unge som kom til Norge uten foreldre eller andre med foreldreansvar (IMDi, 2020a). De blir betegnet som en sårbar gruppe fordi de er unge mennesker som har flyktet fra krig, forfølgelse, vanskelige leveforhold og traumatiske hendelser. De har blitt adskilt fra familien og kommer til et nytt samfunn med et fremmed språk, kultur og tradisjon (Svendsen et al., 2018, s. 8). De må lære mye på kort tid; et nytt språk og ta igjen utdanning (Lynnebakke & Pastoor, 2020, s. 10).

Forskning har vist at enslige mindreårige flykninger har en høyere risiko for psykiske problemer som depresjon, PTSD og angst (Svendsen et al., 2018, s. 76). Samtidig som de er en spesielt utsatt gruppe med flere risikofaktorer, har de også store styrker, ressurser og selvstendighet (Svendsen et al., 2018, s. 9). Med kun fokus på sårbarhet risikerer vi at de unge enslige bosatte flykningene blir redusert til ofre uten agency (Wernesjö, 2014, s. 13), noe som kan hindre sosial integrasjon og deltakelse. Dette er fordi agency handler om hvordan vi bruker de mulighetene vi har tilgjengelig og friheten vi har til å forfølge egne mål og interesser (Chase, 2020, s. 442).

Denne masterstudien er en del av et større prosjekt: *Taus Tids Tale – En studie av helsefremming og tjenesteutforming for unge enslige bosatte flykninger*. Prosjektet er et samarbeid mellom NTNU og Trondheim universitetskommune, Barne- og familietjenesten. Prosjektet er organisert etter en tredeling, hvor en av de mindre delene består av min masteroppgave. Målet med hovedstudien er å innhente kunnskap om hva som kan bidra til å fremme helse og lage gode helse- og opplæringstjenester for unge enslige flykninger. Prosjektet ønsker å undersøke unge enslige bosatte flykninger, fordi dette er en gruppe som har blitt lite forsket på og som kan ha behov for bedre oppfølging (CRISTIN, 2020).

1.1 Hensikt og problemstilling

Hensikten med denne masterstudien er å studere de unge enslige bosatte flyktingenes erfaringer i hverdagen for å få tak i deres fremtidige helsetrusler og hvordan de bruker tilgjengelig handlingsrom for å fremme sin helse. Forskning på enslige mindreårige flyktinger er et begrenset forskningsfelt både i Norge og internasjonalt (Lidén et al., 2020, s. 19). Samtidig har mye av den eksisterende forskningen et fokus på enslige mindreårige (Lynnebakke & Pastoor, 2020, s. 2), med et spesielt fokus på flyktinger i asylsøkerfasen og i asylmottak (Svendsen et al., 2018, s. 3). Det eksisterer derfor lite forskning på unge enslige bosatte flyktinger. Samtidig har tidligere forskning på enslige flyktinger i stor grad fokusert på helserelevante problemstillinger som psykisk helse, men det er imidlertid lite forskning på skole, opplæring og ulike bo- og omsorgsløsninger (Svendsen et al., 2018, s. 2-3). Det er begrenset med norske studier som handler om bosetting av enslige mindreårige flyktinger (Lidén et al., 2020, s. 19). Det er derfor behov for mer kunnskap om tjenestekjeden, rammebetingelser for bosetting og om overgangen til voksenliv (Svendsen et al., 2018, s. 79-80). Det finnes også lite om hvordan botiltak oppleves av de bosatte selv, hvordan det går med enslige mindreårige flyktinger etter bosetting og overgangen til å klare seg på egen hånd (Lidén et al., 2020, s. 20-21). Dette er områder denne masterstudien kommer til å se på for å få tak i de unge enslige bosatte flyktingene sine opplevde helsetrusler og handlingsrom.

Tidligere forskning har i liten grad inkludert de enslige flyktingene sine egne stemmer og det er behov for mer forskning med et *strykeperspektiv*, det vil si enslige flyktingers potensial og ressurser. Dette perspektivet ønsker å se sammenhengen mellom ungdommenes sårbarhet og ressurser (Svendsen et al., 2018, s. 80). Hensikten med denne masterstudien er nettopp å få frem de unge enslige bosatte flyktingenes egne fortellinger og se på både helsetrusler, men også ungdommenes styrker. Problemstillingen i denne masterstudien vil være: *Hva i de bosatte unge enslige flyktingers biografiske fortellinger signaliserer trusler mot deres helse fremover, og hva slags handlingsrom erfarer de å ha som kan fremme deres helse?*

1.2 Avgrensning

De unge enslige bosatte flyktningene i oppgaven består av ungdom i alderen 18-25 år som har reist fra opprinnelseslandet sitt uten foreldre eller andre med foreldreansvar. De er alle bosatt i Norge, men i varierende antall år. De blir betegnet som unge enslige flyktninger, i stedet for enslige mindreårige flyktninger som ofte brukes i forskningslitteraturen, fordi de ankom Norge i ulik alder hvor ikke alle var under 15 år og ble intervjuet i senere tid etter bosetting. Senere i oppgaven vil jeg benytte ny-bosatte ungdommer fordi informantene er ferdig med flukten, de fleste har oppholdstillatelse og har blitt bosatt i en norsk kommune. Informant eller ungdom vil også bli brukt.

1.3 Folkehelse og folkehelsearbeid

I folkehelseloven (2012, § 3) blir folkehelse definert som «befolkningens helsetilstand og hvordan helsen fordeler seg i en befolkning». Formålet med loven er å bidra til samfunnsutvikling som fremmer helse, trivsel, gode sosiale og miljømessige forhold, forebygger psykisk og somatisk sykdom, skade eller lidelse og utjevner sosiale helseforskjeller (Folkehelseloven, 2012, § 1). Med sosiale helseforskjeller vil det si ulikheter både i sykdom og morbiditet, men også helse og trivsel. Dette blir skapt og vedlikeholdt gjennom levekår, sosiale prosesser og levesett. En viktig strategi for å motvirke sosiale helseforskjeller er å rette tiltak mot barn og ungdom sin livssituasjon, oppvekstmiljø og muligheter (Mæland, 2016, s. 46-47). Det å styrke muligheter for gode oppvekstmiljø og skolegang er den viktigste helseinversering det norske samfunnet kan gjøre. Dette er fordi de sosioøkonomiske og psykososiale vilkårene man utsettes for i oppveksten, påvirker helse og sosiale ulikheter i senere tid (Mæland, 2016, s. 193).

Det å ha arbeid, kunne fullføre skolegang og ta høyere utdanning er helsefremmende (Helsedirektoratet, 2018a, s. 23). I det helsefremmende arbeidet betraktes ikke helse bare som et mål i seg selv, men også som et middel for å oppnå andre ønskelige mål. Ved å styrke helse skapes et overskudd som gir muligheter for personlig, økonomisk og sosial utvikling og dermed økt livskvalitet. Sentralt i den helsefremmende tenkningen står ideen om at folk må få makt og kontroll over egen helse (Mæland, 2016, s. 17). Det å oppleve at man har kontroll

over eget liv er viktig for både selvbildet, mestringsevnen, samt mental og fysisk helse (Mæland, 2016, s. 79).

1.4 Oppgavens oppbygging

Innledningsvis har oppgavens tematikk, hensikt, avgrensning og problemstilling blitt presentert.

Videre i bakgrunnskapittelet vil bakgrunn om enslige flyktninger, bosettingsfasen, bosituasjon, innføringstilbud og kunnskapsstatus på feltet bli introdusert.

I teorikapittelet presenteres sentrale teorier knyttet til problemstillingen, som salutogenese, sence of coherence, the capabilities approach og agency. Disse begrepene vil bli definert for senere bruk i diskusjonen.

Deretter kommer metodekapittelet hvor det blir redegjort for valg av metode og gjennomførelse av datainnsamling, transkribering og analysering. Kapittelet vil også inkludere metodekritikk og etiske refleksjoner.

Dette etterfølges av resultatkapittelet hvor hovedfunnene fra studien blir presentert.

Videre følger diskusjonskapittelet hvor teori, mine hovedresultater og tidligere forskning blir koblet sammen.

Til slutt i konklusjonskapittelet vil en konklusjon av oppgaven blir presentert, med svakheter og begrensninger med studien og videre forskning.

2 Bakgrunn

I dette kapitlet vil bakgrunnen til de unge enslige bosatte flyktingene blir presentert og rammene rundt bosettingen, noe som inkluderer bosettingsfasen, bosituasjon og innføringstilbud. Til slutt vil en kunnskapsstatus på feltet bli presentert før en kort oppsummering av kapitlet.

2.1 Hvem er de unge enslige bosatte flyktingene?

De unge enslige bosatte flyktingene er en heterogen gruppe med et mangfold av kjønn, alder og etnisitet med ulik bakgrunn og livshistorie (Berg, 2020, s. 192). De har ulik sosial og økonomisk bakgrunn, skolegang, kunnskaper og kompetanse. Noen av ungdommene har gått på skole, mens andre må lære seg grunnleggende skrive- og leseferdigheter. Noen kommer fra store byer og andre fra små steder. Ungdommene kan tilhøre forskjellige folkegrupper som kan stå i konflikt mot hverandre (Svendsen et al., 2018, s. 8). Selv om de unge enslige flyktingene er en sammensatt gruppe er det et flertall av gutter over 16 år som kommer til Norge (Eide, 2020, s. 34). I 2019 var 84 prosent blant de bosatte enslige mindreårige flyktingene gutter. Hos de fra Afghanistan var 98 prosent gutter og hos syrere var 85 prosent gutter. Eritrea har en jevnere kjønnsfordeling (Kirkeberg & Lunde, 2020, s. 18). Den største gruppen med enslige mindreårige flyktinger kommer fra Afghanistan, deretter kommer de fra Eritrea, Somalia og Syria (Kirkeberg & Lunde, 2020, s. 4).

Fra 1996-2019 har rundt 10.000 enslige mindreårige flyktinger fått opphold, og ved inngangen til 2020 bodde 9455 fortsatt i Norge (Kirkeberg & Lunde, 2021). I 2015 var det en kraftig økning på nesten 5500 av bosatte enslige mindreårige flyktinger. Dette var mer enn dobbelt så stor økning som fra tidligere år (Kirkeberg & Lunde, 2020, s. 14). Denne perioden blir betegnet som flyktingkrisen i Europa (Eide, 2020, s. 34). I senere tid har det vært en kraftig nedgang i antall bosatte enslige mindreårige flyktinger (Lidén et al., 2020, s. 17). I 2019 ble det redusert til 135 asylsøknader (Kirkeberg & Lunde, 2020, s. 14). Dette skyldes innstramninger i asylpolitikken etter 2009 (Svendsen et al., 2018, s. 20). Mange av de som

kom som mindreårige har nå blitt voksne, hvor mer enn ni av ti er 18 år eller eldre. Gjennomsnittlig botid var 8,1 år ved inngangen til 2020. Det er stor forskjell i botid etter hvilket land de kommer fra. De fra Afghanistan har gjennomsnittlig botid på rundt 7 år, mens de fra Syria har den laveste gjennomsnittlige botiden på drøyt 3 år (Kirkeberg & Lunde, 2021).

2.2 Bosettingsfasen

Når den unge enslige flyktingen har fått innvilget oppholdstillatelse i Norge og skal tildeles kommune, begynner det som kalles for bosettingsfasen. I dag er de unge flyktingenes innflytelse på valg av bostedskommune svært begrenset (Svendsen et al., 2018, s. 12-13). Ansvar for bosettingen er et samarbeid mellom Utlendingsdirektoratet (UDI), Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) og Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat) (Eide, 2020, s. 33). For de enslige mindreårige flyktingene under 15 år har Bufetat ansvaret for bosettingen, mens IMDi har ansvaret for de over 15 år. Det varierer hvordan kommunene velger å bosette de unge enslige flyktingene, men det skal legges til rette for gode oppvekstbetingelser og trygge voksenpersoner som kan gi veiledning og omsorg. For barn under 15 år er fosterhjem et alternativ, hvis de ikke har slektninger i Norge. For de på 15-18 år er det vanlig med bemannet bofelleskap. Hvis de ønsker og har evne til å klare seg selv, er egen hybel eller ubemannet kollektiv en mulighet (IMDi, 2020a). For ungdommene over 18 år er det vanligst å bo alene, hvor de får betalt husleie av kommunen en periode før de må klare seg selv. De unge enslige flyktingene får kun ett tilbud om bosettingskommune og kan ikke klage på vedtaket. Velger de å bosette seg på egen hånd mister de rett til økonomisk støtte gjennom introduksjonsprogrammet og introduksjonsstønning (IMDi, 2020b).

Ved inngangen av 2019 bodde seks av ti av de 8796 bosatte enslige mindreårige flyktingene som tilhørte en privathusholdning alene. Antallet var høyest blant afghanere (69 prosent) og eritreere (68 prosent) (Kirkeberg & Lunde, 2020, s. 24). Gutter er i større grad enn jenter aleneboende og blant de under 18 år er nesten halvparten av guttene aleneboende, mens for jenter gjelder dette hver fjerde. Andelen aleneboende menn er også høyere enn blant kvinner når de ikke lenger er mindreårige, blant de i alderen 18-25 er ca. tre av fire menn

---

aleneboende, mens dette gjelder bare halvparten av kvinnene i samme aldersgruppe (Kirkeberg & Lunde, 2020, s. 25).

2.3 Innføringstilbud

Barn og unge som er i grunnskolealder har så snart de ankommer Norge, rett til grunnskoleopplæring (Opplæringsloven, 1998, § 2-1). De har rett til å gå på nærskolen eller velge et tidsbegrenset innføringstilbud, hvor målet er at eleven skal lære seg norsk og kunne følge den ordinære opplæringen i norsk skole (Opplæringsloven, 1998, § 8-1). Ungdommene som har fått lovlig opphold har rett til videregående opplæring hvis de har allmenn grunnopplæring fra et annet land i minst ni år, eller har kunnskaper eller ferdigheter på nivå med norsk grunnskole (Opplæringsloven, 1998, § 3-1). De har lovfestet rett til videregående opplæring som er kalt ungdomsretten (Pastoor, 2020, s. 217). Kommunene kan tilby et valgfritt innføringstilbud på inntil to år til nyankomne elever. Ungdommene som velger et ordinært innføringstilbud kan tilbys særskilt språkopplæring. Elevene sine norskferdigheter skal kartlegges før vedtak og underveis (Opplæringsloven, 1998, § 2-8). De nyankomne flyktningene mellom 18 og 55 år får tilbud om introduksjonsprogrammet (Introduksjonsloven, 2003, § 2). For å ha rett og plikt til introduksjonsprogrammet må de ha vært bosatt i en kommune i mindre enn to år (Djuve et al., 2014, s. 8). Programmet kan vare i inntil to år eller i spesielle tilfeller tre år (Introduksjonsloven, 2003, § 5). 1. januar 2021 kom regjeringen med en ny lov om integrering som vil gjøre introduksjonstilbudet mer individuelt tilpasset. Dette vil gjelde for unge enslige flyktninger som kommer til Norge etter denne datoen (Integreringsloven, 2021, § 13).

2.4 Kunnskapsstatus på feltet

I dette avsnittet vil jeg presentere noe av den tidligere forskningen på feltet. Empirien er funnet etter søk gjennom søkemotorer som Oria og Google scholar, samt søkeplattformen Idunn. Jeg har benyttet søkeord som unge enslige flyktninger/young unaccompanied refugees, enslige mindreårige flyktninger/unaccompanied refugee minors, helseproblemer/health problems, bosetting/resettlement, skole/school, språk/language og agency. Referanselisten til

---

artikler jeg benyttet, snøballmetoden, ble også brukt for å finne ytterligere empiri. Studier gjennomført med både kvantitative og kvalitative forskningsmetoder er inkludert, både fra review-baserte tidsskrift og fra norske forskningsinstitusjoners rapporter (folkehelseinstituttet, NTNU samfunnsforskning). Totalt inngår seksten studier i gjennomgangen.

Forskningsrapporter og kunnskapsoppsummeringer fra Norden er inkludert fordi det finnes lite review-basert forskning som særskilt tar utgangspunkt i enslige bosatte ungdommer med flyktningebakgrunn. Imidlertid finnes det en del om enslige ungdommer fra asylmottak og dette er inkludert i gjennomgangen. Det er grunn til å anta at det kan være sammenfallende utfordringer hos nordiske flyktninger, samt enslige mindreårige på asylmottak og unge enslige bosatte, selv om rammene rundt er forskjellige.

2.4.1 Helseutfordringer etter bosetting

Den kvalitative studien til Johansen og Studsrød (2019, s. 252) viste at flere år etter bosetting, følges fortsatt de unge enslige flyktningene av tidligere opplevelser, noe som kan gå ut over den daglige fungeringen. Flere av ungdommene opplevde søvnproblemer, mareritt, konsentrasjonsproblemer, ensomhet, tristhet, sorg, frykt, stress og sinne (Johansen & Studsrød, 2019, s. 253). I tillegg føler flere bekymring og ansvar for familien, noe som kan føre til emosjonell smerte og bekymring (Johansen & Studsrød, 2019, s. 258). Ungdommenes utfordringer er koblet til konsekvenser av økonomiske, helsemessige og andre skjevheter. Derfor mente forskerne at det er viktig å se på de strukturelle forholdene, som både muliggjør og begrenser ungdommenes agency (Johansen & Studsrød, 2019, s. 257).

Den systematiske oversikten til Fazel et al. (2012, s. 280) rapporterte at hyppig flytting kan ha negativ effekt på unge flyktninger sin mentale helse. For at ungdommene skal kunne tilpasse seg og oppleve positiv mental helse må de ha tilgang til rettferdig og god psykisk og fysisk helse, bolig og skolegang. Oversikten viste at unge enslige flyktninger er sårbare og trenger støtte for å kunne nyttiggjøre seg av langvarig stabilitet i bosted og det sosiale miljøet.

Rapporten til Lidén et al. (2020, s. 120) har undersøkt bosettingen av enslige mindreårige og overgangen til voksenlivet. Rapporten viste at flere enslige mindreårige flyktninger vil oppleve det som en stor overgang å bo alene, hvor mange vil slite med ensomhet og søvnproblemer. Brudd i relasjoner og utdanning, begrenset tilknytning til utdanning og arbeid, lite sosialt nettverk, dårlig økonomi og få støttespillere er risikofaktorer for en negativ

overgang til voksenlivet (Lidén et al., 2020, s. 99). For at ungdommene skal få en vellykket overgang er det behov for gode språkkunnskaper, sosialt nettverk, stabile voksenpersoner, økonomiferdigheter, hverdagsmestring og utdanningsambisjoner (Lidén et al., 2020, s. 120).

Seglem et al. (2011, s. 461) sin kvantitative studie så på depressive symptomer hos enslige mindreårige flyktninger etter bosetting. Studien viste at de fortsetter å ha et høyt nivå av depressive symptomer selv etter bosetting. Oppedal et al. (2009, s. 19) forklarte at hvis psykiske lidelser forblir ubehandlet i lang tid, kan de bli kroniske og er en av hovedårsakene til arbeidsuførhet og uførhetstrygd i Norge. Seglem et al. (2014, s. 300) sin kvantitative studie fant ut at selv om unge enslige flyktninger har mer depressive symptomer enn andre ungdommer og opplever traumer og tap, så har de fortsatt tilfredshet og well-being i livet.

2.4.2 utfordringer i hverdagen

Rapporten til Oppedal et al. (2011, s. 23-24) identifiserte fem ulike hovedproblemområder som enslige mindreårige flyktninger opplevde i hverdagen: savn/ensomhet, kultur/språk, økonomi/utdanning/job, bosituasjon og helseutfordringer. Flere opplevde savn etter familien og ensomhet, noe som gikk ut over blant annet søvnkvalitet og konsentrasjonen på skole og jobb. De opplevde språklige og kulturelle utfordringer i hverdagen; å lære seg norsk, i innføringsklasser og det å få venner. Mange hadde også utfordringer med å skaffe seg jobb, valg av studieretning og valget mellom å fortsette skole eller begynne å arbeide for å forsørge familien. Noen hadde utfordringer med bosituasjon fordi de måtte bo i en kommune eller boform de ikke ønsket. Enkelte hadde også utfordringer med helseplager i hverdagen (Oppedal et al., 2011, s. 24). Hverdagen er sammensatt, de sliter mye med psykiske plager og ensomhet. Samtidig har de fleste en positiv utvikling av kulturkompetanse, sosiale nettverk og hvordan de fungerer i det norske samfunnet. Sosiale nettverk betyr tilgang på sosial støtte, noe som kan beskytte mot psykiske plager (Oppedal et al., 2011, s. 43). Ungdommene som opplever at deres norske identitet ikke blir bekreftet, har vanskeligheter med å føle tilhørighet til samfunnet. Hvis befolkningen gir ungdommene mulighet til å føle seg som en del av samfunnet, vil det fremme den psykososiale tilpasningen (Oppedal et al., 2011, s. 42).

Oppedal et al. (2009, s. 40-41) sin rapport viste til forskjell fra andre ungdommer, har de unge enslige med flyktningbakgrunn en «dato» for når de skal bli selvstendig og klare seg selv. Dette er noe som vanligvis skjer når de er mellom 18-20 år. Flere av ungdommene i studien

fortalte at de ikke fikk være med på å bestemme hvilken kommune de skulle bosettes i. Rapporten til Garvik et al. (2016, s. 80) nevnte at de enslige mindreårige flyktingene er i en svært utsatt posisjon siden de har begrenset med voksenpersoner rundt seg og ofte et lite sosialt nettverk. Intervjuene viste at etter fylte 18 år er det flere som fortsatt har behov for hjelp i hverdagen fra voksenpersoner.

Kunnskapsoppsummering fra Svendsen et al. (2018, s. 35) viste at bosatte enslige mindreårige flyktingene i utgangspunktet har begrenset sosialt nettverk og få møteplasser for å treffe norske jevnaldrende. Rapporten til Svendsen og Berg (2017, s. 72) forklarte at når de enslige mindreårige flyktingene opplever å ikke beherske språket eller ikke forstår de sosiale og kulturelle kodene, kan de ofte oppleve seg selv som underlegne. Herz og Lalander (2017, s. 1068) sin kvalitative studie fra Sverige rapporterte at enslige mindreårige flyktinger håndterer opplevelsen av ensomhet ved å blant annet være med venner. Flere av ungdommene opplever ensomhet og det å hele tiden bli plassert i en kategori som ensom eller enslig kan forsterke dette (Herz & Lalander, 2017, s. 1070).

2.4.3 Utdanning

Rapporten til Thorshaug og Svendsen (2014, s. 19) fant at det norske utdanningssystemet kan bli utfordrende for de som ankommer Norge sent i skoleløpet og har lite eller ingen skolebakgrunn. Flere strever med å tilegne seg kunnskap og fullføre skolen. Thorshaug og Svendsen (2014, s. 73) stiller spørsmålet om det blir tatt hensyn til behovene til de nyankomne elevene, når flere vil ha behov for mer enn et par år med innføringstilbud. De forklarer at de minoritetsspråklige elevene er en svært heterogen gruppe og derfor er det utfordrende med individuell tilrettelegging. Elevene med begrenset utdanningsbakgrunn skal få mulighet til å ta igjen læring. Samtidig som de med en sterk faglig utdanningsbakgrunn ikke skal bli passivisert og få negative holdninger til skolen (Thorshaug & Svendsen, 2014, s. 70-71).

Lynnebakke og Pastoor (2020, s. 2) sin kvalitative artikkel viste at selv om unge flyktinger har mange utfordringer har de høy motivasjon, jobber hardt og har positive forventninger til fremtiden. De ser på utdanningsambisjonene som fremtidig håp og agency, som skaper målrettet handling til å jobbe mot sine ambisjoner (Lynnebakke & Pastoor, 2020, s. 3). For å oppnå sine mål ser mange det som viktig å være fokusert på skolen, ha høye utdanningsambisjoner og å arbeide hardt. Få følte seg overarbeidet av skolearbeidet, de

beskrev spesielt utfordringer knyttet til å lære et nytt språk, men beskrev utfordringene som overkommelige. Få opplevde søvnproblemer og konsentrasjonsproblemer som negativt for skolearbeidet. Studien viste at ungdommene ønsket mer sosial kontakt med norsk ungdom (Lynnebakke & Pastoor, 2020, s. 6). Noen av ungdommene opplevde utfordringer med å holde følge med resten av klassen i undervisningen. Ungdom med tidligere utdanningsbakgrunn hadde en ressurs hvor de opplevde en kontinuitet i skolegangen, men hadde utfordringer med det norske språket. Utdanningsmotivasjonen var et ønske om et godt og stabilt liv, økonomisk sikker fremtid, være selvstendige, mulighet til å støtte familien økonomisk, bidra i samfunnet og personlig utvikling. Dette var viktigere enn sosial mobilitet og status (Lynnebakke & Pastoor, 2020, s. 7-8).

Pastoor (2015, s. 248) sin kvalitative studie rapporterte at unge flyktninger strevde med mareritt og søvnproblemer, noe som påvirker deres evne til å delta i daglige aktiviteter. Bekymring for familien skapte perioder med fravær fra skolen og flere hadde problemer med å komme seg på skolen om morgenen (Lynnebakke & Pastoor, 2020, s. 249). Flere rapporterte at mentale helseutfordringer påvirket skolefunksjonen deres. Det sosiale aspektet ved å være sammen med medstudenter var viktig, hvor noen opplevde at ensomhet og uro var mer fremtredende i hjemmet (Pastoor, 2015, s. 250). Flere uttrykte at de ikke likte å snakke om utfordringene sine og ville heller holde følelsene sine for seg selv. Selv om de fleste av ungdommene var motivert for skole, var det flere som opplevde utfordringer og droppet ut av utdanningen. De hadde spesielt utfordringer med det norske språket og skolekulturen. Studien nevnte at unge flyktninger trenger akademisk og psykososial støtte for å lykkes på skolen, fordi de har andre behov enn elevene som har vokst opp i Norge (Pastoor, 2015, s. 251).

2.4.4 Ungdommenes agency

Verdasco (2020, s. 550) sin kvalitative studie så på agency hos unge enslige flyktninger på asylmottak i Danmark. Studien mente at ungdommenes agency har en sosial dimensjon og er kollektiv ved at ungdommene bruker sitt agency gjennom å skape og forhandle meningsfulle relasjoner. Gjennom hverdagslige ritualer som å spise, gjøre aktiviteter eller snakke sammen hadde ungdommene en viss kontroll over livene sine og kunne investere i vennskap, knytte relasjoner og etablere en følelse av felleskap (Verdasco, 2020, s. 570). Den kvalitative longitudinelle studien til Eide et al. (2020, s. 561) viste at etter en viss tid i den første bosettingsfasen vil de enslige mindreårige flyktningene begynne å utøve mer agency.

Ungdommene sine ressurser ble mer fremtredende og de klarer å se på utfordringer refleksivt og benytte agency til å danne sosiale relasjoner. Hvem de velger å bli venner med eller ikke er en måte ungdommene bruker agency til å oppnå en ønsket fremtid (Eide et al., 2020, s. 562).

2.4.5 Oppsummering

Oppsummering av foreliggende forskning om helsetrusler synliggjør at det handler om: savn og ensomhet, manglende bestemmelsesmulighet på hvor de skal bosettes, søvn- og språkutfordringer og opplevelser av å ikke få sitt nye borgerskap anerkjent. Imidlertid er det er lite skrevet om bruk av handlingsrom i sammenheng med helse, bortsett fra Johansen og Studsrød (2019, s. 257) som skrev at en trenger oversikt over strukturelle forhold, som både muliggjør og begrenser ungdommenes agency. Lynnebakke og Pastoor (2020, s. 2-3) som påpekte at de har potensial til å nytte sitt agency gjennom skole og arbeid. Verdasco (2020, s. 570) som oppga at ungdommenes agency har en sosial dimensjon. Samt Eide et al. (2020, s. 561) som viste at ungdommene bruker agency ved etablering av sosiale relasjoner. Før forskningsmetode og analyser beskrives, introduseres de teoretiske perspektivene som er benyttet for potensielt å komme tettere på forskningsspørsmålene koblet til de unge nybosattes helsetrusler og hvordan de bruker eller ikke bruker handlingsrommet på en helsefremmende måte.

3 Teori

I følgende kapittel vil jeg presentere de teoretiske perspektivene som forskningsspørsmålet belyses ut ifra. I det første underkapittelet vil det salutogene rammeverket for helse bli presentert, inkludert opplevelse av sammenheng, eller det som på engelsk omtales som *sence of coherence* (SOC) (Antonovsky, 2012). Dette er et sentralt begrep innenfor salutogenese. I neste underkapittel presenterer jeg the capabilities approach (Nussbaum, 2011), inkludert begrepet *agency*. Jeg har valgt å bruke engelske begreper, fordi enkelte er utfordrende å oversette til norsk. En oversettelse kunne ha risikert å endre meningsinnholdet til begrepet.

3.1 Det salutogene rammeverket

Antonovsky (2012, s. 16) sitt begrep om salutogenese er en teoretisk tilnærming til helse. Den fokuserer på faktorer som støtter og fremmer helse og *well-being*, fremfor å fokusere på sykdomsfaktorer. Begrepet salutogenese kommer fra det latinske ordet *salus* som betyr helse, og *genesis* som betyr opprinnelse, det vil si *helsens opprinnelse* (Lindström & Eriksson, 2015, s. 27). Antonovsky (2012, s. 27) argumenter for at i stedet for å klassifisere mennesker som friske eller syke, så ser salutogenese på individets bevegelse på et kontinuum mellom helse og uhelse. Han hevder videre at det er sjeldent at individer er enten helt friske eller syke, et individ kan dessuten ha god helse selv om han eller hun er syk og omvendt. Salutogenese fokuserer på hva det er som får individet til å bevege seg på aksene mot god helse (Antonovsky, 2012, s. 30). Dette gir oss mulighet til å identifisere ressurser for helse (Lindström & Eriksson, 2015, s. 17).

Antonovsky (2012, s. 15) sin teori om salutogenese oppsto under en epidemiologisk studie av kvinner med ulike etniske grupperinger i Israel. En av gruppene bestod av kvinner født i Sentral-Europa mellom 1914 og 1923. Alle hadde sittet i konsentrasjonsleir under andre verdenskrig mens de var mellom 16 og 25 år. Kvinnene hadde vært gjennom svært belastende livshendelser, både i konsentrasjonsleiren, men også som krigsflyktninger i flere år. De måtte etablere seg på nytt i et land som hadde gått gjennom flere kriger. Til tross for disse belastningene hadde kvinnene relativ god helse (Antonovsky, 2012, s. 15). De ny-bosatte ungdommene med flyktningbakgrunn har i likhet med disse kvinnene gjennomgått svært store

belastninger. Dette er unge mennesker hvor enkelte har opplevd krig, forfølgelse, vanskelige leveforhold og traumatiske hendelser (Svendsen et al., 2018, s. 8). Flere av de ny-bosatte ungdommene, akkurat som kvinnene i Antonovsky sin studie, klarer seg bra til tross for store belastninger (Seglem et al., 2014, s. 300).

Antonovsky (2012, s. 16) hevder at stressfaktorer er en del av tilværelsen, det er noe som er rundt oss til en hver tid og ikke nødvendigvis noe vi må bekjempe. Han forklarer at selv mennesker som opplever høy stressbelastning over tid kan klare seg bra. Han forteller videre at bortsett fra skadelige stressfaktorer, så vil det helsemessige utfallet av stressfaktorer være varierende. Hvordan vi håndterer en stressfaktor vil avgjøre om utfallet blir patologisk, nøytralt eller helsefremmende (Antonovsky, 2012, s. 16). Det er derfor viktig å undersøke hvilke faktorer som påvirker denne håndteringen, det vil si hvilke motstandsressurser som benyttes. Et fellestrekk for alle motstandsressurser er at de gjør det mulig å oppleve stressfaktorer som en meningsfylt sammenheng, også kalt sence of coherence (SOC) (Antonovsky, 2012, s. 17). For at de ny-bosatte ungdommene skal kunne benytte sitt handlingsrom må de derfor erfare en sterk SOC, det vil si at de har generelle motstandsressurser og mulighet til å benytte disse ressursene (Lindström & Eriksson, 2015, s. 30).

3.1.1 Sence of coherence

Antonovsky (2012, s. 17) definerer begrepet sence of coherence (SOC) som:

En helhetlig holdning som uttrykker i hvilken grad man har en gjennomgripende, varig, men dynamisk tillit til at ens indre og ytre miljø er forutsigbare, og at det er stor sannsynlighet for at ting vil gå så godt som man med rimelighet må kunne forventete.

Antonovsky (2012, s. 39) fant ut at SOC består av de tre kjernekomponentene begripelighet, håndterbarhet og meningsfullhet. Han viser at mennesker som opplever høy SOC har sterke kjernekomponenter. Den første komponenten som han kalte for begripelighet handler om i hvilken grad individet opplever at stimuli fra det indre eller ytre miljøet er kognitivt forståelig, sammenhengende og med klar informasjon. Dette står i motsetning til et miljø som individet opplever som kaotisk, uventet og uforklarlig. Den andre komponenten til

Antonovsky (2012, s. 40) kalt håndterbarhet, vil si i hvilken grad individet opplever å ha tilstrekkelige ressurser tilgjengelig, for å kunne håndtere kravene fra miljøet. Et individ som har en sterk opplevelse av håndterbarhet vil ikke bli negativt påvirket av disse kravene, men har tilstrekkelige ressurser til å takle dem (Antonovsky, 2012, s. 40-41).

Den siste komponenten meningsfullhet går ut på i hvilken grad et individ føler at livet er forståelig rent følelsesmessig. Hvis individet opplever meningsfullhet vil vedkommende ta på seg utfordringer, finne mening i det og gjøre sitt aller beste for å takle tilværelsen (Antonovsky, 2012, s. 41). Selv om alle komponentene må være til stede for å oppnå høy SOC, så er det meningskomponenten som er den viktigste (Antonovsky, 2012, s. 44). Når et individ opplever meningsfullhet vil vedkommende skape struktur og finne ressurser, og dermed styrke de andre komponentene begripelighet og håndterbarhet (Lindström & Eriksson, 2015, s. 29). Den nest viktigste komponenten er begripelighet. Dette kommer av at en sterkt opplevelse av håndterbarhet krever at individet har forståelse for hvordan man benytter de ressursene man har tilgjengelig. Imidlertid er håndterbarhet veldig viktig fordi en opplevelse av begrenset tilgang på ressurser, kan føre til en nedsatt opplevelse av mening og vilje til å håndtere situasjoner (Antonovsky, 2012, s. 44).

Ifølge Antonovsky (2012, s. 119) utvikles SOC gjennom barne- og ungdomsårene. I voksenlivet vil SOC begynne å stabilisere seg og får sjeldent store endringer. Starten på voksenlivet befester individer på SOC-skalaen fordi de får flere sosiale roller og mer langsiktige forpliktelser overfor andre og arbeidsplassen. Når en person først har etablert en sterk SOC, er det lite sannsynlig at den vil endre seg i stor grad (Antonovsky, 2012, s. 131). Dette er viktig fordi de ny-bosatte ungdommene flyktet fra opprinnelseslandet og kom til et fremmed land hvor de skal etablere seg, i en viktig fase hvor SOC utvikles og begynner å befestet seg på SOC-skalaen (Antonovsky, 2012).

3.2 The Capabilities Approach

Nussbaum (2011, s. 18) utviklet en teori om sosial rettferdighet og menneskers livskvalitet som kalles for *the capabilities approach*. Teorien ser på hvilke *capabilities* som er tilgjengelige for et individ og hva individet har mulighet til å gjøre og bli innenfor de gitte

rammene. Teorien handler om å sette mennesker i stand til å bruke sitt handlingsrom. Derfor er den nyttig for å undersøke hvordan de ny-bosatte ungdommene bruker sitt handlingsrom for å fremme helse.

Ifølge Nussbaum (2011, s. 18) skal man se på individer som «each person as an end». Det er samfunnets ansvar å fremme muligheter hos befolkningen, slik at individer har valgmuligheter og frihet til å kunne velge hvilke muligheter de vil benytte seg av. Det handler ikke bare om individets totale well-being, men om mulighetene som er tilgjengelig for individet. Nussbaum (2011, s. 20) forklarer at det ikke handler om individets *evner*, men om individet settes i stand til å bruke tilgjengelige *muligheter*. Skal alle ha de samme mulighetene, selv om de ikke har evnene, krever det ulik støtte og hjelp. Det vil si at det er samfunnets ansvar å tilrettelegge for den enkelte. Nussbaum (2011, s. 26) hevder at forskjellen mellom helsefremming og det å fremme helse-capabilities er at kun den siste respekterer individets livsstilvalg. Mennesket skal ha mulighet til selv å kunne velge en sunn livsstil og skal ikke straffes for usunne valg (Nussbaum, 2007, s. 80).

Nussbaum (2011, s. 18) skriver capabilities i flertall for å fremheve at menneskers well-being er mangfoldig og svært ulikt hos individer. Det er forskjell på hvor store capabilities individet har, men også når det kommer til kvaliteten på capabilities. Det vil si at antall capabilities ikke bare kan telles, men individet må også forstå hver enkelt capabilities for å kunne produsere dem (Nussbaum, 2011, s. 19). Derfor mener hun at det ikke er tilstrekkelig å se på ressurser som et mål på well-being. Individer har ulikt behov for ressurser, samtidig som det varierer i hvilken grad de har evner til å gjøre ressursene til funksjoner (Nussbaum, 2007, s. 75). Hun fortalte videre at to personer som har like store ressurser kan benytte disse på to helt ulike måter. Teorien tar derfor hensyn til at noen mennesker har behov for en større mengde ressurser, for at de skal ha samme mulighet til å velge og handle som andre (Nussbaum, 2011, s. 186). Dette kan gjelde de ny-bosatte ungdommene, som i en tid etter ankomst til Norge kan ha behov for en større mengde ressurser, for å ha det samme handlingsrommet som andre. Samtidig skal ikke økte muligheter for et individ gå på bekostning av et annet individs muligheter (Nussbaum, 2011, s. 35). Det holder heller ikke å gi ungdommene en viss mengde muligheter hvis mulighetene ikke kan opprettholdes over tid (Nussbaum, 2011, s. 43).

Ifølge Nussbaum (2011, s. 21) kan man skille mellom *interne capabilities* og *kombinerte capabilities*. Kjennetegn for interne capabilities er individets evner eller egenskaper som er

lært og utviklet i et samspill med det sosiale, økonomiske, politiske og familiære miljøet. Det er samfunnets ansvar å styrke produksjonen av interne capabilities, blant annet gjennom utdanning og ressurser som styrker fysisk og psykisk helse. Nussbaum (2011, s. 22) definerer kombinerte capabilities som individets interne capabilities, pluss individet sine muligheter for valg og handling i en gitt politisk, sosial og økonomisk situasjon. Det er derfor ikke mulig å produsere kombinerte capabilities uten interne capabilities. Det hjelper ikke å skape muligheter hvor mennesker kan ta valg, hvis de ikke har lært hvordan de skal velge eller har kunnskap om konsekvenser av ulike valg.

Nussbaum (2011, s. 22) hevder at det er relevant å skille mellom interne og kombinerte capabilities når vi undersøker de ny-bosatte ungdommene sine helsetrusler og handlingsrom for å fremme helse. Det er fordi de kommer med tidligere opparbeidede interne capabilities som får en ny kontekst i Norge. De skal nå utvikle nye interne capabilities som skal inngå i de nye kombinerte capabilities. For flere vil dette skje i fravær av det familiære og sosiale miljøet, men også under endrede politiske og økonomiske betingelser (Nussbaum, 2011, s. 22).

Nussbaum (2011, s. 21) oppgir at et samfunn kan være flinke til å fremme interne capabilities, men samtidig begrense kontekstene individer har til å benytte de interne capabilities. Hun bruker et eksempel med at en innvandrersom internt har mulighet til å delta politisk, ikke har mulighet på grunn av kombinerte capabilities da innvandrerens mangler juridiske rettigheter (Nussbaum, 2011, s. 22). Dette kan kobles til de ny-bosatte ungdommene som kan oppleve at det norske samfunnet gir de mange interne capabilities. I praksis har de begrensede kombinerte capabilities hvor de ikke har mulighet til valg og handling i en gitt situasjon. I det følgende vil det presenteres et utvalg av Nussbaum (2011, s. 33) sine sentrale capabilities. Dette er de mest relevante for oppgaven og vil diskuteres senere i diskusjonskapittelet.

1. *Sanser, forestillingsevne og tenkning:* Det å kunne benytte sanser, forestillingsevne, tenkning som ikke er begrenset, men styrket av tilstrekkelig utdanning.
2. *Følelser:* Kunne etablere tilknytning til andre mennesker og ting rundt oss. Det å kunne elske, sørge, oppleve lengsel, takknemmelighet, uten at den emosjonelle utviklingen blir svekket.
3. *Tilknytning:* (A) Det å kunne leve og vise omtanke for andre mennesker. Delta i sosial interaksjon og kunne sette seg inn i andre sin situasjon. (B) Sosial grunnlag for

selvrespekt og behandle andre med verdighet. Ikke-diskriminering på bakgrunn av rase, kjønn, seksuell legning, etnisitet, kaste, religion eller nasjonal opprinnelse.

4. *Innflytelse på eget miljø*: (A) politisk. Det å kunne leve og vise omtanke for andre mennesker. Delta i sosial interaksjon og kunne sette seg inn i andre sin situasjon. (B) materielt. Rett til å kunne ha eiendeler, eiendomsrett og en arbeidsplass med anerkjennelse og meningsfulle relasjoner.

Ifølge Nussbaum (2011, s. 35) er dette grunnleggende og universelle muligheter som er viktig for alle mennesker. Derfor må alle ha en viss grad av disse mulighetene for å kunne leve med respekt og utvikle seg som et individ. Det fungerer heller ikke å tilfredsstille en mulighet ved å gi en stor mengde av en annen, fordi mulighetene er heterogene. Samtidig oppgir Nussbaum (2011, s. 98) at mulighetene ikke er isolerte, men de informerer og samhandler med hverandre. En mulighet kan skape andre muligheter, som for eksempel at mulighet for utdanning kan skape mulighet for arbeid.

3.2.1 Agency

Nussbaum (2011, s. 63) nevner bare så vidt begrepet *agency*, selv om mye av det hun beskriver om det å settes i stand til å ta valg kan koples til denne evnen. Begrepet *agency* har mange likheter med *the capabilities approach* fordi det handler om hvordan vi bruker de mulighetene vi har tilgjengelig og friheten vi har til å forfølge egne mål og interesser (Chase, 2020, s. 442). På norsk kan vi oversette *agency* til aktørens handlingsevne/handlingskraft (Bergnehr, 2019, s. 49). I likhet med *the capabilities approach* mente Stoecklin og Fattore (2018, s. 50) at individers frihet til å velge ikke bare avhenger av ressurser som er til rådighet. Den er også avhengig av individer sin kapasitet til å kunne se muligheter og gi mening til de ressursene de har tilgjengelig.

Giddens (1984, s. 9) forklarer at *agency* refererer “not to the intentions people have in doing things but to their capability of doing those things in the first place”. Dermed er det ikke nok å kun gi individer ressurser for å øke well-being, de må også vite hvordan ressursene skal benyttes (Stoecklin & Fattore, 2018, s. 50). *Agency* begrepet kan dermed brukes for å undersøke om de ny-bosatte ungdommene har kapasitet til å bruke handlingsrommet sitt for å fremme helse, eller om begrensinger fører til helsetrusler. Ved å se på de ny-bosatte ungdommenes *agency*, hvilken makt de har i ulike situasjoner og hvordan deres innflytelse

blir muliggjort og begrenset (Bergnehr, 2019, s. 56), reduserer vi risikoen for å se på dem som passive og maktesløse (Bergnehr, 2019, s. 52). Et slikt perspektiv vil også øke deres mulighet til å fremstå som verdifulle.

De teoretiske begrepene salutogenese, SOC, the capabilities approach og agency skal bidra til at jeg potensielt kommer tettere på forskningsspørsmålene koblet til de unge ny-bosatte sine helsetrusler og hvordan de bruker eller ikke bruker handlingsrommet på en helsefremmende måte. I det neste kapittelet vil jeg presentere forskningsmetode og hvordan jeg har analysert datamaterialet.

4 Metode

I følgende kapittel vil metodiske valg og fremgangsmåte bli presentert. Kapittelet starter med å redegjøre for valg av metode og analysetilnærming. Videre introduseres datainnsamling med utvalg og rekruttering, intervjuguide, gjennomføring av intervjuene og bruk av tolk og tekniske hjelpemidler. Deretter forklares transkribering og videre analyse. Til slutt beskrives metodekvalitet, med validitet, reliabilitet, teoretisk generaliserbarhet, metodekritikk og forskningsetiske refleksjoner.

4.1 Vitenskapelig forankring

For å undersøke hva de ny-bosatte ungdommene med flyktningbakgrunn erfarer som fremtidige helsetrusler og hvilke handlingsrom de har for å fremme egen helse, benyttet jeg kvalitativ forskningsmetode. Denne metoden passet best til å besvare forskningsspørsmålet fordi den studerer menneskers erfaringer, forventninger og holdninger (Malterud, 2017, s. 31). En av tilnærmingene innenfor kvalitativ forskning er fenomenologi. Denne tilnærmingen ble grunnlagt av Edmund Husserl som en filosofisk retning som så på bevissthet og opplevelse rundt 1900-tallet. Senere videreutviklet Husserl og Heidegger den til å også omfatte menneskets livsverden (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 44). Fenomenologi handler om forståelsen av menneskers subjektive erfaringer og bevissthet (Malterud, 2017, s. 28).

4.1.1 Fortolkende fenomenologi

For å analysere datamaterialet har jeg benyttet fortolkende fenomenologisk analyse etter Kvale og Brinkmann (2015, s. 45), som definerer fenomenologi ved kvalitativ forskning som «interesse for å forstå sosiale fenomener ut fra aktørenes egne perspektiver og beskrive verden slik den oppleves av informantene, ut fra den forståelse at den virkelige virkeligheten er den mennesker oppfatter». Smith et al. (2009, s. 1) forklarer at fortolkende fenomenologi undersøker hvordan mennesker legger mening i egne livserfaringer, spesielt de hverdagslige erfaringene som får en spesiell betydning for informanten. Dette er fordi spesielle hendelser i livet vil i større grad føre til refleksjon og følelser hos informantene (Smith et al., 2009, s. 2-3).

Fortolkende fenomenologi er en passende analyseform fordi jeg ønsket å finne detaljerte førstepersons-beretninger om ny-bosatte ungdommers erfaringer (Smith et al., 2009, s. 56). Tilnærmingen skaper et detaljert datamateriale ved at informanten har mulighet til å fortelle sin historie fritt og reflekterende, med mulighet til å utvikle tanker og ideer. Målet med fortolkende fenomenologi er å innhente detaljerte fortellinger, tanker og følelser hos informanten. Min rolle som forsker er å forstå og gi mening til informantene sine opplevelser. Det vil si at jeg fortolker informanten sine fortolkninger (Smith et al., 2009, s. 35-36).

4.1.2 Det kvalitative dybdeintervjuet

Ifølge Kvale og Brinkmann (2015, s. 20) er målet med det kvalitative forskningsintervjuet å undersøke betydningen av informantene sine erfaringer og opplevelser av verden. Gjennom deltakelse i et forskningsintervju danner informanten mening og forståelse rundt et tema. Samtidig er det viktig å være klar over at informanten vil bli påvirket av sine omgivelser. I denne masterstudien benyttet jeg et semi-strukturert intervju, det kjennetegnes ved at det hverken er en åpen samtale eller en lukket spørreskjemasamtale (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 46). Jeg hadde bestemt tema og spørsmål som skulle besvares, men det var åpent for at jeg kunne gjøre endringer i rekkefølgen eller formuleringen av spørsmål. Denne åpenheten gjorde det lettere for meg å følge opp svarene og historiene til informantene. Dette skapte en bedre flyt i samtalen med mulighet til å følge opp informantenes forutsetninger og ledetråder (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 156-157). Samtidig krevde den åpne strukturen mye av meg som intervjuer, ved at jeg måtte passe på at ikke intervjuet gikk utenfor temaet. Det var til tider krevende å styre intervjuet tilbake på temaet hvis informantene pratet om noe som ikke var relevant, men som betydde mye for dem. Samtidig førte dette ofte til at jeg fikk viktige beskrivelser fra informantene om tema som jeg ikke hadde tenkt over. Intervjuet sin åpne struktur krevde at jeg var flink til å finne ledetråder og stilte gode oppfølgingsspørsmål. Med vanskelige tema og begrensede norskkunnskaper hos flere av de ny-bosatte ungdommene, opplevde jeg å måtte stille mange oppfølgingsspørsmål. Hos enkelte måtte jeg også bruke god tid på å forklare og gi eksempler ved spørsmålene.

4.2 Datainnsamling

4.2.1 Utvalg og rekruttering

Rekrutteringen ble gjennomført av meg og en annen forsker fra hovedprosjektet. Jeg rekrutterte informantene etter et strategisk prinsipp, det vil si de som best kan gi innsikt i forskningsspørsmålet (Smith et al., 2009, s. 48). Det ble derfor rekruttert unge enslige bosatte flyktninger i alderen 18-25 år, som var bosatt i en norsk kommune. Det ble rekruttert elleve informanter (to kvinner og ni menn) i alderen 18-25 år fra tre urbane og rurale kommuner i Norge med et innbyggertall fra rundt 10.000 til 700.000. Empirisk metning hvor ytterligere data ikke ville tilført ny kunnskap ble tilnærmet oppnådd (Malterud, 2017, s. 65). Det er vanskelig å vurdere dette, men jeg opplevde at det ikke kom mye ny informasjon under de siste intervjuene. Empirisk metning stiller høye krav, men rekrutteringen har fått med begge kjønn og har lignende kjønnsfordeling som de ny-bosatte ungdommene med flyktningbakgrunn (Kirkeberg & Lunde, 2020, s. 18). Flere av informantene er fra Afghanistan, den nasjonen som de fleste ny-bosatte ungdommene har flyktet fra (Kirkeberg & Lunde, 2020, s. 4). Målgruppen var krevende å rekruttere og covid-19-pandemien gjorde det ytterligere utfordrende. Alt dette til sammen med tidsbegrensningen førte til at jeg stoppet på elleve informanter.

Informantene i denne masterstudien kom fra Afghanistan, Eritrea og Syria. Tidsrommet de ny-bosatte ungdommene kom til Norge var mellom slutten av 2014 og 2019. Hvor de fleste kom i 2015, tiden som betegnes som flyktningkrisen i Europa (Eide, 2020, s. 34). På tidspunktet intervjuene ble gjennomført bodde alle informantene i en kommune og hadde vært i Norge fra ett år til litt over fem år. Ni av de ny-bosatte ungdommene hadde permanent oppholdstillatelse, mens to hadde midlertidig oppholdstillatelse. Bosituasjonen til informantene var varierende: Seks av informantene bodde alene, en bodde sammen med en venn, to bodde sammen med kjæresten, en med slektning og en bodde i bofelleskap. Av de ny-bosatte ungdommene så var det en som gikk på introduksjonskurs, to som gikk på grunnskolen, syv som gikk på videregående opplæring og en som gikk på universitetet.

Gjennom hovedprosjektet fikk vi tilgang til en oppstartskommune som ga oss informasjon om ulike møteplasser hvor ungdommene pleide å oppholde seg. Et av tipsene førte oss til en

kommunal møteplass i regi av kommunen for enslige mindreårige flyktninger, hvor vi holdt en kort presentasjon og delt ut flyers for å gjøre oss kjent. Vi ønsket at ungdommene skulle bli trygge på oss, siden vi hadde fått informasjon om at det var en utfordrende gruppe å rekruttere. Det var også en forberedelse til intervjuene for å undersøke hvor språknivået til de ny-bosatte ungdommene lå. Underveis i rekrutteringsprosessen fikk vi kontakt med ulike frivillige møteplasser, hvor de ny-bosatte ungdommene oppholdt seg. Jeg endte opp med å få intervjuet to informanter på den kommunale møteplassen i regi av kommunen for enslige mindreårige flyktninger. Gjennom snøballmetoden fikk vi også to intervjuer med informanter som ikke var tilknyttet noen kommunale tjenester for flyktninger. Her ble også mellomledet sikret. Under rekrutteringen fikk vi tilgang til flere kommuner som hjalp oss med å rekruttere informantene. Disse intervjuene ble organisert i kommunenes lokaler hvor de ny-bosatte ungdommene pleide å møtes. I den ene kommunen ble intervjuene gjort i et bokollektiv for unge enslige flyktninger og i den andre hos flyktningstjenesten i kommunen.

Jeg startet rekrutteringsprosessen i juni 2020 hvor vi møtte opp på det kommunale møtestedet i regi av kommunen for å snakke med de ansatte, men det første intervjuet ble ikke gjort før i september 2020. For å bli kjent med ungdommene og møteplassen hadde vi tidligere vært innom, hvor det ble holdt en kort presentasjon om prosjektet. Det som gjorde rekrutteringsprosessen spesielt utfordrende var covid-19-pandemien. Det kommunale møtestedet som tidligere hadde åpen base hvor ungdommene kunne være, var stengt av hensyn til smittevern. Tidligere hadde mange av de ny-bosatte ungdommene møtt opp for å være i fellesarealene, men nå kom ungdommene kun til avtalte møter. I en periode med total nedstenging på grunn av covid-19-pandemien var det ikke mulig å gjennomføre intervjuer.

Ved rekrutteringen ble frivillighet vektlagt. Dette var spesielt viktig fordi de ny-bosatte ungdommene med flyktningbakgrunn er en sårbar gruppe. Derfor ble rekruttering av informantene gjort gjennom et mellomledd. En skriftlig forespørsel om deltakelse ble gitt til de ansatte på det kommunale møtestedet for unge enslige flyktninger, som videre informerte ungdommene om forskningsstudien. Dermed forble de ny-bosatte ungdommene ukjente inntil de selv meldte interesse for å delta i studien. I informasjonsskrivet ble det presisert at deltakelse i studien var frivillig og dette ble gjentatt før selve intervjuet. Samtlige deltakere avga skriftlig samtykke til å delta.

4.2.2 Intervjuguide

Intervjuguiden ble utformet som et semi-strukturert intervju, for å få tak i informantens livsverden (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 22). Intervjuguiden besto av spørsmål jeg hadde utformet for å besvare min problemstilling (vedlegg 4), i tillegg til spørsmål som hørte til en annen del i hovedprosjektet. Intervjuguiden ble delt inn i fire deler etter *innledende del, første hoveddel: hverdagsliv, andre hoveddel: helse og avsluttende del* (vedlegg 3). Under hver del hadde vi ulike tema som skulle dekkes og forslag til spørsmål. Det ble lagt vekt på at intervjuguiden skulle unngå ja/nei spørsmål, men ha åpne spørsmål som ga informantene mulighet til å snakke fritt. Spørsmålene ble i hovedsak formulert med hvordan eller hva og unngikk å stille hvorfor-spørsmål. Det ble også lagt vekt på at rekkefølgen på spørsmålene kunne variere for å følge opp informantens svar. Intervjuene ble startet ved å prate litt om bakgrunnen til de ny-bosatte ungdommene før de under første hoveddel om hverdagsliv ble bedt om å beskrive en alminnelig dag, fra de stod opp til de la seg. Det startet med hverdagslige spørsmål slik at informantene skulle føle seg mer komfortable. De mer krevende spørsmålene rundt helse kom bevisst ikke før på slutten av intervjuet da forhåpentligvis informanten følte seg tryggere.

4.2.3 Gjennomføring av intervjuene

Vi var to stykker som gjennomførte intervjuene med samme intervjuguide (vedlegg 3). Jeg gjennomførte seks intervjuer selv og fikk fem intervjuer fra en annen forsker i prosjektet. Jeg transkriberte alle de elleve intervjuene på egen hånd, men ved behov møttes vi for å diskutere intervjuene og for å sikre at vi hadde fortolket lydopptakene likt. Før gjennomføringen av intervjuene med de ny-bosatte ungdommene hadde jeg pilotintervjuer med venner for å bli bedre kjent med intervjuguiden. Det var en god måte for meg å trene på spørsmålene og kjenne på hvordan det var å gjennomføre et intervju. Samtidig var det vanskelig å vite hvordan intervjuguiden ville fungere med informanter med begrensede norskkunnskaper. Mine to første intervju ble gjennomført på det kommunale møtestedet i regi av kommunen for enslige mindrerårig flykninger, som hovedprosjektet hadde samarbeid med. Ønsket var å gjennomføre intervjuene på en plass ungdommene kjente fra tidligere og følte seg trygge. Intervjuene foregikk på grupperom som lå skjermet slik at ingen kunne høre hva som ble sagt, noe som er viktig for at informantene skulle føle seg trygge og kunne prate fritt.

De neste to intervjuene, hvor informantene ble rekruttert gjennom snøballmetoden, ble utført på et grupperom på NTNU. Informantene kunne begrenset med norsk, derfor ble intervjuene utført på engelsk. Intervjuguiden ble i forkant av intervjuene oversatt til engelsk. De neste tre intervjuene ble gjennomført på en frivillig møteplass etter stengetid. Det ble planlagt å gjennomføre to intervju i en mindre kommune. Intervjuene ble gjennomført i et grupperom på et møtested som de ny-bosatte ungdommene kjente fra tidligere. De to siste intervjuene ble også gjennomført i en mindre kommune på en plass informantene følte seg trygge og kjente godt. Etter intervjuene skrev jeg ned notater for å huske viktige observasjoner, som kroppsspråk, stemningen i rommet eller andre ting som lydopptaket ikke ville vise.

4.2.4 Bruk av tolk

Det ble ikke benyttet tolk under intervjuene. Vi hadde under rekrutteringen diskutert at informantene kunne ha ulik innstilling til bruk av tolk. Derfor ønsket vi å gi informantene valget selv om de ønsket tolk eller ikke. Det kan være ulike grunner til at informantene er kritiske til bruk av tolk. De ny-bosatte ungdommene kan for eksempel være redd for oppholdstillatelsen sin eller være skeptiske til fremmede fra opprinnelseslandet. Når de kommer fra samme opprinnelsesland kan de tilhøre forskjellige grupper som står i konflikt med hverandre (Svendsen et al., 2018, s. 8). To av informantene i min masterstudie gikk fortsatt på norskopplæring på intervjutidspunktet. Begge behersket engelsk godt og ønsket dermed å ha intervjuene på engelsk.

4.2.5 Bruk av tekniske hjelpemidler

Alle intervjuene ble tatt opp med lydopptaker. I forkant av hvert intervju fikk informantene spørsmål om de samtykket til at intervjuet kunne bli tatt opp med lydopptaker ved gjennomgang av samtykkeskjemaet (vedlegg 2). Som en oppsummering og for å sikre at informantene hadde forstått at intervjuet ville bli tatt opp, ble de igjen spurt om samtykke før intervjuet ble startet. Det var ingen av informantene som hadde noe imot at intervjuet ble tatt opp. Etter intervjuene ble lydfilene lagt inn på et sikkert lagringsområde gjennom NTNU (u.å.) sin NICE-1 for å sikre datamaterialet. Etter at lydfilene var blitt lagt inn på det skjermede området ble de slettet fra lydopptakeren.

4.3 Transkribering

Jeg prøvde å få transkribert intervjuene så raskt som mulig etter hvert intervju for å fortsatt ha det friskt i minne. For å ikke miste viktige beskrivelser og riktig gjengivelse av intervjuet tok jeg med pauser, latter og informantens kroppsspråk. I resultatkapittelet har jeg valgt å omformulert sitatene for å ikke krenke eller diskriminere ungdommene. Jeg har oversatt engelske sitater til norsk og fjernet dialekter i de norske intervjuene for å sikre anonymitet. Dette er fordi publisering av usammenhengende og ordrette transkripsjoner kan føre til en uetisk stigmatisering av ungdommene (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 214). Det var varierende hvor godt vokabular de ny-bosatte ungdommene hadde, hvor enkelte hadde utfordringer med å formulere seg. Et svar som hørtes forståelig ut under intervjuet, ble derfor av og til usammenhengende skriftlig. Transkriberingen var tidskrevende, men lærerik. Det at jeg transkriberte mellom hvert intervju gjorde at jeg lærte mer om rollen som intervjuer. Som Kvale og Brinkmann (2015, s. 207) forklarer er transkribering det første steget i analyseprosessen. Under den første transkriberingen oppdaget jeg at ved stillhet i samtalen var jeg litt for rask til å stille oppfølgingsspørsmål. Dette var noe jeg tenke på ved senere intervju, hvor jeg lot det være stillhet for at informanten skulle få tid til å tenke seg om. Alle transkripsjonene ble lagret sammen med lydopptakene på det skjermede området NICE-1.

4.4 Analyse

For å analysere datamaterialet har jeg benyttet fortolkende fenomenologisk analyse etter Kvale og Brinkmann (2015, s. 232). Det som kjennetegner analysen i fortolkende fenomenologi er at man fokuserer på hvordan informanten legger mening i sine opplevelser (Smith et al., 2009, s. 79). Analyseringsformen til Kvale og Brinkmann (2015, s. 232), som kalles for meningsfortetting, består av fem trinn. Den handler om å forkorte informantene sine utsagn til korte formuleringer hvor meningen skal komme frem. Ved lange og utfordrende transkripsjoner skal meningsfortetting av datamateriale være til god hjelp. Meningsfortetting går ut på at forskeren finner meningsenheter og uttrykker deres hovedtema. Kvale og Brinkmann (2015, s. 233) forklarte at for å kunne gjøre en meningsfortetting basert på fenomenologi, må forskeren ha «rikholdige og nyanserte beskrivelser av fenomenene som

skal undersøkes i intervjupersonens dagligspråk». Tabellen under er et eksempel fra mine analyser som viser hvordan jeg har brukt meningsfortetting.

Tabell 1. Eksempel på analytisk fremgangsmåte

Sitat	Meningsenhet	Meningsinnhold	Tema/kategori
I: Fordi, når vi (han og helsesykepleier) pratet så føler jeg meg litt bedre...men når jeg fortsetter hjem og sånn så går det fortsatt akkurat som vanlige dager...jeg tenker fortsatt, uansett hva jeg skal gjøre eller hva slags hjelp jeg får fra folk, så...vil jeg fortsett å tenke på familien min.	Familien er med i tankene uansett hvor han er, eller hva han gjør	Savner og tenker på familien hele tiden	Savn og bekymring for familien
I: ...Jeg skulle ønske at familien min var sammen med meg i Norge. Da kunne jeg slutte å tenke på dem. Fordi... de kunne også gått på skole...skaffe seg en jobb og leve livet sitt som vanlig. Akkurat som meg, men... dessverre... sånn er det.	Kunne sluttet å tenke på familien hvis de hadde vært i Norge og hatt samme muligheter	Tenker på familien som ikke har samme muligheter	
I: ...Når jeg prater med familien min og så fortalte dem... om vanskeligheter...da tenker jeg hele tiden på dem.	Tenker hele tiden på familien når de forteller at de har det vanskelig	Tenker hele tiden på familien når de har utfordringer	

Jeg begynte analysen etter Kvale og Brinkmann (2015, s. 232) ved å lese gjennom transkriberingen for å danne et helhetsinntrykk og skrev ned det jeg identifiserte som de viktigste temaene i intervjuet. Jeg prøvde å legge bort min egen forforståelse og holde fokus på forskningsspørsmålet. I det andre trinnet skulle jeg etter mine egen tolkning finne de naturlige meningsenhetene i utsagnene. Jeg valgte å se på linje-for-linje fordi enkelte av sitatene kunne være usammenhengende og for å sikre at jeg fikk med viktige beskrivelser. Det tredje trinnet handlet om å finne meningsinnholdet ved å «uttrykke temaet som dominerer den naturlige meningsenheten, så enkelt og klart som mulig» (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 232). For å finne meningsinnholdet prøvde jeg å fortolke datamaterialet fordomsfritt og tematisere etter informantens synsvinkel. I det fjerde trinnet koblet jeg meningsenhetene sammen med forskningsspørsmålet. På det femte og siste trinnet koblet jeg sammen de viktigste temaene i et deskriptivt utsagn (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 232).

4.5 Metodekvalitet

4.5.1 Validitet

Validitet, også kalt gyldighet, handler om i hvilken grad metoden jeg har valgt egner seg til å undersøke det den er ment til å undersøke (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 276). Malterud (2017, s. 192) oppgir at validitet krever at det skal være samsvar mellom problemstillingen, metoden, teorier og kunnskap, samt at andre skal kunne «gå veien tilbake». Tjora (2021, s. 263) forklarer at den viktigste metoden til høy validitet er at forskningen pågår innenfor rammer av faglighet, det vil si at den er forankret i annen relevant forskning. Han hevder videre at det også er viktig at valg av metodisk tilnærming klarer å belyse og svare på problemstillingen. Jeg har styrket studiens validitet ved å dokumentere hvordan jeg har gjennomført studien og hvilke valg jeg har tatt gjennom hele forskningsprosessen. Jeg har også sammenlignet og begrunnet mine funn med tidligere forskning (Tjora, 2021, s. 262-263). Noe som kan ha påvirket validiteten til studien min er at jeg ikke har benyttet tolk. Det kan hende at de ny-bosatte ungdommene med begrensede norskkunnskaper hadde kommet med andre og mer utfyllende svar hvis de hadde blitt intervjuet på morsmålet sitt.

4.5.2 Reliabilitet

Ifølge Kvale og Brinkmann (2015, s. 276) handler reliabilitet, eller pålitelighet, om i hvilken grad et forskningsresultat kan reproduseres i senere tid og ved at andre forskere ville fått de samme resultatene. Det setter dermed blant annet spørsmål ved om informantene ville ha endret svarene sine under et intervju, og gitt andre svar hvis det hadde vært en annen forsker. Dette er fordi et intervju vil både bli påvirket av informanten, men også av intervjueren (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 276). For å sikre studiens reliabilitet har jeg etter beste evne prøvd å unngå ledende spørsmål både i intervjuguiden og på oppfølgingsspørsmål. Dette er fordi ledende spørsmål kan påvirke resultatene i stor grad, ved at jeg kan ende opp med at informantene svarer det de tror at jeg ønsker eller forventer å høre (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 276). For å tydeliggjøre at det ikke fantes noen riktige eller feil svar, understrekte jeg at dette var informantenes sine beretninger og dermed var de selv eksperter på området. Jeg mener at det spesielt er viktig å tenke på ledende spørsmål når man intervjuer ny-bosatte ungdommer som ikke har norsk som morsmål. Under intervjuene erfarte jeg at informantene ikke fant et ord på norsk, hvor jeg måtte prøve å hjelpe til med å si ordet jeg tolket informantene var ute etter. Jeg opplevde også at jeg måtte komme med eksempler for å gjøre meg forstått. Dette var to situasjoner som jeg var klar over at kunne risikere å være ledende på informantene. Jeg passet derfor på å gi informantene god tid på å tenke eller forklare før jeg hjalp til med å finne ordet eller ga en forklaring, hvis informantene ba om det. Samtidig som Kvale og Brinkmann (2015, s. 200) oppgir at ledende spørsmål kan true studiens reliabilitet, kan det også være med på å styrke den. I kvalitative intervju kan ledende spørsmål benyttes for å bekrefte mine tolkninger av informantens svar. Hvis jeg opplevde å være usikker på om mine fortolkninger var korrekte spurte jeg informantene om bekreftelse.

4.5.3 Teoretisk generalisering

Teoretisk generalisering handler om at forskningen kan overføres til andre informanter, kontekster og situasjoner. Det kan stilles spørsmål om kvalitative intervju som forskningsmetode har for få informanter til at det kan være generaliserbart. Generalisering tar utgangspunkt i at kunnskap gjelder for alle individer til enhver tid (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 289). Samtidig er de ny-bosatte ungdommene en svært heterogen gruppe med ulik bakgrunn og levesett (Berg, 2020, s. 192). Derfor er det ikke mulig å dekke alle erfaringer i en

kvalitativ studie. Med den nye Integreringsloven (2021) som kom 1. januar 2021 så har konteksten og rammene rundt feltet endret seg. Dette er noe som kunne ha påvirket generaliserbarheten, men jeg tror at dette har påvirket studiens generaliserbarhet i liten grad. Generaliserbarheten i min studie har blitt styrket gjennom rekruttering av informanter som gjenspeiler de ny-bosatte ungdommene med flyktningbakgrunn i Norge. Som tidligere nevnt er det lignende både når det kommer til kjønnsfordelingen og opprinnelsesland (Kirkeberg & Lunde, 2020, s. 18). Derfor opplever jeg at utvalget er relevant for å besvare problemstillingen.

4.5.4 Metodekritikk

Ved ett av intervjuene måtte informanten og jeg sette oss i gangen for å være alene, da en av de ansatte var til stede i lokalet. I gangen var det en vifte som lagde mye bakgrunnsstøy, som av og til gjorde det vanskelig å høre hverandre. Intervjuet tok lenger tid enn den planlagte timen som var satt av og ble dermed avbrutt av den ansatte som måtte stenge. Denne situasjonen illustrerer hvor viktig omgivelsene er for intervjuet. Det ble et krevende intervju siden jeg hadde en tidsfrist og at kommunikasjonen ble forstyrret av bakgrunnsstøy. Samtidig var dette en informant som ikke behersket norsk så godt og dermed ble mye tid brukt på å omformulere spørsmål. Med rollen som intervjuer ville det å ha hatt tolk vært en stor fordel, men informantens ønske om å ikke benytte tolk ble prioritert. Det er også en fordel for min fortolkning at det har vært direkte kommunikasjon med informanten og dermed forhindret at tolkers fortolkning er inkludert. Det å ikke ha tolk skapte en litt mer krevende intervjusituasjon, men anerkjente og respekterte ungdommenes ønske. Dette er et etisk dilemma hvor jeg har valgt å vektlegge ungdommenes medbestemmelse og etablering av tillit fremfor økt nyanserikdom i datamaterialet.

4.5.5 Forskningsetiske refleksjoner

Formaletikk. Studien ble sendt inn til Norsk senter for forskningsdata (NSD) ettersom den skulle innhente personopplysninger og lydopptak (Vedlegg 1). Studien ble godkjent av NSD (NSD, ref. kode 175773). Studien hadde fra tidligere blitt sendt inn til regionale komiteer for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk (REK, avslagsbrev av 16.12.19, ref. 66230), men

det ble besluttet at prosjektet ikke falt under deres mandat. Søknadene til NSD ble utført av veileder og prosjektleder professor Borgunn Ytterhus.

Studien har fulgt NTNU sitt regelverk om personvern, DPIA. Siden datainnsamlingen inneholder personopplysninger som kan føre til risiko for de ny-bosatte ungdommene sine rettigheter har DPIA blitt fulgt (Datatilsynet, 2019). Informantene sine personopplysninger har blitt sikret gjennom aidentifisering og anonymisering av datamaterialet. Dette gjelder alle opplysninger som kan knyttes til et spesifikt individ. Derfor har jeg i masteroppgaven aidentifisert og anonymisert datamaterialet ved å fjerne navn, alder og hvilken kommune informantene er bosatt i. I resultatkapittelet har jeg benyttet tall i stedet for navn for å skille mellom informantene. Alle personopplysninger og lydopptak har vært lagret trygt og vil bli slettet etter at hovedprosjektet er ferdig.

Det ble lagt vekt på å informere de ny-bosatte ungdommene om at intervjuet ville bli aidentifisert og anonymisert ved rekruttering gjennom informasjonsskrivet. Dette ble gjort før selve intervjuet. Jeg brukte god tid før hvert intervju på å gjennomgå samtykkeskjemaet sammen med informanten - dette for å fortelle at informanten hadde rett til å få innsyn i sitt datamateriale og om ønskelig få det fjernet (vedlegg 2). Det ble gitt informasjon om at studien var frivillig og at informanten kunne trekke seg både før, under og etter intervjuet. Som tidligere nevnt ble frivillighet vektlagt. Det ble også presisert at informanten ikke trengte å svare på spørsmål, hvis vedkommende ikke ønsket det. Jeg ønsket å tydeliggjøre dette så ikke ungdommene skulle føle at de måtte svare på spørsmål som de opplevde vanskelig. Det ble gitt informasjon om hvem som hadde tilgang til datamaterialet og hva det skulle brukes til.

Som tidligere nevnt i kapittelet ble informantene rekruttert gjennom et mellomledd. Dette var ansatte som jobbet tett på de ny-bosatte ungdommene. Informantene var anonyme til de meldte sin interesse, noe som styrket frivilligheten, ved at det var lettere for dem å takke nei eller trekke seg fra å delta. Samtidig svekker dette konfidensialiteten, ved at de ansatte som rekrutterte informantene visste hvem som deltok i studien. Fordi enkelte av intervjuene ble gjort i arbeidstiden på kommunale møtesteder, var det også andre ansatte som kunne se hvem som ble intervjuet. Jeg mener likevel at det var riktig å ha intervjuene på de kommunale møtestedene, fordi det var viktig at informantene ble intervjuet i omgivelser som var kjente og trygge. Samtidig er informantenes utsagn anonymisert, slik at de ansatte ikke kan vite hvem som har sagt hva. Fordelen ved mellomleddet er at det har sikret konfidensialiteten, ved at informanten har vært ukjent før de aktivt har meldt interesse. Samtidig har jeg lært at for å

sikre konfidensialitet er det er viktig å tenke på at det ikke bare er rommet for intervjuet som skal være skjermet, men også områdene rundt.

Situasjonsbasert etikk. Under gjennomføring av et av intervjuene opplevde jeg en situasjon hvor en informant ikke ønsket å skrive under på samtykkeskjemaet. Informanten hadde tidligere takket ja til å delta i studien, etter å ha blitt rekruttert av en kommunalt ansatt. Etter at jeg hadde gjennomgått samtykkeskjemaet, fortalte informanten at han ønsket å delta i studien, men uten å signere på samtykkeskjemaet. Jeg forklarte at jeg ikke kunne utføre intervjuet uten en signatur, fordi det sikret både studiens gyldighet og informanten sine rettigheter. Informanten ønsket fortsatt å delta i studien, men uten underskrift. Jeg brukte en halvtime på å gjennomgå samtykkeskjemaet på nytt med informanten. Vi bestemte at informanten kunne tenke på det og heller kontakte meg hvis vedkommende ønsket å delta. Informanten kontaktet meg ikke igjen og det ble dermed ikke noe intervju. Jeg snakket senere med den ansatte som rekrutterte informanten. Vedkommende fortalte at enkelte ny-bosatte ungdommer ikke ønsker å signere navnet sitt, fordi det kan være usikkerhet rundt identifikasjon og alder. I det neste kapittelet vil resultatene fra analysen bli presentert, før diskusjon og avsluttende konklusjon.

5 Resultater

I denne delen av oppgaven vil jeg presentere resultatene som jeg har kommet frem til gjennom fortolkende fenomenologisk analyse. Forskningsspørsmålet som vil bli besvart er:

Hva i de bosatte unge enslige flyktingenes biografiske fortellinger signaliserer trusler mot deres helse fremover, og hva slags handlingsrom erfarer de å ha som kan fremme deres helse?

Jeg har valgt å svare på de to spørsmålene i problemstillingen hver for seg. Datamaterialet viste at det i hovedsak ble funnet mest på helsetrusler, men også hvordan ungdommene bruker handlingsrommet sitt i forhold til disse helsetruslene. Jeg starter med å presentere signaler på fremtidige helsetrusler hos de ny-bosatte ungdommene. Med helsetrusler menes det her en lav opplevelse av Antonovsky (2012, s. 39) sin sence of coherence. Det vil si at de ny-bosatte ungdommene ikke opplever hverdagen sin som begripelig, håndterbar eller meningsfull. Det var flere ting informantene trakk fram som kan kobles til helsetrusler og sosiale helseforskjeller: utfordringer med språk, tanker og bekymring for familien, mangel på anerkjennelse og respekt, vær og mørketid, ensomhet og covid-19-pandemien. Det norske klimaet og covid-19-pandemien viste seg å ha en påvirkende kraft på helsetruslene. Til slutt vil jeg svare på den andre delen av problemstillingen, om agency og handlingsrom. Datamaterialet viste at de ny-bosatte ungdommene har store faglige ambisjoner og et sterkt ønske om å komme i kontakt med jevnaldrende. De tydeliggjorde hvordan det å bygge nettverk krever tilgang på åpne arenaer og sosiale koder mellom jevnaldrende. Ungdommene viste også høy grad av selvstendighet og var flinke til å benytte tilgjengelige handlingsrom. De opplevde selv å kunne håndtere hverdagslivet på en akseptabel måte, men at det ikke alltid var lett å finne mening i alle strukturene i det norske samfunn.

5.1 Det verbale språkets ekskluderende kraft

Den første helsetruselen jeg identifiserte var utfordringer med språk. Datamaterialet viste at de ny-bosatte ungdommene sitt begrensede ordforråd kan føre til en opplevelse av eksklusjon

i samfunnet. Ungdommene uttrykte at det var vanskelig med lite ordforråd og språk i starten i Norge og erfarte at mye i hverdagen var nytt og ukjent. Hverdagslige ting som nordmenn tar for gitt, kunne oppleves som utfordrende:

Først tenkt jeg... du klarer ikke språk, du har ikke familie, du har ikke penger, du vet ikke hva du skal gjøre på butikken. Du vet ikke hva slags mat du må spise eller vet ikke hvor du skal kjøpe i butikken, og når du snakker med de som jobber i butikken på engelsk de svarer ikke deg. Det var tungt da. (Informant 16)

Dette sitatet illustrerer at et begrenset ordforråd gjør at enkelte av informantene er avhengige av hjelp med det norske språket for å håndtere hverdagslige ting. En av ungdommene erfarte at hvis hun hadde hatt et større ordforråd, så hadde hun vært mer selvstendig. En annen fortalte at han har gode muligheter til et godt liv i Norge, men at det er en tyngre vei å gå på grunn av språket: «...Det blir litt tyngre sånn oss som kommer fra andre land og... ikke er født i Norge. Det språket spesielt når du går på skole, det er fag og det er kjempe tungt...» (Informant 16). Samtidig var flere av ungdommene opptatt av å bli flinke i norsk og brukte mye tid på skolearbeid og leksehjelp. En av ungdommene mente at språket er nøkkelen til landet.

5.1.1 Store forskjeller i utdanningsbakgrunn

De ny-bosatte ungdommene har et stort spenn når det kommer til utdanningsbakgrunn. Enkelte har aldri gått på skole i opprinnelseslandet, andre har hatt et begrenset utdanningstilbud, mens noen har tatt universitetsutdannelse. En informant fortalte at han aldri fikk gått på skole i opprinnelseslandet, men etter familiens ønske, begynte han på koranskole for å bli imam. Han forklarte at det ikke var noen annen utdanningsmulighet i opprinnelseslandet. Samtidig fortalte en av ungdommene at hun tidligere har begynt på to universitetsutdannelse. Den første ble ikke fullført fordi hun flyktet fra opprinnelseslandet og den andre ble avbrutt siden hun dro videre til Norge. Hun var lei av å hele tiden måtte starte på nytt, det eneste hun ønsket var stabilitet og å kunne fullføre utdanningen.

Selv om ungdommene har et stort spenn når det kommer til utdanningsbakgrunn, får alle i lik alder det samme tilbudet om norskopplæring. En informant fortalte at han fikk penger fra kommunen i kun to år for å lære norsk, fordi det kostet så mye. Han er en av de som tidligere

har gått på universitetet, derfor ventet han på å bli ferdig med norskopplæringen så han kunne begynne på universitetet igjen. En av de andre ungdommene fortalte at han ikke fikk skolegang i opprinnelseslandet fordi han som 9-åring måtte begynne å jobbe for å forsørge familien. Han uttrykte at det var utfordrende på skolen:

Det er litt vanskelig. Nå er det jo vanskelig, så når jeg får noen oppgaver, i begynnelsen er det jo vanskelig... jeg vet hva jeg skal gjøre, men klarer ikke å begynne. For det er litt vanskelig ikke sant, jeg har ikke gått på skole... jeg måtte jobbe for å forsørge familien min... Jeg forsørger familien min akkurat nå... (Informant 9).

Dette sitatet viser at det kan være en stor overgang å begynne på skole i Norge for ungdom uten tidligere utdanning. En av informantene som begynte på ungdomsskoleklasse for minoritetsspråklige da han ankom Norge, erfarte at alle elevene var på samme faglige nivå. Da han begynte på videregående sammen med elever med norsk som morsmål, opplevde han en stor overgang: «Altså disse gruppene... vi var på samme nivå for å si det sånn. Men da vi begynte på videregående var det... ganske tungt stoff... vi begynte på. Så i starten var det... litt krevende og utfordrende...» (Informant 10).

En av ungdommene fortalte at et problem med introduksjonskurset var at det var så stor aldersforskjell på elevene. Dette var et problem siden de yngre lærte fortere enn de eldre. Han forstod ting etter ett minutt, men de på 45 år trengte mer tid. Det ble identifisert at ungdommene som behersket engelsk før ankomst til Norge, hadde en stor ressurs. De som kunne engelsk benyttet det i hverdagen. Ungdommene som ikke kunne engelsk måtte i tillegg til å lære seg norsk, også lære seg engelsk. En informant som gikk på universitetet fortalte at han måtte oversette alt pensum på engelsk til morsmålet, noe som var tidkrevende: «Dårlig tid, ja, for det, akkurat nå så er det mye sånn skolearbeid og det er spesielt for meg så er det veldig vanskelig fordi pensumet er på engelsk og jeg kan null engelsk» (Informant 10). Enkelte av informantene fortalte at også dialekter kan være utfordrende å forstå. En av ungdommene som flyttet til en ny kommune, opplevde problemer med å forstå den nye dialekten.

5.1.2 Språkbarriere ved jobb og utdanning

Datamaterialet viste at språkbarrieren hos de ny-bosatte ungdommene kan begrense muligheter til utdanning. En av informantene fortalte at kommunikasjon med lærere kunne være utfordrende. Han opplevde at noen av lærerne ordla seg på en måte som gjorde at de sa noe annet enn de egentlig mente. En av de andre ungdommene fortalte at han tidligere ikke hadde vært så glad i skolen og skulket på grunn av lav motivasjon. Dette kom av at han ikke visste hvilke utdanningsmuligheter han hadde, fordi ungdomsskoleklassen for minoritetsspråklige ikke informerte dem. Dermed fikk de ikke sjansen til å velge utdanning selv. Han forklarte at han var i et miljø som var ganske «lukket», og som fikk det til å fremstå som at han hadde begrensede muligheter: « Ja... for å si det sånn har vi hatt begrenset muligheter... vi hadde egentlig ikke begrenset muligheter, men de sa til oss at mulighetene er begrenset...» (Informant 10). Han forklarte at det var ansatte på skolen som fikk det til å fremstå som om han hadde begrensede utdanningsmuligheter. Han opplevde det som et press fra dem til å velge yrkesfag i stedet for studiespesialisering. Hvis elevene valgte noe annet, ville de bli hindret, noe han ikke syntes var greit. Informanten hadde tenkt til å velge elektrofag, men da han bestemte seg for studiespesialisering, fikk han høre at han ikke kom til å klare det på grunn av språket.

Det går igjen hos mange av informantene at de gikk yrkesfag, men ingen andre nevnte at de følte seg presset til å velge yrkesfag. Flere forklarte at de valgte yrkesfag fordi de kom fort ut i en trygg jobb. Enkelte så også på det som en måte å få bidratt til familien eller samfunnet. Ungdommene jobbet hardt med skolen med en motivasjon om en stabil jobb og for å sikre seg økonomi i fremtiden. Begrensede norskkunnskaper ble identifisert som en utfordring når de ny-bosatte ungdommene skulle skaffe seg jobb. Denne utfordringen gjaldt ikke alle, men var koblet i stor grad til norskkunnskaper og utdanning. Flere av ungdommene var opptatt av å skaffe seg jobb. En informant fortalte at arbeid var bra for hode, skapte god helse og at arbeidsplassen var en viktig sosial arena, hvor han møtte andre mennesker. En av de ny-bosatte ungdommene uttalte at språk og kultur kan begrense mulighetene for å skaffe jobb: «...Språket kan begrense mulighetene mine og... kanskje kulturen som jeg er oppvokst i eller, ja du skjønner det er litt vanskelig å få seg jobb som en utlendig da i Norge...» (Informant 10). Han hadde selv funnet seg jobb, men hadde hørt historier fra venner og bekjente. Samtidig trodde han ikke at det ville begrense muligheter så lenge man gjør en god jobb.

5.1.3 Språkutfordringer kan føre til ensomhet og isolering

Språkutfordringer førte til at enkelte av de ny-bosatte ungdommene følte seg utenfor og alene i hverdagen. Begrenset ordforråd gjorde det vanskelig for enkelte å føle seg som en del av felleskapet og etablere vennskap. Flere fortalte at det er vanskelig å bli kjent med nordmenn på grunn av språk: «Ja, men for meg, det er litt vanskelig å skape venner med nordmenn... jeg snakker ikke norsk, så føler meg alene» (Informant 12). Informanten uttalte videre at han ikke er sammen med nordmenn på grunn av språk, når de rundt han snakker norsk føler han seg alene og trist. Han savnet skolen i opprinnelseslandet hvor han hadde venner: «Ja, det er litt sånn, du skaper venner... det er mange folk så, og så vi prater på skole og sånn, men her det er litt med språk så... føler meg litt alene i alt» (Informant 12). En av informantene fortalte at han hadde litt kontakt med klassekameratene over snapchat. Samtidig var det flere av ungdommene som uttalte at de prøvde å holde seg unna sosiale medier siden det var stressende og tidskrevende.

Språkutfordringer førte til at enkelte valgte å ikke benytte seg av tilbud i hverdagen. En informant fortalte at innbyggerne i kommunen hadde gitt han mulighet til å lære ting, men at han valgte å ikke bli med. Han opplevde at språket var en begrensing, ved at han ikke var med nordmenn siden han ble bekymret for at de skulle gjøre narr av han. Han fortalte at språk hadde gitt han større handlingsrom: «...fordi hvis du kan språket det betyr du blir ikke sånn... ikke bekymret om alt. Så du kan si hva du vil, du kan gjøre hva du vil, når du vil, alt det der...» (informant 16). Enkelte av ungdommene fortalte at de holdt seg sammen med andre fra opprinnelseslandet siden de snakket samme språk. En informant fortalte at han kun hadde venner fra opprinnelseslandet og at han fortrakk de fremfor norske venner på grunn av språk. Samtidig er det flere av ungdommene som synes det er fint å ha norske venner fordi de får praktisert norsk.

5.2 Lite og skjørt sosialt nettverk fører til ensomhet

Lite og skjørt sosialt nettverk blant ungdommene førte til at enkelte følte seg ensomme. Ensomhet kan defineres som en ubestemt lengsel eller savn etter sosial kontakt med andre mennesker (Helsedirektoratet, 2018b). En av informantene fortalte at det mest skadelige for

ny-bosatte nordmenn og nordmenn generelt, er å være alene: «Ja... fordi, når du er alene, er det først et problem og etter det er det en katastrofe. Du kan ikke fikse det etterpå» (informant 14). Han rådet ny-bosatte ungdommer til å holde kontakt med andre mennesker. Flere av informantene hadde begrenset nettverk i Norge og ønsket flere venner. En av ungdommene uttalte: «Selvfølgelig jeg skulle ønske jeg hadde mer folk rundt meg ja, men...ikke alt du ønsker du får» (Informant 18). Mange oppga at de ikke hadde venner som de kunne snakke fortrolig med. En informant fortalte at han hadde to venner, men at han ikke var fortrolig med dem. Han opplevde det vanskelig å finne gode venner i Norge. En av ungdommene som bodde i en mindre kommune fortalte at han tidligere hadde mange venner, men at alle hadde flyttet til forskjellige steder i landet. Han og vennene pleide å gjøre mange aktiviteter sammen, men nå hadde han kun to venner igjen. Han trivdes i kommunen, men var ensom:

Jeg trives, men det blir litt for ensom da. Sånn du kan ikke leve hele livet... uten venner og gjøre masse ting da, også det har ikke masse at du skal bli sånn og gå der og bli møtte, det er litt vanskelig. (Informant 16).

Sitatet illustrerer hvor viktig vennskap med jevnaldrende er for ungdommene. Informanten forklarte at ensomheten kom etter at vennene flyttet, siden de to vennene han hadde igjen var eldre enn han. Aldersforskjellen skapte et hierarki hvor han måtte vise respekt for dem. Dette begrenset handlingsrommet hans og førte til at han ikke alltid hadde lyst til å bli med på ting. Han uttalte at det ikke var noen andre han kunne bli venn med i kommunen, fordi alle de andre ny-bosatte ungdommene er eldre:

Det tror jeg ikke... fordi det er sånn aldersforskjell da. Så de som var med meg, vennene, de var like i alder da så. Men nå de som er her... oss har litt aldersforskjell, også i vår kultur... hvis du er litt yngre enn de da, du må... respekter hele dem. Det er mye greier da. Så du har ikke lyst til å bli med da... (intervju 16).

Dette sitatet viser at kulturelle faktorer kan spille inn på etablering av vennskap hos de ny-bosatte ungdommene. Dette kan være faktorer som ikke blir tatt hensyn til når ungdommene blir bosatt. Informanten fortalte at når han blir ferdig med skolen skulle han flytte til en større kommune hvor en god venn bodde. En av de andre ungdommene nevnte at et godt nettverk er viktig for å bli introdusert på arbeidsmarkedet, skaffe seg referanser og jobb. Samtidig er et godt nettverk i Norge noe flere av de ny-bosatte ungdommene mangler. Det kan derfor være

krevende å finne arbeid. Informanten fortalte at han fikk jobb gjennom nettverk: « ...Men samtidig så er det ikke noe rart fordi du er jo helt ny og trenger jo å kjenne folk. Først...når du kommer deg inn i en jobb så blir det lettere senere da» (Informant 19). Informanten uttalte at han mislikte at nettverk ofte er viktigere enn kompetanse ved jobbsøknad.

5.3 Savn og bekymring for familien

Flere av de ny-bosatte ungdommene fortalte om et stort savn etter familien. Enkelte uttrykte at de ofte tenkte og bekymret seg for familien, noe som preget hverdagen. For enkelte bodde familien fortsatt i opprinnelseslandet, mens andre hadde flyktet med familien til et annet land, før de dro videre alene til Norge. Halvparten av de mannlige informantene hadde ingen familie i Norge. Begge de kvinnelige informantene hadde familiemedlemmer i Norge og erfarte at de var til stor hjelp og støtte. Kontakten med slektingene varierte, enkelte hadde lite kontakt, mens for andre var slektinger en god støtte. En av ungdommene fortalte at når man lever uten familie blir man preget: «...Selvfølgelig når man tenker masse og bekymrer seg, man blir jo.. man forandrer seg, men... særlig uten familie, når man tenker på familien og bekymrer seg» (Informant 9).

De ny-bosatte ungdommene opplevde et stort ansvar etter familien. Enkelte følte bekymring fordi de hadde flyktet fra opprinnelseslandet, mens familien måtte bli igjen. Det var krevende for ungdommene når familien hadde problemer, siden de var så langt unna. Det er begrenset hva ungdommene får bidratt og gjort med familiens hverdag og omgivelser. En av ungdommene fortalte at foreldrene solgte alt de eide for at han skulle ha råd til flukten. Mange av ungdommene tenker og bekymrer seg ofte fordi de vet at familien har det vanskelig: «...Når jeg prater med familien min og så forteller de... om vanskeligheter...da tenker jeg hele tiden på dem» (Informant 17). Det å vite at ens familie har det vanskelig og en selv er langt unna skaper energilekkasje hos ungdommene.

5.3.1 Barriere i hverdagen

Mange tanker og bekymringer for familien i hverdagen kan svekke ungdommene sin konsentrasjon på skolen. En informant fortalte at da familien hans hadde problemer, gikk det ut over konsentrasjonen hans på skolen:

Ja. Før var litt vanskelig, men... før så var det litt vanskelig for at jeg hadde litt mer problemer... med familie... de har hatt det litt vanskelig... De har det jo vanskelig nå... men jeg prøver... å hjelpe dem så godt jeg kan. (Informant 9)

Sitatet viser at ungdommene ønsker å hjelpe familien sin. En av ungdommene fortalte at han fikk tilbud på skolen om å snakke med helsepersonell om sin psykiske helse. Han klarte ikke å komme seg på skolen, fordi han ble dårlig når han tenkte på familien sin. Han forklarte at han bare snakket med helsepersonellet en gang og at det hjalp der og da, men at det ikke hjalp så mye i ettertid:

Fordi, når vi pratet så føler jeg meg litt bedre...men når jeg fortsetter hjem og sånn så går det fortsatt akkurat som vanlige dager...jeg tenker fortsatt, uansett hva jeg skal gjøre eller hva slags hjelp jeg får fra folk, så....vil jeg fortsatt å tenke på familien min. (Informant 17)

Dette sitatet viser at det er lite som hjelper mot bekymringene. Informanten fortalte at det ikke ville hjulpet å gå til helsepersonell flere ganger, da måtte han gått hundre ganger. Når det kommer til valg av studieretning var det flere som tenkte på familien sin. En av ungdommene som tenkte på å bli barne- og ungdomsarbeider fortalte at hvis familien hans hadde kommet til Norge, kunne han studert det han egentlig ville: «...Jeg tenker at hvis familien min hadde vært her i Norge, guri malla! Da kunne jeg studert det som jeg egentlig ville ...» (Informant 17). Han forklarte at det er advokat han egentlig ønsker å bli, men at han måtte finne den beste utdanningen for å hjelpe familien. Han ønsket at familien skulle ha større handlingsrom: «...Jeg skulle ønske at familien min var sammen med meg i Norge. Da kunne jeg slutte å tenke på dem. Fordi... de kunne også gått på skole...skaffe seg en jobb og leve livet sitt som vanlig. Akkurat som meg, men... dessverre... sånn er det» (Informant 17). Ungdommenes fortellinger synliggjør tydelig at familiebåndene er sterke, og at det både forplikter dem og støtter dem, men som vi skal se i neste avsnitt kan ansvaret også medføre at de holder egne problem og bekymringer skjult.

5.3.2 Kan ikke snakke med familien om problemer

De fleste informantene holdt kontakt med familien i opprinnelseslandet på telefon og erfarte at det både var godt og vondt å snakke med dem. Flere hadde ikke kontakt med familien for å få støtte og hjelp, men for å gi støtte og hjelp til familien. Enkelte opplevde at de ikke kunne kontakte familien for hjelp og støtte med egne problemer. En informant fortalte at hun ikke kunne være trist når hun snakket med foreldrene. Hun klarte ikke å beskrive følelsene sine eller hva som skjedde med henne i hverdagen. Hun kunne bare vise de «lyse sidene» av livet, fordi foreldrene var eldre og bodde i et land med krig, visste hun aldri hva som kunne skje med dem. Hun fortalte at det var vanskelig å ikke kunne snakke om problemene sine med moren:

Ja, jeg mener det er veldig frustrerende... fordi jeg er vant til å være veldig nær venn til moren min, jeg er fortsatt det... moren min ville være den første personen som jeg vil kunne fortelle alt til. Og nå, ikke være i stand til å gjøre det, det er veldig vanskelig, hun vil at jeg skal gjøre det, det er ikke sånn at... hun ikke vil, men jeg prøver å beskytte henne... Det er vanskelig, men dette er livet. (Informant 11)

Sitatet illustrerer hvor utfordrende kontakten med familien kan være. En av de andre ungdommene fortalte også at han ikke kunne snakke om problemer med familien, fordi han visste hvor vanskelig de hadde det i landet han flyktet fra. Han ønsket å skåne familien fra problemene, fordi de hadde nok utfordringer selv.

5.4 Den organiserte hverdagen skaper ensomhet

I intervjuene kom det fram at ensomhet er en følelse som går igjen hos mange. Flere av ungdommene opplevde Norge som et «lukket» og organisert samfunn, hvor det er vanskelig å få kontakt og bli kjent med folk. Den veldig strukturerte hverdagen gjør nordmenn lite tilgjengelige. Man kan si at den organiserte hverdagen i Norge fører til ensomhet blant de som ikke lever et like organisert liv. Enkelte av ungdommene hadde et begrenset nettverk og få nære venner de kunne betro seg til. Samtidig er det viktig å få fram at flere av ungdommene ikke opplevde ensomhet i Norge. Det som kjennetegnet dem er at de hadde et godt nettverk

med venner fra opprinnelseslandet eller andre flyktninger, eller at de bodde sammen med venner, familie eller slektninger.

5.4.1 Ensomhet i Norge

Ensomhet er en ukjent følelse for flere av de ny-bosatte ungdommene. Enkelte nevnte at ensomhet er noe de ikke hadde tid til eller tenkte på i opprinnelseslandet. En av informantene fortalte at det er store kulturforskjeller, hvor folket i opprinnelseslandet hans ofte var sammen, de var sosiale og hadde en sterk familierelasjon. I Norge var det annerledes:

Så her i Norge...du har ikke tid til det egentlig...du har skole, jobb, kanskje du har trening. Nei, hverdagen din er full. Også... hvis du har familie eller barn, du har ikke tid... også jobb, kjøre barna på aktiviteter...kanskje du trener litt, så sitte å spise middag og så...nei du har ikke tid. Full hverdag. (Informant 18)

Dette sitatet illustrerer den organiserte hverdagen i Norge. En av ungdommene fortalte at i opprinnelseslandet hadde han mange venner fra barndommen og venner som han hadde etablert i senere tid. I Norge derimot var det annerledes fordi alle hadde en jobb og som han kalte det; «et spesielt liv». Han mente at i Norge er det mer respekt for privatlivet. I opprinnelseslandet kunne han bare ringe vennene og finne på noe. Han mente at dette går ikke i Norge, siden det er «store systemer» ved at man har skole, jobb eller at man bruker tid på venner eller kjæreste. I opprinnelseslandet var hverdagen mer åpen ved at de noen ganger hadde skole og andre dager ikke. I Norge kunne han av og til kan føle seg alene, selv om han hadde venner.

En annen informant uttalte at en annen grunn til at det er vanskelig å bli venn med jevnaldrende nordmenn, er at det er få arenaer der de kan møtes. Han opplevde at det norske samfunnet er lukket. Samtidig gikk ikke informantene på skole eller fritidsaktiviteter med nordmenn, et sted hvor mange etablerer vennskap i ungdomsårene. Han fortalte at han kunne tenkt seg norske venner, men at det ikke bare er å gå bort til noen man ikke kjenner og si «hei». For enkelte av informantene er ensomhet en del av hverdagen. En fortalte at ensomhet er noe han har blitt vant til, som ikke kan gjøres noe med. Han erfarte at det kan være naturlig å føle seg ensom. En av de andre ungdommene fortalte at han vet hvordan det er å være ensom og at flere av kompisene har slitt med ensomhet.

5.4.2 Vanskelig å etablere vennskap med nordmenn

Flere av informantene erfarte at det var vanskelig å etablere nære og gode vennskap med nordmenn. Enkelte av ungdommene fortalte at etter flere år i Norge hadde de fortsatt ikke norske venner. Grunnen til dette var sammensatt. Noen hadde ikke behov for å etablere vennskap med nordmenn, siden de hadde venner fra opprinnelseslandet eller andre ny-bosatte nordmenn. En av ungdommene fortalte at han trivdes best med venner fra opprinnelseslandet. Samtidig var han ikke så ofte med nordmenn: «... Fordi vi har ganske forskjellig interesser og forskjellig hverdag. Så det matcher ikke så mye da. Men på skolen har jeg norske venner også» (Informant 19).

En av informantene fortalte at han i starten av bosettingen erfarte at det var vanskelig å bli kjent med folk utenfor det kommunale møtestedet for flyktninger: «Det spørres da hvordan du vil definere folk, det var lett å bli kjent med (...) -ungdommene, men utenfor der så var det.. var det ikke lett» (Informant 10). Gjennom en frivillig organisasjon ble han kjent med nye mennesker i alle aldre med ulike nasjonaliteter. Han fikk også venner gjennom et godt studentmiljø og en sosial arbeidsplass. En av informantene som hadde bodd i Norge i to år oppga at vennene også var ny-bosatte ungdommer, som bodde med han i bofelleskapet. Han kunne tenkt seg norske venner, men opplevde at det var vanskelig å møte jevnaldrende.

Ungdommene som ikke møtte nordmenn gjennom skole eller arbeidsplass hadde færre norske venner. Det er naturlig ved at dette er arenaer nordmenn flest etablerer vennskap. En av informantene som nesten utlukkende hadde norske venner, hadde fått disse gjennom arbeidsplassen og kirken. Samtidig oppga han at det var kun en av dem som han følte at han kunne snakke fortrolig med. Han forklarte at det var vanskelig for nordmenn å forstå hva han hadde gått gjennom og at livsstilen i Norge var totalt forskjellig fra opprinnelseslandet.

Flere av informantene fortalte at de ikke hadde kontakt med nordmenn utenfor skolen. En av ungdommene følte seg alene i Norge siden det var vanskelig å ta kontakt og etablere vennskap med nordmenn. Han hadde ikke kontakt med klassekameratene utenfor skolen, men han ble kjent med en nordmann gjennom frivillig aktivitet. Flere av ungdommene fortalte at det tar tid å etablere et nettverk i Norge og bli godt kjent med nordmenn. En av informantene fortalte at hun ikke hadde mange venner og synes at det er utfordrende å bli kjent med nordmenn. Hun hadde noen bekjente, men ingen nære venner. Vanligvis fikk hun venner lett,

men i Norge ville det kreve lenger tid å etablere nære vennskap. Hun hadde allikevel tro på fremtiden: «... Men her er det... helt motsatt kultur, så det er veldig vanskelig å integreres her. Men for fremtiden... det kommer til å bli bra» (Informant 11). Håpet om et sosialt liv i Norge levde i ungdommene som deltok i studien.

5.4.3 Ensomt å bo alene?

Flere av de ny-bosatte ungdommene bodde alene. Enkelte av ungdommene opplevde det som ensomt. En av informantene likte ikke å bo alene, men så at det hadde sine fordeler. Han forklarte at man blant annet ble «flink i livet» og produktiv. Samtidig fortalte han at han var veldig ensom og at det er bedre å bo med andre så man unngår å være ensom og gjøre ting alene. En av de andre som bodde alene syntes at det var greit, men ønsket allikevel å flytte sammen med venner. En informant syntes at det var ensomt og litt deprimerende å bo alene. Han fortalte:

...Men det er i stor grad at jeg prater med min bror da. Så...du føler at du er ikke alene, noen ganger, jeg føler meg litt sånn deprimert, ikke sant, så jeg prater med min bror om livet og noen ting, så du har fått litt erfaring og så jeg ser movie så blir jeg helt greit da. (Informant 16)

Informanten viser i sitatet hvordan han benyttet handlingsrommet når han følte seg alene. Det var også flere i studien som syntes at det var greit å bo alene. Det som kjennetegner de som trivdes å bo alene var at de hadde et godt sosialt nettverk. En av ungdommene oppga at han skulle ønske at han fikk lov til å bo alene: «Det er best å bo alene egentlig. Når jeg kom hit så ville jeg bo alene, men de nektet meg...» (Informant 18). Han bodde i bofelleskap og syntes at det var greit, men likte ikke at de andre beboerne og ansatte bestemte over han. Han mente at det kom til å gå bra å bo alene fordi han var voksen og «kunne nesten alt». Samtidig hadde han alltid mulighet til å besøke bofelleskapet.

5.5 Mangel på anerkjennelse og respekt

En helsetrussel som ble identifisert er mangel på anerkjennelse og respekt i Norge. Flere av ungdommene fortalte om viktigheten av å bli verdsatt i samfunnet, men uttalte det mer indirekte. Det var tydeligst i to av intervjuene hvor informantene var flinke til å uttrykke betydningen av å bli verdsatt. Et eksempel er at flere av dem ønsker å komme ut i jobb for å få bidratt med noe i samfunnet. Det er et grunnleggende menneskebehov å føle at man betyr noe, at man får anerkjennelse og respekt. En av ungdommene fortalte at han valgte å komme til Norge fordi han ønsket å komme til et land hvor det var demokrati og hvor han fikk respekt:

Man kan si....sin egen mening uten å være redd. Leve livet sitt med respekt, selv om at av og til så skjer det noe mot flyktninger og innvandrere, men jeg bryr meg ikke egentlig...så langt. Jeg gjør mitt beste her...både skole, på jobb... (Informant 17)

Dette sitatet viser at han bruker handlingsrommet sitt ved å jobbe hardt med utdanning og jobb. Han oppga at det å få respekt er det aller viktigste for han. For at det norske samfunnet skal hjelpe ungdommene med å opprettholde god helse og well-being er det viktig at de rundt dem; kollegaer, medelever og naboer viser dem anerkjennelse. En av de andre informantene fortalte at hvis de ny-bosatte ungdommene ble behandlet annerledes enn etnisk nordmenn, kan det være en helsetrussel. Han hadde ikke opplevd det selv, men det var noe han hadde tenkt på. Samtidig trodde han at det å bli behandlet annerledes kun ville ha påvirket han i en liten grad siden han hadde mange gode venner. Han fortalte hva samfunnet kunne gjøre for at han skulle ha det bra:

...Miljø kan påvirke oss...anerkjennelse tenker jeg på. At...folk skal...respektere... og akseptere meg uansett hvor jeg kommer fra, hvilket språk jeg prater. Jeg tenker at de må sette pris på at jeg flyktet fra hjemlandet mitt til et annet land også reiste jeg alene til Norge. Her gjør jeg mitt beste for å gå på skole, for å jobbe...unngå å gå på NAV... Jeg liker ikke å gå på NAV...men heldigvis så har jeg et fantastisk miljø rundt meg... (Informant 17)

Dette sitatet illustrerer hvor hardt ungdommene jobber for å etablere seg i Norge. En av informantene erfarte at det er vanskelig å integrere seg i det norske samfunnet. Hun mente at

mennesker er sosiale vesen som må ha kontakt med andre folk, men i Norge er det veldig annerledes:

Det er veldig annerledes og jeg... føler... at det gjør at flyktingers... mentale helse blir verre... Det norske samfunnet... er ikke åpne med andre samfunn... som bare å være venner eller... å gå ut... å snakke med hverandre... det er veldig vanskelig å føle at du ikke er akseptert (Informant 13)

Sitatet viser hvor viktig det er at samfunnet aksepterer de ny-bosatte ungdommene og behandler dem som alle andre nordmenn. Informanten fortalte videre: «Å godta ja, som å akseptere å være mer vennlig, som å ha venner og som å snakke med hverandre, å se hverandre, dette vil være... veldig nyttig tror jeg, ja». Hun erfarer at det norske samfunnet «presser deg for å få deg til å føle deg syk» (Informant 13). Opplevelsen av å bli sett på som «ikke norsk nok» over tid gjør noe med selvbilde og opplevelsen av å bety noe.

5.6 «Du må tenke når du sover...»

I samtale med ungdommene kom det fram at flere strevde eller hadde strevd med søvnproblemer. Hos mange oppstod det etter ankomst til Norge, ofte på asylmottaket hvor det var mye usikkerhet og bekymringer. Usikkerheten var knyttet til om de fikk opphold i Norge eller ikke, og hva som kommer til å skje videre. En av informantene fortalte at han begynte å bli redd for å sove og fikk mareritt da han bodde på asylmottaket. Dette varte rundt to år før det endelig begynte å bli borte: «Nå tenker jeg sånn, når jeg lukker øynene mine så tenker jeg, noen kommer eller noe, jeg vet ikke hva det er, men» (Informant 12). Han fortalte at han ikke snakket om søvnproblemene på mottaket eller i senere tid fordi han ikke snakket norsk. Han sov bare rundt fire timer hver natt, men etter hvert ble han så sliten at han bare sovnet. En av de andre ungdommene oppga at han også sov godt i opprinnelseslandet, men at søvnproblemet kom i Norge:

Da jeg var i (opprinnelseslandet) jeg sov godt ja egentlig, men da jeg kom til Norge, egentlig du har mye å tenke på, så du må tenke når du sover og så det starter sånn ett år. Nå... vil ikke sove, det er vanskelig ja. (Informant 16)

Informanten viser i dette sitatet hvordan tankene forstyrret søvnen. En av de andre informantene fortalte at etter at han kom til Norge så fikk han mareritt om tiden i opprinnelseslandet, hvor han måtte jobbe lange dager på en voldelig arbeidsplass. Disse marerittene hadde han flere ganger, også i senere år.

5.6.1 Tanker og bekymringer før søvn

Flere av ungdommene har en hektisk hverdag med både skole, jobb, trening, venner og aktiviteter. De er så opptatt på dagen at de ikke rekker å tenke og bekymre seg, men når de skal sove, kommer tankene:

*Ja, jeg er nok travel, for å si det sånn...men...det jeg tenker på hele tiden før jeg legger meg... er familien min. De er det største problemet jeg har egentlig. Fordi jeg vet at de ikke har det bra i (opprinnelseslandet). Hadde lyst til at de i hvert fall skulle komme hit men....det er helt umulig nå...så...ja...familie som jeg tenker på hele tiden.
(Informant 17)*

Sitatet illustrerer hvordan bekymringer for familien kommer når ungdommene skal prøve å sove. En av informantene oppga at den eneste tiden han har til å tenke er når han skal sove. Han fortalte at han tenker mye før han skal sove: «...Du tenker om livet egentlig og du tenker om økonomien din, du tenker om jobb, du tenker om skole, om familie, ja du tenker masse ting...» (Informant 16). En av de andre ungdommene fortalte at han sov godt nå fordi han bare tenkte på å få fullført skolen, men at han tidligere strevde med søvn: «Det er bestandig når jeg tenker på familien min så det er litt vanskelig å sove, trøtt på skolen og sånt...» (Informant 9). En annen informant oppga at hun tidligere ikke sov godt om natten fordi hun bare tenkte på familien sin. Hun bekymret seg mye om nettene fordi hun visste hvordan familien hadde det i landet hun hadde flyktet fra. Etter at moren hennes kom til Norge begynte hun å sove mye bedre fordi hun slapp å bekymre seg.

5.6.2 Dårlig søvn påvirker hverdagen

Enkelte av informantene som opplevde søvnproblemer fortalte at det er vanskelig å stå opp om morgenen. Søvnproblemene gjorde at ungdommene var mye søvnige på dagtid, noe som gikk ut over konsentrasjonsevnen på skolen. De fortalte at når de hadde sovet dårlig eller lite om natten var det vanskelig å fokusere på skolen dagen etter: «Ja. Når man sover godt så blir det bra. Når du våkner opp så, du blir bedre, men hvis du sover kort tid så er det vanskelig å fokusere på skole» (Informant 12). Enkelte av ungdommene oppga at det var lærerne som observerte at de virket trøtte. En fortalte at læreren ba han snakke med en helsesykepleier etter å ha observert at han virket trøtt:

Sånn når jeg går på skolen, jeg var sent ute fordi jeg klarte ikke å sove. Så jeg måtte drikke mye kaffe for å konsentrere meg. Og en lærer observerte meg og jeg fortalte henne, så hun sier... jeg skal snakke med (helsesykepleier), så vi har pratet cirka fire og fem ganger. (Informant 16)

Sitatet viser at utfordringer med søvn ofte går ut over skolen. En av ungdommene fortalte at han måtte snakke med læreren fordi han kom ofte for sent og var bort fra skolen på grunn av søvn. En annen fortalte at hun dro på skolen selv om hun har sovet dårlig, men at det hendte at hun sovnet på skolen. En av informantene fortalte at søvnproblemene kunne påvirke skolen, men ikke humøret hans. «...Det påvirker på fysisk helse egentlig, fordi når jeg får dårlig søvn så klarer jeg ikke å gå på skolen, ikke spise eller drikke som vanlig...fordi alt påvirker ...men ikke alltid, av og til skjer det» (Informant 17). Han forklarte at søvnproblemene gikk mer utover den fysiske enn den psykiske helsen. Som vi skal se i neste avsnitt kan også det norske klimaet påvirke ungdommenes hverdag.

5.7 Vær og mørketid

En utfordring som blir tatt opp hos flere av de ny-bosatte ungdommene er det kalde, skiftende og mørke klimaet i Norge. Det kan oppleves som en stor overgang fra Eritrea sitt varme og tørre kystland i den tropiske klimasonen (Askheim, 2020), Syria sitt middelhavsklima med milde vintre hvor middeltemperaturen for januar vest i landet ligger omkring 12 °C og i

innlandet er den 6-8 °C (Mamen, 2021), eller fra Afghanistan sitt innlandsklima, med varme somre og kalde vintre (Johannessen, 2021). For flere vil det ta tid å tilpasse seg det nye klimaet i Norge, men det gjelder nødvendigvis ikke alle. Flere av informantene opplevde imidlertid at spesielt kulden og mørketiden var en utfordring.

En av ungdommene hevdet at det er vanlig med psykiske problemer i det norske samfunnet og at det kan være på grunn av været og mørketiden. En annen informant mente problemer med søvn og det å føle seg sliten er normalt i Norge og gjelder mange fordi det er så mye mørketid: «...I Norge...alle har det vanskelig med å få sovne og føler seg sliten, for at det er veldig mye mørketid da... så... i starten... vi sleit litt med det, men nå er vi vant til det» (Informant 10). Sitatet viser at utfordringen med mørketid ble lettere etter hvert som informanten ble vant til det.

5.7.1 Klima påvirker hverdagen

Enkelte av informantene fortalte om et vanskelig møte med vinteren: «Så når jeg flyttet til (norsk by), det var helt mørkt og så kaldt, det var i desember... den dødeligste måned...det var kjempevanskelig, og så vi sov i cirka tjuefire timer... før vi startet skole» (Informant 13). Informanten visste ikke når hun skulle legge seg og når hun skulle stå opp, siden det var så mørkt: « ...Vi bare sov hele tiden, i tjuefire timer, for vi visste ikke... timen når vi skal våkne og så når vi skal ja, det var litt... misforståelse med den timen» (Informant 13). En av de andre ungdommene fortalte også at mørketiden gjorde det vanskelig å stå opp om morgenen: «Nei, det var ikke lett i det hele tatt, det var tungt å stå opp på morgningen... men... når man må, så må man...» (Informant 10).

Klimaet påvirket enkelte av de ny-bosatte ungdommene sine prestasjoner på skolen. En informant fortalte at hun ikke alltid klarte å konsentrere seg på skolen siden været er så skiftende, noe som påvirker humøret hennes. Hun trodde at det hadde vært lettere å følge med hvis været hadde vært mer stabilt: «...Fordi været... spiller en veldig stor rolle i livet mitt... plutselig sol tjuefire timer og plutselig er det ingen sol i det hele tatt, og humøret mitt er sånn opp og ned, opp og ned...» (Informant 11). Informanten fortalte også at hun ikke føler for å gjøre noe eller snakke med noen når det går mot vinter:

...Noen dager føler jeg ikke for å gjøre noe, spesielt i disse dager når det begynner å bli vinter. Det er sånn jeg vil ikke gjøre eller snakke med noen... men jeg presser meg selv, fordi det er livet og... jeg må fortsette å leve. (Informant 11)

Sitatet illustrerer hvordan informantene valgte å trosse klimaet og fortsette med hverdagen sin. En av informantene fortalte at det blir tyngre å være hjemme og jobbe med lekser under vinteren. Flere av ungdommene holder på med mange uteaktiviteter, men på vinteren er det flere som erfarer at det er blitt begrenset med aktivitetstilbud: «På sommeren så er det mye å finne på... bare å nyte varmen. På vinteren er det bare skole og hjemme og litt arbeid og sånt. Det er litt kjedelig men... har ikke noe annet å gjøre...» (Informant 19). Samtidig var det en av ungdommene som fortalte at han hadde begynt å like å gå på ski. I neste avsnitt får vi se at de ny-bosatte ungdommene sin hverdag ble enda mer begrenset under covid-19-pandemien.

5.8 Covid-19-pandemien

Livet under covid-19-pandemien med karantene, isolasjon og redsel for smitte har vært belastende for mange, men kanskje spesielt for de ny-bosatte ungdommene som allerede før pandemien opplevde savn, ensomhet og bekymring. En av ungdommene beskrev dagen Norge stengte ned: «...Det var så veldig dårlig den dagen, helt stille, ingen å se på veien, du ser ingenting, alt er stengt, ja, det var kjempedårlig» (Informant 13). Enkelte av ungdommene opplevde covid-19-pandemien som veldig vanskelig, noe som forandret hverdagen deres totalt: «Ja, første, fire måneder, fem måneder var det katastrofe. Ja, fordi vi ikke kunne gjøre noe. Jeg mener, jeg tror det var vanskelig for alle, noe vi ikke er vant til» (Informant 11). Samtidig fortalte en av informantene at han trivdes under nedstengingen: «Under korona, det har vært kjempebra... vi var... mange kompiser... det var ikke noe skole, det var sånn hjemmeundervisning og vi var tilsammen 24/7» (Informant 10). På den andre siden opplevde en av informantene at hverdagen ikke var annerledes fordi han var vant til å være alene og føle seg ensom. Han gjorde akkurat de samme tingene i hverdagen som han pleide. Det ble nærmest en «normalisering» av sosial isolasjon.

5.8.1 Mer ensomhet?

En av ungdommene som bodde alene fortalte at det ikke er ensomt å bo alene når han har en hektisk hverdag, men under pandemien følte han seg mer ensom: «Ikke når man har det travelt...fordi hvis jeg jobber mye og går på skole, så ...hjemme bare for å sove...for å si det sånn...men...i korona-tiden så var det litt annerledes...» (Informant 17). Han syntes pandemien var vanskelig siden han er en veldig sosial person som liker å treffe folk, så han opplevde at det var tøft å måtte være alene hjemme. Mange av ungdommene hadde en hektisk hverdag og holdt seg opptatt så de slapp å tenke og bekymre seg. Det ble mye alenetid for ungdommene da alt stenges ned. En av informantene fortalte at han måtte i fjorten dagers karantene: «Nei, jeg prøvde å gå ut, turer og sånn, men...man føler seg... ensom. Jeg følte at verden er innestengt liksom... jeg følte meg veldig ensom den tiden» (Informant 19). Han fortalte at det var utfordrende å sitte i karantene.

5.8.2 Stengte tilbud

Grunnet smittevern stengte tilbud ungdommene benytter i hverdagen som kommunale møtesteder, treningssenter og idrettshaller. Som nevnt kan det bli utfordrende å få så mye tid hjemme når skole og jobb stenger. En av ungdommene fortalte om tiden før korona da han gikk en måned uten jobb, noe som førte til at han begynte å tenke på krigen og hva han hadde opplevd i opprinnelseslandet sitt: «En måned, ja... her i Norge før jeg møter med alle forskjellige eller... Hvis du ikke har mange mennesker å snakke med dem, og du blir hjemme uten noe gjøre, så ja... du begynner å tenke... Hva nå?» (Informant 14).

En av informantene fikk bare gått noen ganger i en ungdomsgruppe i regi av en frivillig organisasjon før den ble stengt på grunn av smittevern. Hun trivdes med å gå dit og bli kjent med de andre ungdommene. Hun savnet tilbudet og ventet på at det skal åpne igjen. En av informantene som følte seg ensom før korona, hadde gått på volleyball to ganger i uken og ventet nå på å kunne begynne å spille igjen. Det var et sted hvor han fikk en norsk venn. En annen informant fortalte at kommunen hans hadde mange gode tilbud før korona, men at han nå var lei og kjedet seg.

De ny-bosatte ungdommene opplevde at det var utfordrende da skolen stengte under covid-19-pandemien. En av ungdommene fortalte at det var vanskelig med hjemmeskole: «...Når du

er hjemme så du orker ikke liksom, du er slapp, så våkner du klokka ti-elleve i stedet for å våkne klokka sju. Så...det ble litt vanskelig, men jeg leverte... alle mine oppgaver» (Informant 18). Informanten fortalte at det var vanskelig å bare være hjemme uten skolemiljø. En av de andre ungdommene fortalte at en utfordring var at de fikk mer lekser enn til vanlig.

5.8.3 Mer bekymringer for familien

De ny-bosatte ungdommene opplevde å være mer bekymret for hvordan det skulle gå med foreldrene sine under covid-19-pandemien, enn for sin egen helse og hverdag. En av informantene fortalte at pandemien var ekstra vanskelig for henne siden foreldrene hennes på over femti år fortsatt bodde i opprinnelseslandet. Hun var bekymret for at de skal bli syke:

...Fordi helsevesenet er veldig dårlig og jeg tenker alltid hvem vil ta vare på dem... Det er sånn jeg har ekstra stress som å tenke... hvem vil være der?... Jeg bekymrer meg ikke så mye for meg selv, jeg bekymrer meg for dem, fordi jeg vet at jeg er ung, jeg kan takle ting... (Informant 13)

Dette sitatet viser at pandemien forsterket bekymringene for familien. En av informantene fortalte også om en større bekymring for familien enn seg selv under covid-19-pandemien: «At hvis det... skjer noe med meg, så da klarer jeg... ikke å hjelpe familien, så jeg må tenke på familien, nå som det er korona...» (Informant 9). Han fortalte at det var vanskelig å ikke møte folk, men enda vanskeligere hadde det vært hvis han ikke kunnet hjulpet familien på grunn av smitte. Derfor valgte han å ha mer avstand til venner.

5.9 Ungdommenes handlingsrom

Selv om datamaterialet viste at de ny-bosatte ungdommene opplevde mange helsetrusler i Norge, ble det også identifisert at de hadde store styrker, ressurser og ambisjoner. Flere av ungdommene klarte å benytte seg av det tilgjengelige handlingsrommet i møte med de identifiserte helsetruslene. Til tross for flere utfordringer i hverdagen hadde ungdommene stor tro på fremtiden og opplevde at de hadde samme muligheter som andre nordmenn: «Jeg har mulighet, men min blir litt sånn tyngre da, men jeg har mulighet, ja» (Informant 16). Selv om

de innser at det kan være en tyngre vei, lar de ikke det stoppe dem: «Nei. Ingen kan stoppe meg, nei» (Informant 9).

Flere av de ny-bosatte ungdommene tok opp et sterkt ønske om å være selvstendige og veldig mange hadde lyktes med dette. Det gikk igjen i flere av intervjuene at de følte seg voksne og selvstendige. Ungdommene som bodde alene klarte å komme seg opp om morgenen, dra på skolen, gjøre lekser, lage middag og legge seg i fornuftig tid. En av ungdommene fortalte at han hadde blitt selvstendig og klarte å gjøre ting på egen hånd, noe som ga han en god følelse og motivasjon.

5.9.1 Håndtering av familieproblemer

Som tidligere vist var tanker og bekymring for familien en utfordring hos flere av de ny-bosatte ungdommene. Samtidig var det enkelte av ungdommene som fortalte at de hadde begynt å håndtere disse problemene bedre. En av informantene som tidligere hadde tenkt mye på familien, fortalte at han hadde begynt å prioritere seg selv:

Jeg har blitt flinkere til å håndtere... før pleie jeg å tenke veldig masse på det... alt for masse... Jeg pleide å overdrive, men nå tenker jeg... jeg burde tenke på meg og så på familien. Før pleide jeg å tenke kun på dem, men nå tenker jeg på meg og på framtiden og så på familie. (Informant 9)

Sitatet illustrerer at ungdommene som tidligere har bekymret seg mye for familien, har blitt flinkere til å håndtere tankene og bekymringene. Enkelte av ungdommene opplevde større agency til å kunne håndtere utfordringene med familien. Sitatet over viser at informanten har tatt et valg om å tenke på sin egen fremtid og på den måten hjelpe familien. Han fortalte at en måte han håndterte problemene til familien på var ved å hjelpe dem: «Jeg tenker jo på dem, når jeg hjelper dem så slipper jeg å tenke på de» (Informant 9). En av de andre informantene fortalte at han tok et valg om å slutte å tenke på vanskelige ting, fordi han så at det ikke hadde noen gode konsekvenser. Han valgte å holde seg opptatt med noe annet når de vanskelige tankene begynte å komme.

En av de andre informantene fortalte at han noen ganger valgte å ikke snakke med familien, fordi han visste at de hadde problemer. Han visste at det ville påvirke han og livet hans på en

negativ måte. Informanten fortalte at han hadde et søskenbarn som også hadde familien boende i samme land, men at når de var sammen snakker de aldri om problemer med familiene. De valgte å ha det gøy sammen og heller fokuserte på problemer som de selv opplevde i hverdagen.

5.9.2 Store faglige ambisjoner

Intervjuene viste at de ny-bosatte ungdommene har store mål og ambisjoner når det kommer til utdanning. De jobbet hardt med skolearbeidet for å nå målene sine. Ved spørsmål om mål for fremtiden nevnte de et ønske om en trygg og stabil jobb. De fleste hadde allerede et ønske om hva de ville bli. Ungdommene var klar over mulighetene utdanning gir. En av dem fortalte at jo større tilgang på utdanning, jo større muligheter har man.

En av informantene fortalte at han tidligere strevde med søvn, men at det hadde det blitt bedre fordi han konsentrerte seg om skolen: «...Nå ja, for at nå tenker jeg bare på skolen for å fullføre den» (Informant 9). Informanten fortalte at dager han har hatt vanskelige tanker om fortiden, velger han heller å fokusere på skoleoppgaver. Han fortalte at han brukte fortiden sin som en motivasjon i hverdagen:

Motiver av fortiden min, at jeg ikke hadde mulighet til å gjøre noe.. jeg hadde ikke noe frihet... nå som jeg har frihet... så har jeg tid til å gjøre, så vil jeg gjøre jobb, det er mer enn en vanlig dag. (Informant 9)

Dette sitatet viser hvordan ungdommene trosser motstand. Informanten som opplevde begrensede utdanningsmuligheter ved å bli presset mot yrkesfag, valgte på tross av motstanden å gå studiespesialisering. Han tok styringen over sitt eget liv: «Nei, jeg opplevde at... Jeg bare sa til meg selv at.. åkei, det er ikke de som bestemmer hvordan jeg skal leve, ikke sant, ja. Det var ikke så viktig for meg da, hva dem sa» (Informant 10). Han fortalte at han jobbet hardt med skolearbeidet for å fullføre studiespesialisering. I starten følte han at han ikke skulle greie det, men han brukte seks timer på skolearbeid etter skolen. Det som motiverte han var tanken om et bedre liv. Etter hard og målrettet jobbing kom han inn på universitetet. Her måtte han også jobbe hardt fordi han ikke kunne engelsk, og siden studiet hadde mye engelsk pensum måtte han oversette det til sitt morsmål. Dette illustrerer at selv om ungdommene møter mye motstand så er ressursene deres og motivasjonen sterkere. En av

informantene fortalte: «Jeg har ganske lite fravær, så jeg er motivert. Jeg motiverer meg selv, når jeg ikke er motivert også». (Informant 19).

Samtidig som ungdommene jobbet hardt på skolen og kunne oppleve begrensninger for å skaffe seg jobb, så var det flere av ungdommene som hadde deltidsjobb ved siden av studiene. «Jeg slet jo med å finne meg jobb, men jeg klarte det. Jeg bare ga ikke opp da, så...det var litt utfordrende» (Informant 19). Flere hadde også praksisjobb gjennom studiet eller innføringskurs. En av informantene uttalte at praksis var bedre enn undervisning fordi han lærte seg mer norsk og etablerte vennskap.

5.9.3 Stort ønske om kontakt med jevnaldrende

Intervjuene viste at de ny-bosatte ungdommene synliggjør et ønske om å komme i kontakt med jevnaldrende ungdom. Samtidig erfarte de at det å bygge nettverk krevde tilgang på skole, jobb, religiøse møteplasser eller andre åpne steder. En av informantene fortalte at det hjalp å være sammen med andre mennesker når han følte seg bekymret. Han fortalte at gjennom jobb og aktiviteter hadde han etablert et godt nettverk:

Oss føler oss som en familie, ikke som kollegaer, for å si det sånn... jeg trives veldig godt....både på jobb, på fotball også...jeg har masse venner og det er takket være aktiviteter...men problemet er at jeg er ikke alltid sammen med folk (Informant 17).

Dette sitatet illustrerer at informanten ser at det er de åpne arenaene som skaper vennskap. Samtidig viste datamaterialet at sosiale koder som benyttes mellom jevnaldrende er forankret i sosialisering fra barnsben av. Flere av ungdommene fant det utfordrende å bli kjent med jevnaldrende norsk ungdom da mange allerede hadde etablerte vennskap i fra tidlig alder: «De unge... som er her... de har blitt kjent fra barnehagen, ikke sant, så de er hele tiden sammen, sånn du kan ikke... plutselig bli venner med dem da» (Informant 16). En av de andre informantene fortalte om det samme og mente derfor at det ikke var mulig å bli venn med jevnaldrende på videregående. Han tenkte at det kanskje kunne bli mulig å bli venn med norsk ungdom når han begynte på universitetet.

Samtidig hadde flere av de ny-bosatte ungdommene et tett forhold til venner fra opprinnelseslandet eller som også var ny-bosatte ungdommer med flyktningsbakgrunn.

Vennene støttet og hjalp hverandre, ved å være sammen, snakke sammen, lage middag og gjøre aktiviteter. En av ungdommene opplevde at vennene hjalp hverandre: «...Hvis det er noen annen hjelp, hvis jeg for eksempel får trøbbel med bilen min og sånn, så kan mine venner hjelpe meg å fikse ting og sånt. Hvis jeg ikke får det til selv...» (Informant 19). En av informantene fortalte at da han ble bosatt var det de andre ny-bosatte ungdommene med flyktningbakgrunn som han lærte han hvordan ting fungerte.

5.9.4 Håndtering av utfordringer

Datamaterialet viste at de ny-bosatte ungdommene oppdaget at de måtte lære seg ting som vi andre tar som en selvfølge - som det at de måtte vekke seg selv om morgenen, selv om det var mørkt og at de ikke kunne følge solen. En av ungdommene som bodde alene, fortalte at når han ble lei av å sitte hjemme i mørket på vinteren, valgte han å kontakte bofelleskapet hvor han tidligere bodde:

*Nei jeg... (kommunal bolig) hjelper meg ganske mye. Når jeg trenger hjelp og blir veldig lei av å sitte hjem og jobbe med lekser og sånt. Spesielt når det er så mørkt og deprimerende tid, i vinteren, men... jeg prøver å få hjelp fra (kommunal bolig).
(Informant 19)*

Dette sitatet viser at enkelte av ungdommene er flinke til å fortsette å benytte kommunale tilbud, selv etter at de hadde flyttet ut og blitt selvstendige. Når informanten opplevde at det var mørkt og deprimerende kontaktet han andre mennesker. Gjennom intervjuene ble det identifisert at covid-19-pandemien har for noen av ungdommene forsterket vansker, men for andre har det nærmest normalisert isolasjon og slik sett blitt en slags «time-out».

Enkelte av ungdommene tok opp problemer med økonomi i intervjuene. Dette var en utfordring som enkelte valgte å håndtere på egen hånd. En av informantene fortalte at han skaffet seg jobb for å bedre økonomien:

Først, jeg hadde ikke jobb, så det var litt vanskelig med... økonomi da, men nå jeg er ferdig med VG2, har fått sånn sommerjobb... og fortsatt jobber jeg litt der både praksis og arbeid da. Jeg jobber nå helg... og så har jeg fått lånekassa... (Informant 16)

Sitatet viser at ungdommene velger å håndtere økonomiske problemer i hverdagen på egen hånd. En av de andre ungdommene som strevde økonomisk fortalte at hun hadde valgt få hjelp fra andre. Hun hadde lånt penger av venner på skolen for å kjøpe seg mat og etterhvert kontaktet hun NAV om hjelp. Ungdommene viste i intervjuene at de benyttet sitt tilgjengelige handlingsrom for å forbedre sider ved tilværelsen som de opplevde som vanskelig og utfordrende. De brukte sine ressurser aktivt for å forbedre den vanskelige situasjonen de ofte befant seg i. Dette er funn som jeg kommer til å diskutere i neste kapittel.

6 Diskusjon

I dette kapittelet vil jeg drøfte studiens problemstilling opp mot foreliggende empiri og valgte teoretiske perspektiver, men først en kort oppsummering av hovedresultatene.

Denne studiens hovedfunn er at premisser for utdanning og jobb kan utgjøre en helsetrussel for ungdommene. Veien mot ønskede mål blir lang, for noen er det for mange barrierer både i de norske strukturene, men også i oppvekstfamiliens forventninger. Språk ble identifisert som en stor utfordring som skapte begrensinger i hverdagen, både når det kom til vennskap, utdanning og arbeid. Enkelte av ungdommene hadde et begrenset sosialt nettverk og noen opplevde ensomhet. Flere hadde også mange bekymringer for familien som kunne ha negativ påvirkning på skolen og i hverdagen. Klima og covid-19-pandemien ble identifisert som en påvirkende kraft på ungdommenes helsetrusler. For noen forsterket covid-19-pandemien problemer, men for andre ble det nesten en «normalisering» av sosial isolasjon.

Til tross for mange utfordringer fant studien at ungdommene brukte sitt handlingsrom i møte med disse helsetruslene. Enkelte av ungdommene fortalte at de hadde blitt flinkere til å håndtere bekymringer for familien. De uttrykte et ønske om å komme i kontakt med jevnaldrende, men at det å bygge nettverk krevde tilgang på skole, jobb og andre åpne arenaer. Ungdommene viste at de jobbet hardt og målrettet på skolen og hadde store faglige ambisjoner. Flere var flinke til å benytte sitt tilgjengelige handlingsrom i hverdagen. Ungdommene brukte nettverket sitt samtidig som de viste stor selvstendighet og evne til å benytte de mulighetene som fantes, det vil si deres agency.

I diskusjonen kommer jeg til å drøfte hovedfunnene opp mot egen problemstilling, teoretiske valg og tidligere forskning. Forskningsspørsmålet er: *Hva i de bosatte unges enlige flyktingenes biografiske fortellinger signaliserer trusler mot deres helse fremover, og hva slags handlingsrom erfarer de å ha som kan fremme deres helse?*

Jeg starter med å diskutere de ny-bosatte ungdommene sin utdanningsbakgrunn og innføringstilbud, før jeg går videre til språkets barriere i hverdagen og etter det sosialt nettverk og helse. Deretter diskuterer jeg klima og søvn, før jeg går videre til de ny-bosatte ungdommene sine erfaringer med overgangen til voksenlivet, og til slutt utfordringer ved bosetting.

6.1 Får ulike evner, like muligheter?

Informantene i masterstudien hadde store variasjoner når det kom til utdanningsbakgrunn. Enkelte hadde hverken grunnskole eller videregående utdanning, mens andre hadde universitetsutdannelse. Uavhengig av utdanningsbakgrunn, har alle de ny-bosatte ungdommene et større behov for ressurser i en periode etter bosetting. Samtidig er det ulike behov for ressurser innenfor gruppen. For at de skal ha like utdanningsmuligheter kreves det ifølge the capabilities approach at de får ulik støtte og hjelp (Nussbaum, 2011, s. 20). Det betyr at mens kommunene styrer ut ifra sjanselikhetsprinsippet, som betyr at alle gis like tilbud uavhengig av deres utgangspunkt og forutsetninger, så argumenterer Nussbaum (2011, s. 18) ut ifra et resultatlikhetsprinsipp, som betyr at individets interne capabilities må legges til grunn og dermed må ulike tiltak iverksettes. Det hjelper ikke å tilby kombinerte capabilities når en ikke først har styrket de interne (Nussbaum, 2011, s. 22). I praksis vil det si at hvis kommunen skal lykkes med sitt ansvar for å tilrettelegge for at den enkelte skal kunne fullføre den utdanningen de ønsker, så må de først styrke de interne capabilities. På denne måten kan individet nyttiggjøre seg sitt agency når de skal forholde seg til de eksterne capabilities som tilbys i dag (Nussbaum, 2011, s. 21).

De ny-bosatte ungdommene får ulike innføringstilbud etter alder. Samtidig fortalte en av informantene som gikk introduksjonsprogrammet, at deltakernes store aldersforskjell var et problem. Ifølge Introduksjonsloven (2003, § 2) skal alle nyankomne flyktninger mellom 18 og 55 år få tilbud om introduksjonsprogrammet. Derfor kan alderen på informantene ha et stort spenn. Informanten opplevde at de som var eldre trengte lenger tid på å lære. Det gjorde at ungdommene mistet viktig tid og begrenset mulighetene for å tilegne seg kunnskap. Når ulike behov for hjelp og støtte ikke blir tatt hensyn til hos elevene, fører det til at informantens sine muligheter blir begrenset på bekostning av de eldre elvenes behov. Dette strider mot Nussbaum (2011, s. 35) sitt resultatlikhetsprinsipp. Resultatlikhet blant elevene skal ikke oppnås ved at de sterkere elevene holdes tilbake, men at de svakere skal styrkes, fordi alle skal ha mulighet til å bruke sitt handlingsrom. Introduksjonsprogrammet er pålagt å utarbeide en individuell plan for hver enkelt deltaker (IMDi, 2021a). Samtidig får programmet ofte kritikk for å mangle individuelt tilpassede tiltak (Djuve & Kavli, 2015, s. 36). 1. januar 2021 kom regjeringen med en ny lov om integrering som vil gjelde for unge enslige flyktninger som kommer til Norge etter denne datoen (Integreringsloven, 2021). Loven ønsker å skape større likeverdighet i kvaliteten på innholdet i introduksjonsprogrammet og at det blir tilpasset

individuelle behov (IMDi, 2021b). Det vil si at programmet går bort fra sjanselikhetsprinsippet og nærmere resultatlighetsprinsippet.

6.1.1 Kort tid på å ta igjen læring

For de ny-bosatte ungdommene uten tidligere utdanning blir det en stor overgang med kun to års innføringstilbud før de skal gå videre med utdanning. De blir nødt til å lære mye på kort tid, som andre ungdommer har hatt flere år på å lære. En av informantene fortalte at da han gikk i klasse for minoritetsspråklige var han på samme nivå som de andre elevene, men da han begynte på videregående var det en stor overgang. Det er ikke nok at kommunen gir de ny-bosatte ungdommene en viss mengde kombinerte capabilities under selve innføringstilbudet, hvis disse mulighetene ikke kan bli opprettholdt over tid (Nussbaum, 2011, s. 43). Thorshaug og Svendsen (2014, s. 73) stiller spørsmålet om behovene til de nyankomne elevene blir tatt hensyn til, når flere vil ha behov for mer enn et par år med innføringstilbud. Thorshaug og Svendsen (2014, s. 71) fant også at de minoritetsspråklige elevene er en stor heterogen gruppe og dermed er det utfordrende med individuell tilrettelegging. De mener at elevene med begrenset utdanningsbakgrunn skal få mulighet til å ta igjen læring, samtidig som de med bedre utdanningsbakgrunn ikke skal bli passivisert og få negative holdninger til skolen (Thorshaug & Svendsen, 2014, s. 71). Med den nye Integreringsloven (2021, § 13) vil lengden på introduksjonstilbudet bli mer individuelt tilpasset. Lengden vil avhenge av individets utdanningsbakgrunn og varighet eller oppnådd slutt mål på programmet.

Informantene i min studie som ikke hadde utdanning fra tidligere fortalte at det var krevende å begynne på norsk skole. En av ungdommene fortalte at han ikke hadde ressursene til å håndtere skoleoppgavene, noe jeg tolker som at han opplevde mangel på Nussbaum (2011, s. 21) sine interne capabilities. Dette kan være en trussel mot informantens sin SOC (Antonovsky, 2012, s. 17). Beretningen er et eksempel på at skolen må styrke interne capabilities for at ungdommene skal kunne benytte kombinerte capabilities, og dermed få nyttiggjort sitt agency (Nussbaum, 2011, s. 22). Studien til Thorshaug og Svendsen (2014, s. 19) forklarte at for de som ankommer Norge sent i skoleløpet, med lite eller ingen skolebakgrunn, kan det norske utdanningssystemet bli utfordrende. De nevnte videre at flere vil streve med å tilegne seg kunnskap og andre med å fullføre skolen. Pastoor (2015, s. 251) forklarte at ungdommene har behov for støtte både akademisk og psykososialt for å kunne lykkes på skolen.

Enkelte av informantene jeg intervjuet med tidligere utdanningsbakgrunn opplevde at utdanningen deres ble satt på vent. En av informantene som ventet på å få fullført introduksjonstilbudet slik at han kunne fortsette på universitetsutdannelsen, opplevde å ha det som Nussbaum (2011, s. 21) definerer som interne capabilities til å kunne begynne på universitetet i Norge. Samtidig holdt kombinerte capabilities han igjen gjennom plikt til å fullføre introduksjonstilbudet (Nussbaum, 2011, s. 22). En annen informant som tok påbygg skulle begynne på universitetsutdannelsen for tredje gang, ønsket stabilitet og mulighet til å fullføre utdannelsen.

Dette funnet skiller seg fra Lynnebakke og Pastoor (2020, s. 7) som fant ut at ungdommene som har tidligere utdanning fra ungdomsskole eller videregående i opprinnelseslandet, hadde en ressurs og opplevde kontinuitet i skolegangen. Ulikhetene her kan skyldes at de fleste av informantene i deres studie var under 18 år ved ankomst til Norge og begynte dermed rett på grunnskole. Det vil si at de ikke hadde plikt til å ta introduksjonskurset eller måtte gå påbygg, slik de to informantene i min studie måtte.

Det kan tenkes at man opplever større kontinuitet i skolegangen når man begynner sammen med jevnaldrende, enn når ungdom som tidligere har gått på universitetet, må gå med voksne uten tidligere utdanning. Med den nye Integreringsloven (2021, § 13) vil ungdommene sin utdanningsbakgrunn være med på å bestemme varighet og slutt mål på introduksjonskurset. Det vil si at informantene i min studie med universitetsutdanning, ville hatt et program med varighet på mellom tre og seks måneder, med mulig forlengelse på inntil seks måneder. Varigheten avhenger av om slutt målet om å være kvalifisert til høyere utdanning eller arbeid er oppnådd (Integreringsloven, 2021, § 13).

6.1.2 Språkbarriere sin begrensing på handlingsrom

Datamaterialet viste at språkbarrieren hos de ny-bosatte ungdommene kan være en begrensing når det kommer til utdanningsmuligheter. En av informantene opplevde at ansatte i innføringsklassen da han gikk på ungdomskolen begrenset mulighetene, ved at de ikke informerte om mulige studieretninger på videregående. Han opplevde å bli overtalt til å ta yrkesfag, i stedet for studiespesialisering, fordi de ansatte ikke trodde at han skulle klare det språklig. Da han skulle begynne på yrkesfag ble han kjent med mulighetene sine og valgte studiespesialisering. Han trosset begrensningene og kom til slutt inn på universitetet. Dette viser at informanten hadde store interne capabilities og ressurser, men han strevde med å få mulighetene (Nussbaum, 2011, s. 21). Han opplevde det vanskelig å nyttiggjøre sitt agency,

fordi han erfarte at omgivelsene ikke la til rette for at han kunne forfølge sine egne mål og interesser (Chase, 2020, s. 442).

Samtidig var dette en person til tross for omstendighetene, som hadde stor agency og løst ting på egen hånd. Nussbaum (2011, s. 75) mente at samtidig som individer har ulikt behov for ressurser, så varierer det også i hvilken grad de har evner til å gjøre ressursene om til funksjoner. Dette viser at det ikke er alle som klarer å forfølge egne ønsker, hvis de ikke får støtte fra omgivelsene. Selv om de ansatte på skolen hadde gode intensjoner, skapte det lave forventninger til ungdommene, noe som gjør at ikke alle får brukt sitt potensiale. Pastoor (2015, s. 251) rapporterte at i skolesystemet blir ofte flyktningelever underlagt kategorien språklige minoritets elever, men at det er begrensende for en så heterogen gruppe. Her er det god grunn til å etterspørre mer individuell tilpasning i bosettings-kommunene.

Informanten i min studie fortalte at han var umotivert for skole og skulket fordi utdanningsmulighetene hans virket begrenset. Dette kan tolkes som at informanten sin håndterbarhet ble svekket ved at han erfarte en begrenset tilgang på ressurser, noe som svekket hans opplevelse av mening og motivasjon/vilje til å håndtere skolen (Antonovsky, 2012, s. 40). Helsedirektoratet (2018a, s. 23) forklarer at det å kunne fullføre utdanning og ha arbeid er helsefremmende. Folkehelsemeldingen fra 2015 (Meld. St. 19 (2014-2015), s. 155) viser at de med høy utdanning har færre psykiske plager, lavere risiko for depresjon, er mer tilfredse med livet og opplever mer sosial støtte enn grupper med lav utdanning. Frafall fra videregående opplæring gir også stor risiko for svak eller ingen tilknytning til arbeidsmarkedet, lav inntekt, dårlige levekår og dårlig helse (Meld. St. 19 (2014-2015), s. 161). Det å styrke de ny-bosatte ungdommene sine muligheter for god skolegang er viktig for folkehelsen, fordi det motvirker sosiale helseforskjeller senere i livet (Mæland, 2016, s. 193).

Thorshaug og Svendsen (2014, s. 87) bekrefter opplevelsen til informanten i denne masterstudien om å bli ført mot yrkesfag. De forklarte at yrkesfag ofte blir markedsført som et godt veivalg for minoritetsspråklige elever da de kun trenger engelsk som fremmedspråk, noe som fjerner en barriere for gjennomføring. På den andre siden oppga Pastoor (2020, s. 220) at det er mange minoritetsspråklige ungdommer som ikke fullfører videregående skole, og dette gjelder spesielt for de som går fag- og yrkesopplæring. Min masterstudie viser at det å bli ført mot yrkesfag virker uforståelig for ungdommene, og når verden fremstår som uforståelig blir det vanskelig å skape mening og dermed kan SOC svekkes (Antonovsky, 2012, s. 17). De ny-bosatte ungdommene som ikke får introduksjonsstønning, kan få et flyktningstipend i inntil tre

år hvis de har ungdomsrett og går grunnskole eller videregående opplæring (Lånekassen, u.å.-a). Det vil si at hvis de går lenger enn tre år på videregående må de søke lån. Det er kun mulig å få utdanningsstøtte i åtte år, dersom ungdommene bruker lånet på videregående vil de få færre år med lån til høyere utdanning (Lånekassen, u.å.-b). Svendsen og Berg (2017, s. 35-36) fortalte at lærere i deres studie var bekymret for at ungdommene skal begynne på videregående skole før de har forutsetning for å kunne gjennomføre og dermed miste retten sin til videregående skolegang, som er tidsbegrenset.

Imidlertid er det mange av de deltagende ungdommene i denne masterstudien som trives veldig godt på yrkesfaglig studieretning. Noen erfarte at de fikk vist seg frem gjennom praktisk undervisning, det vil si de fikk nyttet sitt agency og slik sett styrket sin SOC gjennom å vise de rundt seg at de forstod og håndterte yrkesfag og slik sett fant mening (Antonovsky, 2012, s. 17). Praktisk undervisning gjorde at flere av ungdommene som strevde språklig, lærte seg mer norsk og flere etablerte gode vennskap.

Når de ny-bosatte ungdommene ikke får informasjon om ulike utdanningsmuligheter, får de ikke mulighet til å ta den utdanningen de egentlig ønsker eller trenger. De får dermed et begrenset handlingsrom når det kommer til utdanning. Nussbaum (2011, s. 33) fortalte at tilstrekkelig utdanning er en sentral capability, som styrker individets *sanser, forestillingsevne og tenkning*. I stortingsmeldingen *En helhetlig integreringspolitikk* (Meld. St. 6 (2012-2013)) ble det løftet frem et overordnet politisk mål om at flest mulig skal kunne fullføre den utdanningen de ønsker og har behov for. Thorshaug og Svendsen (2014, s. 46) oppgir at norske skoler bygger på likeverd, hvor alle skal ha like muligheter uavhengig av bakgrunn. Likeverd krever mer enn å styrke de kombinerte capabilities hos de ny-bosatte ungdommene, fordi uten å styrke de interne capabilities får de ikke nyttiggjort sitt agency (Nussbaum, 2011, s. 21). Når de ny-bosatte flyktningene opplever reduserte utdanningsmuligheter bryter det med prinsippet om likeverdig tilbud. Likeverdig behandling av elever vil si at det blir resultatlikhet, i stedet for innsatslikhet (Thorshaug & Svendsen, 2014, s. 46).

Datamaterialet mitt viste at de ny-bosatte ungdommene viste agency ved at de var opptatt av å gjøre det bra på skolen og de jobbet hardt med skolearbeid. Mange ble motiverte og drevet av et håp om en fremtidig jobb. De fleste nyttiggjorde sitt agency og skapte målrettet handling, mot et ønske om en stabil og økonomisk sikker fremtid. Ungdommene benyttet tilbudene de hadde tilgjengelig, som for eksempel hjelp og støtte av medelever eller lærer, og flere benyttet

seg av leksehjelp. Studien til Lynnebakke og Pastoor (2020, s. 6) støtter opp disse funnene hvor de oppga at de unge flyktningene hadde høy motivasjon, jobbet hardt på skolen og hadde positive forventninger til fremtiden, selv om de opplevde mange utfordringer. De så på utdanningsambisjoner som fremtidig håp og agency som skapte målrettet handling til å jobbe mot ambisjonene (Lynnebakke & Pastoor, 2020, s. 2-3). De fant også at motivasjonen var et ønske om et godt og stabilt liv, økonomisk sikker fremtid, være selvstendig, støtte familien økonomisk, bidra i samfunnet og personlig utvikling (Lynnebakke & Pastoor, 2020, s. 8).

6.2 Sosialt nettverk og helse

Gjennom intervjuene ble det kjent at de ny-bosatte ungdommene opplevde å ha lite og skjøre nettverk i Norge. Flere opplevde at de hadde få venner og skulle ønsket at de hadde flere. Mange hadde heller ikke nære venner de kunne betro seg til. Det førte til at enkelte av informantene følte seg ensomme i hverdagen. Samtidig var det også flere som ikke opplevde ensomhet. Et kjennetegn hos informantene som ikke følte seg ensomme var at de hadde et godt nettverk med venner fra opprinnelseslandet eller andre med flyktningbakgrunn, eller at de bodde sammen med venner, familie eller slektninger. To av Nussbaum (2011, s. 33) sine sentrale capabilities som et individ må ha tilgang til for å kunne utvikle seg og leve et verdig liv handler nettopp om viktigheten av å ha kontakt med andre mennesker. *Følelser* handler om at ungdommene skal kunne etablere tilknytning til andre mennesker og oppleve emosjonell utvikling. *Tilknytning* handler om at ungdommene skal kunne delta i sosial interaksjon og ikke bli diskriminert på bakgrunn av blant annet etnisitet, religion og nasjonalitet (Nussbaum, 2011, s. 33). Når ungdommene er med venner er det med på å normalisere tilværelsen og svekke opplevelsen av ensomhet (Herz & Lalander, 2017, s. 1068)

Ut ifra Nussbaum (2011, s. 33) sin teori vil manglende sosial tilknytning hos de ny-bosatte ungdommene true helsen deres. Rapporten til Oppedal et al. (2008, s. 22) viste at det er kjønnsforskjeller når det gjelder hvilke sosiale nettverk som er av størst betydning for ungdommenes psykiske helse. For jentene er helsen mest påvirket av forhold i familien, mens for guttene har særlig de etniske vennene stor betydning. Guttene som hadde god støtte fra vennene sine i Norge hadde mindre psykiske plager enn guttene med dårlig støtte, men blant jentene fant de ikke noen forbindelse mellom støtte fra venner og psykisk helse

(Oppedal et al., 2008, s. 22). Denne masterstudien har ikke tilstrekkelig med data fra jenter og kan dermed ikke si noe om kjønn. Imidlertid vet vi godt at god sosial støtte er med på å styrke håndtering og mestring av hverdagslivet, noe som videre er nødvendig for helse og trivsel uavhengig av kjønn. En manglende sosial støtte kan øke faren for både somatiske og psykiske lidelser (Meld. St. 19 (2014-2015), s. 161-162).

Flere av ungdommene i masterstudien fortalte om savn etter familien og for flere var avstand til familien et tap av en viktig del av hverdagen. For at ungdommene skal kunne sikre den sentrale capability om *følelser* må de ha mulighet til å kunne opprettholde relasjoner til familien (Nussbaum, 2011, s. 33). Familien er den viktigste gruppen vi tilhører, fordi det gir oss tilhørighet og sosial forankring. Det å leve i ensomhet utenfor familien i seg selv kan utgjøre en helsemessig belastning (Mæland, 2016, s. 192). En av informantene i min studie fortalte at det mest skadelige for både de ny-bosatte ungdommene og etniske nordmenn, er å være alene. Han opplevde at det å være mye alene er noe som det tidlig må gjøres noe med, fordi det kan få så store konsekvenser. Informanten så hvor viktig det er for de ny-bosatte ungdommene å ha relasjoner, hvor de kan gjøre en forskjell og bidra med noe. Ut fra Antonovsky (2012, s. 44) sin teori om SOC, vil informantene etablere relasjoner for å bli tilført verdi, samtidig som de kan tilføre verdi til andre mennesker i det norske samfunnet. Når informantene opplever verdi, vil de oppleve livet som meningsfullt. Oppedal et al. (2011, s. 42) oppga at hvis det norske samfunnet gir ungdommene mulighet til å føle seg som en del av samfunnet, ved at de bekrefter deres norske identitet, vil det fremme den psykososiale tilpasningen til ungdommene.

Til tross for utfordringer som ensomhet i hverdagen virket det som at de fleste ny-bosatte ungdommene trivdes. De hadde stor tro på fremtiden og opplevde at de hadde samme mulighet som andre nordmenn. Ungdommene brukte sine ressurser og tilgjengelige handlingsrom til å aktivt forbedre utfordrende situasjoner. Funnene er således sammenfallende med foreliggende forskning (Oppedal et al., 2011, s. 43; Seglem et al., 2014, s. 300). Oppedal et al. (2011, s. 43) sine funn viste at ungdommene sin hverdag er sammensatt. På den ene siden sliter de med psykiske plager og ensomhet, mens på den andre siden har de fleste en positiv utvikling av kulturkompetanse, tilknytning til sosiale nettverk og det norske samfunnet. Seglem et al. (2014, s. 300) fant i sin studie at selv om unge enslige flyktninger har mer depressive symptomer enn andre ungdommer og opplever traumer og tap, så opplever de fortsatt tilfredshet og velvære i livet.

6.2.1 Utfordrende å bli venn med norsk ungdom

Flere av de ny-bosatte ungdommene hadde få norske jevnaldrende venner. En grunn til dette var at informantene opplevde det som utfordrende å beherske språket sammen med andre ungdommer. For at ungdommene skal oppleve SOC i hverdagen må ting rundt dem være forståelig, og for at det skal være forståelig har de behov for språk (Antonovsky, 2012, s. 17; Svendsen et al., 2018, s. 30). Dette blir støttet av Svendsen et al. (2018, s. 30) som forklarte at språk ikke bare handler om å formidle informasjon, men også identitet og hvordan man presenteres for andre.

Ungdommene i min masterstudie tok opp kommunikasjonsutfordringer i fysiske møter med ungdom. Imidlertid kan vi ikke se bort fra at det også er utfordrende å følge med ved elektronisk kommunikasjon. Flere av ungdommene sa at de prøvde å holde seg unna sosiale medier siden det var stressende og tidskrevende. Ungdoms elektroniske kommunikasjon går raskt og er ofte formulert på internt-slang-språk, som ofte avviker fra normert norsk (Skog, 2002, s. 255). Det kan gjøre det vanskelig for ungdom som ikke har norsk som morsmål å følge med på. Samtidig krever også elektronisk kommunikasjon at de ny-bosatte ungdommene forstår sosiale koder. Dette funnet blir støttet av Lidén et al. (2020, s. 107) som oppga hvor viktig det er at ungdommene forstår de sosiale kodene blant jevnaldrende for blant annet å forhindre utenforskap.

Samtidig var det en av ungdommene i denne masterstudien som tok opp at han hadde kontakt med jevnaldrende på snapchat. En app hvor bilde over tekst er i fokus. En av de andre informantene tok opp at i det fysiske møte kunne han føle seg alene når de rundt han snakket norsk. Han opplevde at det ytre miljøet ikke var begripelig, fordi han ikke kunne språket og dermed var det ikke forståelig (Antonovsky, 2012, s. 17). Dette er sammenfallende med Svendsen og Berg (2017, s. 72) som viste at unge flyktninger som ikke erfarte å beherske språket eller de sosiale og kulturelle kodene ofte opplevde seg selv som underlegne.

Datamaterialet viste at informantene opplevde begrensede kombinerte capabilities, ved at de hadde få arenaer hvor de møtte norsk ungdom (Nussbaum, 2011, s. 22). Det skapte begrenset mulighet til å bli kjent med nordmenn. Informantene som gikk innføringstilbud i egne klasser uten nordmenn, mistet en viktig arena for sosialisering og vennskap. Dette er sammenfallende med funnene til Svendsen og Berg (2017, s. 32) og Thorshaug og Svendsen (2014, s. 10). Det

nye i denne masterstudien er at ungdommene tydeliggjør at de interne capabilities og agency er sterkt forankret i oppvekstens sosialisering, og at de opplevde at deres måter å tenke og handle på ble gjort ugyldige til tross for de samme kombinerte capabilities (Nussbaum, 2011, s. 21-22). De så på det som en barriere for å etablere vennskap med nordmenn. Det kan føre til at det blir vanskelig for de ny-bosatte ungdommene å forstå de sosiale kodene til norske ungdomsgjenger. Studien til Lynnebakke og Pastoor (2020, s. 6) viste at ungdommene ønsket mer sosial kontakt med majoritetsnordmenn, noe som vil være en forutsetning for å kunne utveksle sosiale koder og anerkjenne mangfold.

De ny-bosatte ungdommene i masterstudien ønsket å bli behandlet likt som alle andre nordmenn. Samtidig nevnte flere at ny-bosatte ungdom med flyktningbakgrunn kan bli behandlet annerledes enn majoritetsnordmenn. Når de forsetter å ha stempel som «enslig flyktning» skaper det skille mellom dem og resten av befolkningen. Ifølge Nussbaum (2011, s. 33) sin teori kan dette true helsen og trivselen til ungdommene, fordi det handler om de ny-bosatte ungdommene sin rett til *tilknytning* og at de ikke skal bli diskriminert på bakgrunn av hverken rase, kjønn, etnisitet, religion eller nasjonal opprinnelse. De har rett til å bli behandlet som verdige individer, der deres verdi er lik andre sin verdi. Studien til Herz og Lalander (2017, s. 1074) støtter opp under dette funnet ved at de fant at ungdommene ofte får stempler som «ensomme» eller «enslige», noe som skaper et skille mellom «dem» og «oss». Ble de ofte kalt «ensomme» eller «enslige», kunne det påvirke ungdommens identitet og emosjonelle status, fordi ensomhet ofte blir sett på som et problem (Herz & Lalander, 2017, s. 1065). Når ungdommene blir redusert til disse stemplene, risikerer man å fremstille dem som ofre uten agency slik også Wernesjö (2014, s. 13) oppga.

6.2.2 Organisert hverdag for hvem?

Flere av de ny-bosatte ungdommene opplevde Norge som et «lukket» og gjennom-organisert samfunn. For majoriteten av nordmenn oppfattes dette som trygt og forutsigbart, og vi har som nasjon stor tillit til myndighetene (Kleven, 2016). For de ny-bosatte ungdommene som ikke er vant til strukturene blir det vanskelig å finne inngangsdøren til den organiserte verden, i tillegg til at svært mye koster penger eller krever medlemskap. Dermed ender de med få sosiale kontakter og finner det vanskelig å bli kjent med folk. De ny-bosatte ungdommene erfarer at det er få åpne arenaer for kontakt med norsk ungdom. Dette er fordi norske ungdommer lever et veldig strukturert liv og familier holder seg for seg selv.

Opprinnelseslandet hadde en mer åpen hverdag, hvor man hadde tid til hverandre. Uten familien i Norge mister de det familiære miljøet som er med på å påvirke deres interne capabilities (Nussbaum, 2011, s. 21). Samtidig virker det som om enkelte av de ny-bosatte ungdommene erstatter det familiære miljøet med venner, noe som kanskje kan styrke SOC (Antonovsky, 2012, s. 17). Dette er sammenfallende med funnene til Verdasco (2020, s. 550) som fant at ungdommen sitt agency har en sosial og kollektiv dimensjon hvor hverdagslige rutiner med venner ga en viss kontroll over livet og en følelse av felleskap.

Datamaterialet viste at covid-19-pandemien hadde en påvirkende kraft på ensomhet hos enkelte av de ny-bosatte ungdommene. Noen opplevde at pandemien førte til ensomhet, mens andre opplevde en «normalisering» av en lite sosial tilværelse. Ungdommene som fra tidligere var mye alene og følte seg ensomme var nå en del av «normalen». Dette ga oss viktig informasjon om det å oppleve seg som «innenfor normalen». Folkehelsemeldingen (Meld. St. 19 (2014-2015)) forklarte at ensomhet er veldig skadelig og at forebygging av ensomhet er et viktig folkehelseiltak. Så langt jeg har vært i stand til å se, finnes det på nåværende tidspunkt ikke noen forskning på ny-bosatte ungdommer med flyktningbakgrunn under covid-19-pandemien.

6.3 utfordringer med klima og søvn

For informantene som kommer fra land med et klima som er vesentlig forskjellig fra Norge kan det bli en stor overgang til mørketid, kulde og snø. Ungdommene fortalte at det var tungt å stå opp om morgenen og at de var mye trøtte i begynnelsen av oppholdet i Norge. En av informantene fortalte at hun i starten ikke klarte å skille mellom dag og natt, noe som gjorde at hun sov hele døgnet. Løsningen kom da informanten begynte på norskkurs og fikk rutiner. De dagene hun strevde med søvn valgte hun å sove på skolen. Senere valgte hun å flytte til en kommune lengre sørover. En av de andre ungdommene tok kontakt med sitt tidligere bofelleskap da vintermørket kom. Enkelte mente at mørketiden og det dårlige været i Norge fører til at mange har problemer med psyken, søvnen og føler seg slitne. Strøm et al. (2020, s. 39) rapporterte at de tre nordligste fylkene Nordland, Troms og Finnmark er de med flest utflyttere av personer med flyktningbakgrunn. Det har aldri vært over 80 prosent som

har blitt boende fem år etter bosetting. Nordland var det fylket som bosatte flest personer med flyktningbakgrunn i 2012, men også det fylket hvor flest flyttet fra (Strøm et al., 2020, s. 37).

Flere av de ny-bosatte ungdommene rapporterte at de opplevde mareritt og utfordringer med søvn, og opplevde at det gikk ut over hvordan de fungerte til daglig. Enkelte oppga at det var utfordrende å komme seg på skolen og følge med på undervisningen. Noen av informantene rapporterte også at klimaet påvirket hverdagen, både når det kom til prestasjoner og konsentrasjon på skolen, lekser, fritidsaktiviteter og vennskap. De opplever at det er mindre å gjøre i Norge om vinteren og når det var dårlig vær fortalte en av informantene at hun ikke orker å gjøre noe eller møte noen. Pastoor (2015, s. 248) støtter opp mine funn ved å vise at utfordring med mareritt og søvn vil påvirke ungdommenes daglige aktiviteter. Søvnproblemer blir sett på som en stor helsetrussel, fordi søvn påvirker den psykiske helsen til ungdommene (Meld. St. 19 (2014-2015), s. 155).

Samtidig fant min masterstudie at på tross av søvnproblemer, gikk ungdommene på skolen og fortsatte hverdagen. Studien til Johansen og Studsrød (2019, s. 252-253) viste at flere år etter bosetting strevde fortsatt de unge enslige flyktingene med søvnproblemer og mareritt. Min masterstudie skiller seg fra dette funnet ved at flere av de ny-bosatte ungdommene tok opp at de ikke hadde søvnproblemer lenger. Enkelte muliggjorde handlingsrom og ulike ressurser for å prøve å bli kvitt søvnproblemene. Allikevel opplevde de at det var lite som funket, men at søvnproblemene og mareritt forsvant med tiden. Dette viste at ungdommene hadde interne og til en viss grad kombinerte capabilities til å håndtere søvnproblemene, men at utfordringene i tilværelsen var krevende (Nussbaum, 2011, s. 21-22).

6.4 Overgangen til voksenlivet

Informantene i min masterstudie var i hovedsak i midten eller slutten tenårene da de ble bosatt. Det vil si at de har kort tid på å etablere seg og danne nettverk før de skal over i voksenlivet. De ny-bosatte ungdommene har fra tidligere med seg en SOC som er relativt stabil. Samtidig er det i starten på voksenlivet, det vil si når ungdommene ankom Norge og ble bosatt at de befester seg på SOC-skalaen (Antonovsky, 2012, s. 119). De ny-bosatte ungdommene må lære seg mye på kort tid og bli selvstendige. For flere vil hverdagen virke

uforståelig i starten, noe som vil si at de opplever en lav SOC (Antonovsky, 2012, s. 17). Svendsen et al. (2018, s. 78) fant at det finnes lite forskning på enslige mindreårige sin overgangen til voksenlivet og at det er et særlig viktig tema fordi overgangen inntreffer tidlig etter bosetting. Informantene i min masterstudie fikk en brå start på voksenlivet i Norge i forhold til jevnaldrende norsk ungdom, som gjerne får hjelp og støtte av foreldrene langt opp i voksenlivet. Oppedal et al. (2009, s. 40-41) støtter opp dette ved å vise til forskjell fra andre ungdommer har de unge enslige flyktingene en «dato» for når de skal bli selvstendig og klare seg selv, noe som skjer når de er mellom 18-20 år. Lidén et al. (2020, s. 114) sin undersøkelse viste at kommunen sin vurdering var at en relativ liten andel av ungdommene klarer seg i stor grad bra i overgangsfasen til voksenlivet og har dermed fortsatt behov for støtte. Dette funnet skiller seg til en viss grad fra mine informanters egne opplevelser av at til tross for store utfordringer, så klarte de seg relativt bra.

Denne masterstudien viste at enkelte av informantene opplevde det som ensomt å bo alene. Samtidig var det noen som syntes det var greit og som klarte seg bra på egen hånd. Det som skilte disse, var at flere av de som opplevde ensomhet hadde et begrenset sosialt nettverk. Lidén et al. (2020, s. 120) støtter opp funnet om at overgangen til å bo alene er stor for mange, hvor de opplever søvnproblemer og ensomhet. De viste at et godt sosialt nettverk er nødvendig for at ungdommene skal få en vellykket overgang til å bo alene (Lidén et al., 2020, s. 120). Samtidig var det en informant i min studie som bodde i bofelleskap, som ønsket å bo alene for å slippe kontroll fra ansatte og andre beboere. Dette funnet blir støttet av studien til Lidén et al. (2020, s. 106) som viste at enkelte ønsker å flytte for seg selv for å komme bort fra konflikter, begrenset handlingsrom og kontroll fra ansatte. Mine funn blir også støttet Svendsen og Berg (2017, s. 12) som nevnte at kommunene ikke alltid treffer med tiltakene sine, og viser til at noen ønsker å flytte ut fra bofelleskap for å være mer selvstendig. Mine funn skiller seg fra Garvik et al. (2016, s. 80) som rapporterte at det som setter de unge flyktingene over 18 år i en sårbar situasjon, er at de har begrenset med voksenpersoner rundt seg. De fant at ungdommene fortsatt hadde behov for hjelp og støtte i hverdagen. Forskjellene her kan skyldes at informantene til Garvik et al. (2016, s. 80) kom som enslige mindreårige og hadde dermed blitt fulgt opp av barnevernet, mens dette gjaldt bare fem av elleve i min masterstudie. Datamaterialet mitt viste også at ungdommene fortsetter å ha behov for hjelp og støtte i hverdagen etter fylte 18 år, men at de ofte foretrekker å få det fra jevnaldrende fremfor voksenpersoner.

En av informantenes fortellinger viste at kommunen hadde gitt han kombinerte capabilities, altså ressurser til å klare seg selv, men at han ikke hadde interne capabilities til å se mulighetene og gi mening til ressursene. Dette førte til at informanten ikke fikk nyttiggjort sitt agency (Nussbaum, 2011, s. 21-22; Stoecklin & Fattore, 2018, s. 50). Da han etablerte sosialt nettverk med andre enslige flyktninger styrket han sitt agency ved at de lærte han ting for å klare seg i hverdagen. Han fikk dermed mulighet til å benytte de tilgjengelige ressursene. Her skapte de andre ungdommene sine handlinger om til muligheter hos informanten. De ny-bosatte ungdommene viste også agency til å kunne gi og få gjensidig støtte og hjelp fra jevnaldrende. Johansen og Studsrød (2019, s. 254) støtter opp dette funnet av at ungdommene tilbyr og mottar gjensidig støtte og hjelp fra jevnaldrende, blant annet gjennom problemløsning, økonomisk støtte, emosjonelle og praktiske råd. Funnet er også sammenfallende med studien til Verdasco (2020, s. 550) som viste at ungdommene brukte sitt agency ved å skape og forhandle meningsfulle relasjoner gjennom hverdagslige ritualer. Funnet blir også støttet av Eide et al. (2020, s. 561) som oppga at det å være forberedt til å bo alene blir påvirket av ungdommenes relasjoner med jevnaldrende.

6.4.1 Store ambisjoner for fremtiden

Datamaterialet viste at de ny-bosatte ungdommene har store faglige ambisjoner og jobber hardt for å nå målene sine. Selv om ungdommene opplevde større handlingsrom når det kom til utdanning, var det flere som ikke hadde tenkt å velge den utdanningen de egentlig ønsket. Enkelte tenkte på hvilken utdanning som var best for familien. De hadde et stort ønske om å hjelpe familiene sine. Disse funnene er forenlige med Oppedal et al. (2011, s. 24) sin studie som viste at unge enslige mindreårige opplevde et vanskelig valg mellom å fortsette utdanning eller gå over til arbeidslivet for å forsørge familien. Samtidig viste min masterstudie at flere av ungdommene med tiden har blitt flinkere til å håndtere problemer og bekymringer for familien. En av informantene fortalte at han hadde begynt å sette seg selv først og så hjelpe familien. Dette blir støttet opp av Johansen og Studsrød (2019, s. 258) som fant at ungdommene hadde utfordringer knyttet til bekymringer og ansvar for familien, som kunne føre til emosjonell smerte og bekymring. De forklarer videre at for å forhindre emosjonell utmattelse, var ungdommene nøye på hvordan og hvem de samhandlet med, og balansen mellom empati for andre og behovet for å ta vare på seg selv (Johansen & Studsrød, 2019, s. 258).

Det ble tatt opp i intervjuene at sjansen for å skaffe seg jobb var mindre for de ny-bosatte ungdommene på grunn av språk og mangel på nettverk. Ifølge Nussbaum (2011, s. 33) er det å ha en arbeidsplass en del av den sentrale capability som handler om *innflytelse på sitt materielle miljø*, fordi arbeid skaper en opplevelse av anerkjennelse og mulighet til å danne meningsfulle relasjoner. Kunnskapsdepartementet (2018, s. 25) sin strategi støtter opp funnet med at språkferdigheter kan begrense jobbmuligheter. De hevdet videre at det å kunne snakke og forstå norsk er en forutsetning for individets frihet, selvstendighet og deltakelse i samfunns- og arbeidslivet, noe som er et økende krav. Samtidig var det flere av informantene i min masterstudie som hadde deltidsjobber. Dette er forenlig med Kirkeberg og Lunde (2020, s. 4) som oppga at av de i alderen 18-29 år som ble bosatt som enslige mindreårige flyktninger, var rundt 80 prosent i arbeid eller utdanning i november 2018, noe som er på linje med den jevnaldrende befolkningen. De ny-bosatte ungdommene i min studie opplevde at det å være «utlending» kan skape utfordringer for å få jobb. Samtidig viste Olsen og Askvik (2021, s. 31) at utdanningsnivået har en større betydning enn flyktningbakgrunn. På den andre siden viste Kirkeberg og Lunde (2020, s. 4) at bosatte flyktninger er overrepresentert i lavinntektsgruppen og har utfordringer med å forbedre sin økonomiske situasjon etter flere år som bosatt. Disse sosioøkonomiske vilkårene risikerer å øke sosiale helseforskjeller i samfunnet (Mæland, 2016, s. 193).

Datamaterialet viste at de ny-bosatte ungdommene har et sterkt ønske om å bli verdsatt i samfunnet og vise at de er dyktige. De jobbet hardt for å ta en utdanning og for å kunne få seg en jobb. En av ungdommene fortalte at han ikke ville ende opp på NAV. Han hadde den oppfatningen som mange nordmenn har, om at det å være arbeidsledig ikke gir en verdsatt sosial rolle eller er allment akseptert. Samtidig viste tall fra SSB at nesten fire av fem under 25 år var i arbeid eller utdanning etter endt introduksjonsprogram i 2019 (Kraakenes et al., 2021), noe som gir grunn til optimisme.

6.5 Utfordringer med bosetting

Intervjuene viste at bosettingskommunen kan begrense ungdommene sitt handlingsrom, spesielt i små kommuner med begrenset tilbud for utdanning og arbeid. Flere av ungdommene snakket om å flytte eller hadde flyttet fra bosettingskommunen for å komme nærmere venner

eller for å få større muligheter for utdanning og arbeid. En av informantene opplevde at nettverket forsvant da vennene flyttet fra bosettingskommunen. Han ønsket derfor å flytte etter fullførte studier. Studien til Oppedal et al. (2011, s. 24) støtter dette med at enkelte blir boende i kommuner eller en boform som de ikke ønsker. Samtidig fortalte informanten i min masterstudie at han trivdes, men at han ønsket å flytte fordi det var ensomt og begrensede muligheter. Lidén et al. (2020, s. 117) fant i likhet med min studie at mange av ungdommene bosatt i mindre kommuner valgte å flytte til en større by på grunn av utdanning eller for å komme nærmere venner og familie. For ungdommene som går på introduksjonsprogrammet kan de miste retten til programmet og den økonomiske støtten, hvis de velger å flytte fra bosettingskommunen (Meld. St. 30 (2015–2016), s. 36). Dermed er det flere av de ny-bosatte ungdommene som ikke har noe annet valg enn å måtte vente med flytting til de har fullført introduksjonsprogrammet. På dette punktet skiller disse ungdommene seg fra norskfødt ungdom som kan bosette seg i den kommunen de ønsker. Den nye reformen som kom i år skal bidra til at ungdommene blir bosatt i en kommune som har relevant tilbud om arbeid eller utdanning (Integreringsloven, 2021, § 6). Det vil si at ungdommene sine interne capabilities, de evnene og egenskapene som de har med seg blir tatt hensyn til (Nussbaum, 2011, s. 21). Det gjenstår å se om dette vil styrke ungdommenes mulighet til å påvirke politiske valg og eget hverdagsliv slik Nussbaum (2011, s. 33) omtaler under sin sentrale capability om *innflytelse på sitt politiske miljø*.

Datamaterialet mitt viste at Nussbaum (2011, s. 21) sine interne capabilities ikke alltid blir tatt hensyn til når ungdommene blir tildelt bosettingskommune eller boform. Informanten som opplevde at alle vennene flyttet, hadde ikke handlingsrom til å etablere nye vennskap. Dette kom av at han ikke hadde de sosiale kodene for å etablere vennskap med norsk ungdom og kulturelle koder begrenset vennskapet med de andre ungdommene med flyktningbakgrunn. Enkelte av informantene tok opp at sosiale hierarkier begrenset handlingsrommet. Studien til Verdasco (2020, s. 565) støtter opp dette funnet ved å forklare at når en gruppe av ungdommer med forskjellig bakgrunn, erfaringer, referanserammer og begrensninger er samlet, vil det forekomme konflikter og eksklusjon relatert til sosial hierarki. Kort sagt; de kombinerte capabilities må ta utgangspunkt i den enkeltes interne capabilities (Nussbaum, 2011, s. 22). Dette vil bli tatt med videre til neste kapittel hvor masteroppgaven avsluttes med en konklusjon, svakheter/begrensninger med studien og videre forskning.

7 Konklusjon

Formålet med denne oppgaven var å undersøke de unge enslige bosatte flyktningenes erfaringer i hverdagen for å få tak i deres fremtidige helsetrusler og hvordan de brukte tilgjengelig handlingsrom for å fremme sin helse. Studiens empiriske bidrag er først og fremst koblet til at de ny-bosatte ungdommene ønsker større individuell tilpasning, hvor de får lov til å bestemme over sin egen tilværelse. De ønsker i større grad å kunne bestemme over bostedskommune, boform og utdanning. Studien viste at mens kommunen styrer etter et sjanselikhetsprinsipp, hvor alle blir behandlet likt, ønsket ungdommene at kommunene skal styre etter noe som ligner på Nussbaum (2011, s. 33) sitt resultatlikhetsprinsipp. Det går ut på at individets interne capabilities blir lagt til grunn og dermed blir ulike tiltak iverksatt. Hvis kommunene skal lykkes med tilrettelegging for at den enkelte skal kunne fullføre den utdanningen de ønsker, må de først styrke interne capabilities. Det fører til at ungdommene kan nyttiggjøre sitt agency når de skal forholde seg til de eksterne capabilities (Nussbaum, 2011, s. 21).

Denne masterstudie viste at lite individuell tilrettelegging førte til at enkelte av ungdommene ikke opplevde kontinuitet i skolegangen, noe som skiller seg fra Lynnebakke og Pastoor (2020, s. 7) sine funn. Datamaterialet fant i likhet til Svendsen og Berg (2017, s. 32) og Thorshaug og Svendsen (2014, s. 10) at flere av ungdommene etterspurte arenaer hvor de kunne møte jevnaldrende norsk ungdom. Det nye i denne masterstudien er at ungdommene tydeliggjør at de interne capabilities og agency er sterkt forankret i oppvekstens sosialisering. De opplevde at sin måte å tenke og handle på ble gjort ugyldige, trass like kombinerte capabilities (Nussbaum, 2011, s. 21).

Til tross for at ungdommene opplevde flere utfordringer i hverdagen, var det mange av dem som klarte å benytte handlingsrommet sitt i møte med helsetruslene. De brukte sine ressurser aktivt for å forbedre vanskelige situasjoner. De fleste informantene trivdes med tilværelsen og hadde store ambisjoner. Disse funnene er sammenfallende med foreliggende forskning (Oppedal et al., 2011, s. 43; Seglem et al., 2014, s. 300). Samtidig opplevde enkelte av informantene i denne masterstudien at det var ensomt å bo alene. Dette funnet blir støttet av Lidén et al. (2020, s. 120) som også viste at flere vil oppleve det ensomt å bo alene. Samtidig fant denne masterstudien ut at enkelte likte å bo alene, men de hadde gjerne et godt sosialt

nettverk. Flere av ungdommene fortalte om bekymringer for familien, men at de hadde blitt flinkere til å håndtere bekymringene. Dette funnet er sammenfallende med Johansen og Studsrød (2019, s. 258). Denne masterstudien viste at ungdommene var flinke til å benytte tilgjengelige handlingsrom, som for eksempel sosialt nettverk og tilbud fra kommunen. Informantene viste agency ved at de både ga og fikk gjensidig støtte og hjelp fra jevnaldrende. Dette funnet blir støttet opp av studien til Verdasco (2020, s. 550). Studiens empiriske bidrag viste tydeligere enn en del tidligere forskning at ungdommene brukte sitt handlingsrom for å forbedre det de opplevde som vanskelige og utfordrende sider ved tilværelsen. Disse funnene er en konsekvens av at jeg har valgt et perspektiv som legger vekt på capabilities og agency hos de ny-bosatte ungdommene. Til slutt vil jeg ta opp at samfunnets kombinerte capabilities trenger ytterligere utbedringer gjennom mer skreddersydde løsninger rundt ungdommene.

7.1 Svakheter/begrensinger med studien

En mulig svakhet/begrensing med studien er at vi som intervjuet er kvinner på relativt samme alder som informantene. Dermed er det kanskje ikke så greit for de mannlige informantene å tilkjenne problemer, når vi vet hvilken patriarkalsk kultur de er vokst opp i. De fleste informantene vi snakket med var fornøyde, men det kan hende at det bildet hadde vært annerledes hvis det hadde vært en annen intervjuer.

En annen grunn til at mange av informantene virket fornøyde kan også skyldes at det ble rekruttert gjennom mellomledd som jobbet i kommunen. Det kan være en svakhet/begrensing ved at de kun velger ungdom som er ressurssterke og fornøyde med tilværelsen. Vi fikk også høre fra de ansatte at ungdommene som møtte opp på møtestedet i regi av kommunen, ofte var de som klarte seg best. Samtidig er det en styrke med studien at vi rekrutterte gjennom forskjellige mellomledd, blant annet ved snøballmetoden.

Ungdommene kan også ha et ønske om å presentere seg selv positivt, som en motreaksjon på hvordan samfunnet fremstiller dem. Ofte blir enslige flyktninger sett på som sårbare, med merkelappen som enslige/ensomme. Spesielt de mannlige informantene kan ha et ønske om å motbevise det problematiske bilde av dem som rasistiske og kjønnsdiskriminerende (Wernesjö, 2020, s. 401).

En annen svakhet/begrensning ved rekruttering var den begrensede tidsrammen for masteroppgaven. Det gjorde at det ikke var mulig å reise langt for å rekruttere informanter, noe som kunne ha ført til et mer utfyllende bilde. Samtidig omfatter studien ungdommer rekruttert fra tre kommuner, både rurale og urbane. Til tross for disse begrensningene opplever jeg at funnene er holdbare og jeg har gjort mitt beste i å fremstille funn slik at leser kan vurdere gyldigheten.

7.2 Videre forskning

Som tidligere nevnt handler foreliggende forskning ofte om enslige mindreårige flyktninger i asylsøkerfasen og i asylmottak. Samtidig finnes det lite review-basert forskning som særskilt tar utgangspunkt i unge enslige bosatte flyktninger. Det er derfor et behov for mer forskning på denne gruppen. Denne masteroppgaven har blant annet sett på utdanning, overgangen til voksenlivet og ungdommenes opplevelse av bosetting og botiltak. Dette er tema som Svendsen et al. (2018, s. 75) og Lidén et al. (2020, s. 20-21) oppgir at det er behov for mer forskning på. Det eksisterer også lite forskning på enslige flyktninger sin tilværelse i et longitudinelt og helhetlig perspektiv, hvor hele tilværelsen blir sett i sammenheng (Svendsen et al., 2018, s. 81). Det kan derfor være behov for studier som følger de ny-bosatte ungdommene over en lengere tid, men dette er dyrt og tidskrevende.

Forskningsgjennomgangen viste at det eksisterer lite på handlingsrom i helseøyemed. Videre forskning burde derfor legge større vekt på hvordan ungdommene bruker sitt handlingsrom og hvilke muligheter de har tilgjengelig.

Litteraturliste

- Antonovsky, A. (2012). *Helsens mysterium: den salutogene modellen* (A. Sjøbu, Overs.). Gyldendal akademisk.
- Askheim, S. (2020, 27. april). *Eritreas geografi*. Store Norske Leksikon. Hentet 25. februar 2021 fra https://snl.no/Eritreas_geografi
- Berg, B. (2020). Bosetting, vennskap og overgang til voksenlivet. I K. Eide (Red.), *Barn på flukt: Psykososialt arbeid med ensige mindreårige flyktninger* (2. utg., s. 189-206). Gyldendal.
- Bergnehr, D. (2019). Barnperspektiv, barns perspektiv och barns aktörskap – en begrepsdiskussion. *Nordisk tidsskrift for pedagogikk & kritikk*, 5, 49. <https://doi.org/10.23865/ntpk.v5.1373>
- Chase, E. (2020). Transitions, capabilities and wellbeing: how Afghan unaccompanied young people experience becoming 'adult' in the UK and beyond. *Journal of ethnic and migration studies*, 46(2), 439-456. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2019.1584704>
- CRISTIN. (2020, 15. desember). *Taus Tids Tale: En studie av helsefremming og tjenesteutforming for unge enslige bosatte flyktninger*. <https://app.cristin.no/projects/show.jsf?id=2497741>
- Datatilsynet. (2019, 17. juli). *Vurdering av personvernkonsekvenser (DPIA)*. Hentet 20. april 2021 fra <https://www.datatilsynet.no/rettigheter-og-plikter/virksomhetenes-plikter/vurdere-personvernkonsekvenser/vurdering-av-personvernkonsekvenser/nar-er-risiko-hoy/>
- Djuve, A. B., Haakestad, H. & Braanen, E. S. (2014). *Rett til utdanning? Grunnskoleopplæring og videregående opplæring som tiltak i introduksjonsordningen for nyankomne innvandrere* (Fafo-rapport 2014:34). <https://www.fafo.no/images/pub/2014/20381.pdf>
- Djuve, A. B. & Kavli, H. C. (2015). *Ti års erfaringer: En kunnskapsstatus om introduksjonsprogram og norskopplæring for innvandrere* (Fafo-rapport 2015:26). Fafo. <https://www.imdi.no/contentassets/d93f311003de4bed8e424178897b519e/rapport-2015.-ti-ars-erfaringer-en-kunnskapsstatus-om-introduksjonsprogram-og-norskopplaring-for-innvandrere.pdf>
- Eide, K. (2020). Hvem er de enslige mindreårige flyktningene? . I K. Eide (Red.), *Barn på flukt: psykososialt arbeid med enslige mindreårige flyktninger* (2. utg., s. 28-55). Gyldendal.
- Eide, K., Lidén, H., Haugland, B., Fladstad, T. & Hauge, H. A. (2020). Trajectories of ambivalence and trust: experiences of unaccompanied refugee minors resettling in Norway. *European journal of social work*, 23(4), 554-565. <https://doi.org/10.1080/13691457.2018.1504752>
- Fazel, M. D., Reed, R. V. M., Panter-Brick, C. P. & Stein, A. P. (2012). Mental health of displaced and refugee children resettled in high-income countries: risk and protective factors. *Lancet*, 379(9812), 266-282. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(11\)60051-2](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(11)60051-2)
- Flyktningkonvensjonen. (1954). *Konvensjon om flyktningers stilling* Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/TRAKTAT/traktat/1951-07-28-1>
- Folkehelseloven. (2012). *Lov om folkehelsearbeid* (LOV-2011-06-24-29). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2011-06-24-29?q=folkehelse>
- Garvik, M., Paulsen, V. & Berg, B. (2016). *Barnevernets rolle i bosetting og oppfølging av enslige mindreårige flyktninger*. NTNU Samfunnsforskning: Mangfold og

- inkludering. <https://samforsk.no/Publikasjoner/2016/EM-rapport%202016%20-%20webversjon.pdf>
- Giddens, A. (1984). *The constitution of society: outline of the theory of structuration*. Polity Press.
- Helsedirektoratet. (2018a). *Folkehelse og bærekraftig samfunnsutvikling: Helsedirektoratets innspill til videreutvikling av folkehelsepolitikken* (Rapport IS-2748). https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/folkehelse-og-baerekraftig-samfunnsutvikling/Folkehelse%20og%20b%C3%A6rekraftig%20samfunnsutvikling.pdf/_/attachment/inline/3bee41d0-0b38-4957-913e-bedad965e37a:a89f2b8d35a30992c90f2f4c4f872d2ffdd0abaa/Folkehelse%20og%20b%C3%A6rekraftig%20samfunnsutvikling.pdf
- Helsedirektoratet. (2018b, 31. oktober). *Isolasjon og ensomhet*. Helsenorge. Hentet 18. februar 2021 fra <https://www.helsenorge.no/psykisk-helse/isolasjon-og-ensomhet/>
- Herz, M. & Lalander, P. (2017). Being alone or becoming lonely? The complexity of portraying 'unaccompanied children' as being alone in Sweden. *Journal of youth studies*, 20(8), 1062-1076. <https://doi.org/https://doi.org/10.1080/13676261.2017.1306037>
- IMDi. (2020a, 3. desember). *Bosetting av enslige mindreårige flyktninger*. Hentet 12. januar 2021 fra <https://www.imdi.no/planlegging-og-bosetting/slik-bosettes-flyktninger/enslige-mindrearige-flyktninger/>
- IMDi. (2020b, 3. desember). *Familier og enslige voksne på mottak*. Hentet 14. januar 2021 fra <https://www.imdi.no/planlegging-og-bosetting/slik-bosettes-flyktninger/familier-og-enslige-voksne/>
- IMDi. (2021a, 12. mars). *Integreringsplan, norskplan og integreringskontrakt etter integreringsloven*. Hentet 18. januar 2021 fra <https://www.imdi.no/kvalifisering/regelverk/introduksjonsprogrammet/integreringsplan-og-integreringskontrakt-etter-integreringsloven/>
- IMDi. (2021b, 27. januar). *Ny lov om integrering*. Hentet 21. april 2021 fra <https://www.imdi.no/kvalifisering/regelverk/ny-integreringslov/>
- Integreringsloven. (2021). *Lov om integrering gjennom opplæring, utdanning og arbeid* (LOV-2020-11-06-127). <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2020-11-06-127>
- Introduksjonsloven. (2003). *Lov om introduksjonsordning og norskopplæring for nyankomne innvandrere* (LOV-2003-07-04-80). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NLO/lov/2003-07-04-80>
- Johannessen, B. (2021, 6. april). *Afghanistan*. Store norske leksikon. Hentet 25. februar 2021 fra <https://snl.no/Afghanistan>
- Johansen, K. & Studsrød, I. (2019). "Help goes around in a circle": young unaccompanied refugees' engagement in interpersonal relationships and its significance for resilience. *International journal of migration, health and social care*, 15(4), 249-261. <https://doi.org/10.1108/IJMHS-03-2019-0035>
- Kirkeberg, M. I. & Lunde, H. (2020). *Enslige mindreårige flyktninger 1996-2018. Demografi, utdanning, arbeid og inntekt* (Rapporter 2020/13). Statistisk sentralbyrå. <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/enslige-mindrearige-flyktninger-1996-2018>
- Kirkeberg, M. I. & Lunde, H. (2021, 3. mai). *Store inntektsforskjeller blant enslige mindreårige flyktninger*. Statistisk sentralbyrå. Hentet 10. mai 2021 fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/store-inntektsforskjeller-blant-enslige-mindrearige-flyktninger>

- Kleven, Ø. (2016, 15. juni). *Nordmenn på tillitstoppen i Europa* [13-18]. Statistisk Sentralbyrå. Hentet 10. mai 2021 fra <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/nordmenn-pa-tillitstoppen-i-europa>
- Kraakenes, K., Lunde, H. & Guldbrandsen, F. (2021, 4. Mai). *To av tre i arbeid eller utdanning etter endt introduksjonsprogram*. Statistisk sentralbyrå. Hentet 10. mai 2021 fra <https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/to-av-tre-i-arbeid-eller-utdanning-etter-endt-introduksjonsprogram>
- Kunnskapsdepartementet. (2018). *Integrering gjennom kunnskap: Regjeringens integreringsstrategi 2019–2022*. <https://www.regjeringen.no/contentassets/b98e1d0bbe9248cb94e00d1e935f2137/regjeringens-integreringsstrategi-20192022.pdf>
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (T. M. Anderssen & J. Rygge, Overs.; 3. utg.). Gyldendal akademisk.
- Lidén, H., Aasen, B., Seeberg, M. L. & Staver, A. B. (2020). *Fra bosetting til voksenliv: Den kommunale tjenestekjeden for enslige mindreårige flyktninger* (Rapport 2020:1). Institutt for samfunnsforskning. <https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/bitstream/handle/11250/2641091/Fra%2bbosetting%2btill%2bvoksenliv.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Lindström, B. & Eriksson, M. (2015). *Haikerens guide til salutogenese: helsefremmende arbeid i et salutogent perspektiv* (A. Sjøbu, Overs.). Gyldendal akademisk.
- Lynnebakke, B. & Pastoor, L. d. W. (2020). "It's very hard, but I'll manage." Educational aspirations and educational resilience among recently resettled young refugees in Norwegian upper secondary schools. *International journal of qualitative studies on health and well-being*, 15(sup2), 1785694-1785694. <https://doi.org/10.1080/17482631.2020.1785694>
- Lånekassen. (u.å.-a). *Eget stipend for flyktninger*. Hentet 19. mai 2021 fra <https://lanekassen.no/nb-NO/regelverk/tildeling/dell-kapittel2/utenlandsk-statsborger/flyktning/>
- Lånekassen. (u.å.-b). *Studere igjen?* Hentet 19. mai 2021 fra <https://lanekassen.no/nb-NO/gjeld-og-betaling/studere-igjen/>
- Malterud, K. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder for medisin og helsefag* (4. utg.). Universitetsforlaget.
- Mamen, J. (2021, 12. Mars). *Klima i Syria*. Store Norske Leksikon. Hentet 25. februar 2021 fra https://snl.no/Klima_i_Syria
- Meld. St. 6 (2012-2013). *En helhetlig integreringspolitikk: Mangfold og fellesskap*. Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/ae2661f20cfe4899b303a5951334a9c1/no/pdfs/stm201220130006000dddpdfs.pdf>
- Meld. St. 19 (2014-2015). *Folkehelsemeldingen: Mestring og muligheter*. Helse- og omsorgsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/7fe0d990020b4e0fb61f35e1e05c84fe/no/pdfs/stm201420150019000dddpdfs.pdf>
- Meld. St. 30 (2015–2016). *Fra mottak til arbeidsliv – en effektiv integreringspolitikk*. Justis- og beredskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/6676aece374348ee805e9fc5f60b6158/no/pdfs/stm201520160030000dddpdfs.pdf>
- Mæland, J. G. (2016). *Forebyggende helsearbeid: folkehelsearbeid i teori og praksis* (4. utg.). Universitetsforlaget.
- NTNU. (u.å.). *NICE-1*. <https://innsida.ntnu.no/wiki/-/wiki/Norsk/NICE-1>

- Nussbaum, M. C. (2007). *Frontiers of justice: Disability, nationality, species membership*. Harvard University Press.
<http://web.b.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=0&sid=fec20ad2-85c2-47fc-a7b6-9bbe4934d8fe%40pdc-v-sessmgr03&bdata=JnNpdGU9ZWZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#AN=282347&db=nlebk>
- Nussbaum, M. C. (2011). *Creating capabilities: the human development approach*. Belknap Press of Harvard University Press.
<http://web.a.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=0&sid=fed8510b-2d26-4f57-a00e-c18fd0d9ad9d%40sdc-v-sessmgr03&bdata=JnNpdGU9ZWZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#AN=386066&db=nlebk>
- Olsen, B. & Askvik, T. (2021). *Flyktninger i og utenfor arbeidsmarkedet 2019* (Rapporter 2021/5). Statistisk sentralbyrå. <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/attachment/444135?ts=17738ef5528>
- Oppedal, B., Jensen, L. & Seglem, K. B. (2008). *Når hverdagen normaliseres: psykisk helse og sosiale relasjoner blant unge flyktninger som kom til Norge uten foreldrene sine* (UngKul-rapport nr. 1). Folkehelseinstituttet.
<https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/studier/ungkul/ungkul-rapport-nr.1-pdf.pdf>
- Oppedal, B., Jensen, L., Seglem, K. B. & Haukeland, Y. (2011). *Etter bosettingen: psykisk helse, mestring og sosial integrasjon blant ungdom som kom til Norge som enslige mindreårige asylsøkere* (Rapport 2011:8). Folkehelseinstituttet.
<https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2011/rapport-20118-etter-bosettingen-psykisk-helse-mestring-og-sosial-integrasjon-blant-ungdom-som-kom-til-norge-som-enslige-mindrearige-asylsokere-pdf.pdf>
- Oppedal, B., Seglem, K. B. & Jensen, L. (2009). *Avhengig og Selvstendig: Enslige mindreårige flyktnings stemmer i tall og tale* (Rapport 2009:11). Folkehelseinstituttet. <https://www.fhi.no/publ/eldre/avhengig-og-selvstendig.-enslige-mi/>
- Opplæringsloven. (1998). *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa* (LOV-1998-07-17-61). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>
- Pastoor, L. d. W. (2015). The mediational role of schools in supporting psychosocial transitions among unaccompanied young refugees upon resettlement in Norway. *International journal of educational development*, 41, 245-254.
<https://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2014.10.009>
- Pastoor, L. d. W. (2020). Skolen - et sted å lære og et sted å være. I K. Eide (Red.), *Barn på flukt: Psykososialt arbeid med enslige mindreårige flyktninger* (2. utg., s. 208-229). Gyldendal.
- Seglem, K. B., Oppedal, B. & Raeder, S. (2011). Predictors of depressive symptoms among resettled unaccompanied refugee minors. *Scand J Psychol*, 52(5), 457-464.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1111/j.1467-9450.2011.00883.x>
- Seglem, K. B., Oppedal, B. & Roysamb, E. (2014). Daily hassles and coping dispositions as predictors of psychological adjustment: A comparative study of young unaccompanied refugees and youth in the resettlement country. *International journal of behavioral development*, 38(3), 293-303. <https://doi.org/10.1177/0165025414520807>
- Skog, B. (2002). Mobiles and the Norwegian teen: identity, gender and class. I E. J. Katz & M. Aakhus (Red.), *Perpetual Contact: Mobile Communication, Private Talk, Public Performance* (s. 255-273). Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/CBO9780511489471.020>
- Smith, J. A., Larkin, M. & Flowers, P. (2009). *Interpretative phenomenological analysis: theory, method and research*. SAGE.

- Stoecklin, D. & Fattore, T. (2018). Children's multidimensional agency: Insights into the structuration of choice. *Childhood (Copenhagen, Denmark)*, 25(1), 47-62.
<https://doi.org/10.1177/0907568217743557>
- Strøm, F., Kirkeberg, M. I. & Epland, J. (2020). *Monitor for sekundærflytting: Sekundærflytting blant personer med flyktningbakgrunn bosatt i Norge 2007-2016* (Rapporter 2020/36). Statistisk sentralbyrå. <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/attachment/433473?ts=174fc8b3298>
- Svendsen, S. & Berg, B. (2017). *Enslige mindreårige: På vei mot voksenlivet* NTNU Samfunnsforskning: Mangfold og inkludering.
<https://samforsk.no/Sider/Publikasjoner/Enslige-mindreårige-På-vei-mot-voksenlivet.aspx>
- Svendsen, S., Berg, B., Paulsen, V., Garvik, M. & Valenta, M. (2018). *Kunnskapsoppsummering om enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger*. NTNU Samfunnsforskning: Mangfold og inkludering.
<https://samforsk.no/Publikasjoner/2018/Kunnskapsoppsummering%20om%20enslige%20midre%C3%A5rige%20asyls%C3%B8kere%20og%20flyktninger%20WEB.pdf>
- Thorshaug, K. & Svendsen, S. (2014). *Helhetlig oppfølging: nyankomne elever med lite skolebakgrunn fra opprinnelseslandet og deres opplærings situasjon* (Rapport 2014). NTNU Samfunnsforskning: Mangfold og inkludering.
<https://samforsk.no/Publikasjoner/Helhetlig%20oppfølging%20WEB.pdf>
- Tjora, A. (2021). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (4. utg.). Gyldendal.
- Verdasco, A. (2020). Everyday Rituals of Migration: Constructing Relatedness and Agency among Young Refugees in Denmark. *Ethnos*, 85(3), 550-574.
<https://doi.org/10.1080/00141844.2019.1604558>
- Wernesjö, U. (2014). *Conditional Belonging: Listening to Unaccompanied Young Refugees' Voices* [Doktorgradsavhandling, Uppsala Universitetet]. Uppsala University Publications,. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:689776/FULLTEXT01.pdf>
- Wernesjö, U. (2020). Across the threshold: negotiations of deservingness among unaccompanied young refugees in Sweden. *Journal of ethnic and migration studies*, 46(2), 389-404. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2019.1584701>

Vedlegg

Vedlegg 1: NSD godkjenning

NSD NORSK SENTER FOR FORSKNINGSDATA

Norsk Borgunn Ytterhus

Minside / Taus tids tale (TTT): En studie av helsefremming og tjenesteutforming for unge enslige bosatte flyktninger. / Meldeskjema 175773

Taus tids tale (TTT): En studie av helsefremming og tjenesteutforming for unge enslige bosatte flyktninger.

Referanse
175773

Status
Vurdert

Kopi av elektronisk melding om godkjenning 18.08.2020 14:10

Det innsendte meldeskjemaet med referansekode 175773 er nå vurdert av NSD. Følgende vurdering er gitt: NSD har vurdert endringen registrert 10.07.2020.

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 18.08.2020. Behandlingen kan fortsette.

Endringen gjelder at utvalget skal utvides til å inkludere personer bosatt i Finland. I tillegg skal det gjennomføres en spørreundersøkelse blant fastleger i Norge. Det er vår vurdering at det ikke skal behandles direkte eller indirekte opplysninger som kan identifisere enkeltpersoner i spørreundersøkelsen, så lenge den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjema, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD.

I informasjonsskrivet til utvalg 2 står det at dere vil oppbevare aidentifiserte data. Dette må endres til anonyme data, da aidentifiserte data innebærer at det finnes en koblingsnøkkel som gjør det mulig å knytte besvarelsen tilbake til personen.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Lise A. Haveraaen Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Vedlegg 2: Samtykkeskjema

Taus Tids Tale (TTT)

En studie av helsefremming og tjenesteutforming for unge enslige bosatte flyktninger.

FORESPØRSEL OM DELTAKELSE I FORSKNINGSPROSJEKTET:

TAUS TIDS TALE.

DELPROSJEKT: FRA FLYKTNING TIL BORGER.

HVA ER, OG HVORDAN LAGE, HELSEFREMMEDE HVERDAGSLIV OG GODE HELSETJENESTER TIL UNGE FLYKTNINGER?

Vi vet at det å flykte fra sitt hjemland til et annet land kan være veldig vanskelig, og hvordan en blir mottatt og får til å organisere sitt hverdagsliv i det nye landet betyr mye for opplevelse av meningsfullhet og helse.

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt som ønsker å undersøke enslige unge bosatte flyktnings hverdagsliv, opplevde helse og mening. Prosjektet er et samarbeid mellom NTNU og Trondheim universitetskommune, Barne- og familietjenesten.

Målet med denne delen av studien er fremskaffe kunnskap som kan bidra til å fremme helse og lage gode helse- og opplæringstjenester for enslige unge flyktninger som kommer til Norge. Vi tror at du har den kunnskapen vi trenger for å få til dette. Vi håper du kan dele den med oss gjennom din egen fortelling om hvordan din hverdag er, hvilke problemer og helseutfordringer du eventuelt har erfart og hva du selv opplever at du trenger støtte og hjelp til, og hvor du søker denne støtten/hjelpen. Studien er en del av en større studie der vi også vil innhente informasjon om hva og hvordan allmennleger, helsesykepleiere og kontaktlærere i videregående skole arbeider for om mulig å bli bedre i stand til å identifisere behov og gi hjelp og støtte til unge enslige flyktninger som kommer til Norge etter deg.

Du mottar denne henvendelsen fordi du er en ungdom/ung voksen mellom 16 – 25 år som er kommet til Norge som enslig asylsøker og som nå er bosatt og går på eller har fullført videregående skole. Invitasjonen er sendt deg via Trondheim kommune, Barne- og omsorgsenheten, og vi vet ikke hvem du er før du aktivt svarer tilbake til oss at du ønsker å delta.

HVA INNEBÆRER PROSJEKTET?

Din erfaring og kunnskap om det å starte/videreføre livet i et nytt land fjernt fra familie og venner er viktig å få del i om vi skal kunne utvikle gode helse- og opplæringstjenester for de som kommer hit som flyktninger etter deg. Vi spør om å få lov til å intervju deg om det å komme til Norge og hvordan dine hverdager ser ut. I praksis betyr det at vi ønsker å møte deg på et sted som passer deg best og gjennomføre et intervju med deg. Intervjuet har form som en vanlig samtale, og dersom det er greit for deg ønsker vi å ta det opp på lydfil for å kunne gjengi din fortelling mest mulig korrekt. Intervjuet vil vare fra ca. 45-60 minutter. Intervjuet vil fokusere på hva du gjør på en vanlig hverdag, hvordan du opplever din egen helse og hvem du søker og mottar støtte og hjelp fra når du trenger det. Intervjuet blir transkribert fra lydfilen, og alle data vil bli oppbevart ved NTNU i tråd med norsk personvernlovgiving og EUs datadirektiv.

Kunnskapen som frembringes vil bli offentlig tilgjengelig gjennom en doktorgradsoppgave og en masteroppgave, internasjonale review-baserte tidsskrift, i nasjonale fagtidsskrift, på vitenskapelig og allmennvitenskapelige konferanser, seminar og undervisning av studenter ved NTNU. All formidling av funn/kunnskap vil være anonymisert og fremstilt slik at du ikke skal kunne gjenkjennes som deltager.

Taus Tids Tale (TTT)

En studie av helsefremming og tjenesteutforming for unge enslige bosatte flyktninger.

Personopplysninger som blir registrert er fødeland, alder og kjønn. I tillegg trenger vi kontaktinformasjon som e-post og eventuelt telefonnummer.

MULIGE FORDELER OG ULEMPER

Deltakelsen vil ikke direkte påvirke din hverdag, og du vil ikke miste noen tjenester eller hjelp du har. Men din fortelling og dine erfaringer vil kunne bidra til at de som kommer etter deg som flyktning til Norge kan få et bedre tilpasset helse- og opplæringstilbud gjennom at de som utdanner seg til å arbeide med, eller arbeider i helsetjenesten og på skolene, kan bli enda flinkere i sine jobber overfor flyktninger.

Det er ingen kjente ulemper for deg med å delta. Reise til og fra intervjuet vil bli dekket av oss. Dersom du velger å delta vil vi i samråd med deg avklare om du ønsker tolk eller om du vil snakke norsk eller engelsk under selve intervjuet.

FRIVILLIG DELTAKELSE OG MULIGHET FOR Å TREKKE SITT SAMTYKKE

Det er frivillig å delta i prosjektet. Dersom du ønsker å delta, undertegner du samtykkeerklæringen på siste side. Du kan når som helst og uten å oppgi noen grunn trekke ditt samtykke. Dersom du senere ønsker å trekke deg eller har spørsmål til prosjektet, kan du kontakte:

Gjertrud Selnes Moe, PhD-student, NTNU: gjertrud.s.moe@ntnu.no. Tlf: 41 81 44 23

HVA SKJER MED OPPLYSNINGENE OM DEG?

Opplysningene som registreres om deg skal kun brukes slik som beskrevet i hensikten med prosjektet og i samsvar med personvernregelverket. Alle opplysningene vil bli behandlet konfidensielt og navnet ditt og andre identifiserbare opplysninger blir erstattet med fiktive navn eller omskrevet slik at du ikke skal kunne gjenkjennes i rapporteringen fra prosjektet. En kode knytter deg til dine opplysninger gjennom en navneliste. Det er kun intervjuerne, Gjertrud S. Moe, Mina Madsen Knatterød og prosjektleder Borgunn Ytterhus som har tilgang til denne listen.

Opplysningene om deg vil bli anonymisert ved prosjektslutt 01.06.2023.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

GODKJENNING

På oppdrag fra NTNU, fakultet for medisin og helsevitenskap, har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Etter ny personopplysningslov har behandlingsansvarlig NTNU, fakultet for medisin og helsevitenskap har prosjektleder Borgunn Ytterhus/Gjertrud S. Moe/Mina M. Knatterød et selvstendig ansvar for å sikre at

---

Taus Tids Tale (TTT)

En studie av helsefremming og tjenesteutforming for unge enslige bosatte flyktninger.

behandlingen av dine opplysninger har et lovlig grunnlag. Dette prosjektet har rettslig grunnlag i EUs personvernforordning artikkel 6 nr. 1a og artikkel 9 nr. 2a og ditt samtykke.

KONTAKTOPPLYSNINGER

Dersom du har spørsmål til prosjektet, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, kan du ta kontakt med

Gjertrud S. Moe, PhD-student, NTNU: gjertrud.s.moe@ntnu.no. Tlf: 41 81 44 23

Borgunn Ytterhus, prosjektleder, NTNU: borgunn.ytterhus@ntnu.no. Tlf: 73 59 14 73

Personvernombud ved NTNU er jurist Thomas Helgesen. Han kan kontaktes på e-post: thomas.helgesen@ntnu.no

NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personvertjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Vi håper at vi møter deg!

Vennlig hilsen

Gjertrud Selnes Moe

PhD-stipendiat

Borgunn Ytterhus

Professor/veileder

Mina Madsen Knatterød

Masterstudent

Taus Tids Tale (TTT)

En studie av helsefremming og tjenesteutforming for unge enslige bosatte flyktninger.

JEG HAR MOTTATT OG FORSTÅTT INFORMASJON OM PROSJEKTET TAUS TIDS TALE.

DELPROSJEKT: FRA FLYKTNING TIL BORGER.

JEG HAR FÅTT ANLEDNING TIL Å STILLE SPØRSMÅL. JEG SAMTYKKER TIL:

å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. 2023.

Sted og dato

Deltakers signatur

Deltakers navn med trykte bokstaver

Jeg nås på e-post: -----og /eller på telefon: -----

Vedlegg 3: Intervjuguide

Intervjuguide enslige mindreårige

Intervju:

Informant:

Intervjuer:

Dato:

Fra kl.:   til kl.:

Sted:

Biografiske data:

Fødselsår:

Fødested/land:

Kjønn:

Innledende del

- Gjenta informasjon fra forespørselsskrivet om hvordan intervjuet skal foregå (avklar det med lydopptak),
  - at ingen svar er rette eller gale,
  - deltageren er eksperten på eget liv
  - retten til å trekke seg.
  - Hvis det er noen spørsmål du ikke vil svare på så er det helt greit
  - tredjepersoner

1. Bakgrunnsinformasjon

- Beskriv din ankomst til Norge (når, hvor, hvordan, sammen med hvem)
- Fortell om din start på et nytt liv i Norge

Første hoveddel: Hverdagsliv

2. Livssituasjon nå.

- Beskriv en vanlig hverdag slik den er nå fra du våkner om morgenen til du legger deg (bruk gjerne gårdsdagen som eksempel).

(vekker du deg selv, hvilken mat, hvordan kommer du deg til skolen, hvilken underholdning)

Sørg for at du får beskrivelser fra livet på:

o Skolen

- Beskriv hva som er utfordrende/bra
- Hvem snakker du med/spør om hjelp om noe er vanskelig
- Konsentrasjon på skolen
- Hva læres?

o Fritiden

- Fritidsaktiviteter, hvor ofte, med hvem,
- Tilbud fra kommunen
- Tilbud fra frivillige organisasjoner
- Hvordan vil du beskrive en god fritid/ tilbud du savner?

- o Bosituasjon
- o Nettverk/ omgangskrets både fysisk og på sosiale medier (i Norge og i fødeland)
- o Dominerende fokus i hverdagen (gjøremål, aktiviteter, tanker, følelser, søvn, annet)
- o Støtte og hjelp i hverdagen (når, hvor, hvordan, fra hvem)
  - Likheter/ulikheter mellom støtte og hjelp i hverdagen i Norge versus fødeland.
  - Kontakt med familie/venner i landet du kommer fra?
  - Hvilke situasjoner snakker/kontakter du med de hjemme?

Andre hoveddel: Helse

3. opplevelser av egen helse

- Hva er god helse for deg? (beskriv)
- Hvordan opplever du din egen helse i dag? (beskriv hva som er bra/ikke bra)
- Opplever du at helsen din endret seg etter at du kom til Norge? beskriv på hvilke områder og hvordan (mer/mindre ensom, redd, sliten, smerter ect.)
  - Ulike forståelser av syk/frisk og helse/uhelse i landet du er født i versus Norge
- Hva gjør du selv for å opprettholde best mulig helse og velvære? (få tak i opplevelsen av mulighetsrom/handlingsrom)

4. Opplevelse av helsetrusler

- Er det noe i Norge som kan gjøre din helse eller velære dårligere? (uklare oppholdstillatelser, språk, tolk, kultur, mangel på jobb, mening ect).
- Når kommer slike opplevelser? Eksempler!
- Hva gjør du når du føler at noe påvirker din helse og velvære?

5. Bruk av helse- og velferdstjenester i Norge?

- Hva slags helsetilbud har du benyttet etter ankomst til Norge? (flyktningehelseteam, skolehelsetjenesten, fysioterapeut, fastlege, psykolog, legevakten, sykehus, helsesykepleier, nav, apotek, sosionom).
- Er det noe helsetilbud du savner/ er det noe helsetilbud som du føler kunne vært bra for din helse/velvære? (evt noe du hadde tilgang til i landet du er født i)
- Hvor og hos hvem har du søkt helsehjelp det siste året? (llikheter/ulikheter mellom hvor/hvem du søker helsehjelp hos i Norge versus landet du er født i)
- Hva ønsker du at ansatte i helse- og velferdssektoren skal gjøre for å ivareta helsen din? (Noen råd du vil gi til fastleger? Helsesykepleiere?)
- Hva kan samfunnet rundt deg gjøre for at du skal oppleve helse og velvære? (kontaktlærere? Venner? Naboer? Andre?)

Avsluttende del

6. Fremtiden (mål og visjoner)

- Hva er det som motiverer deg?
- Har du noe mål for fremtiden?

7. Noe du vil fortelle om hverdagsliv og helse som jeg ikke har spurt om og som du tror er viktig å få frem?

Takk for hjelpa! Kan jeg kontakte deg på telefon eller mail i ettertid hvis jeg har noen flere spørsmål angående det vi har snakket om i dag?

Vedlegg 4: Utkast til intervjuguide

Spørsmål til Intervjuguide:

1. Hva tenker du er god helse? Beskriv.

- Hva tror du er de viktigste faktorene som påvirker helse?
- Hva tror du har påvirket din helse slik du kjenner den i dag?
- Har synet ditt på helse endret seg etter at du kom til Norge?

2. Hva slags helsetilbud benytter du i hverdagen? (flyktningshelseteam, skolehelsetjenesten, helsestasjon, fysioterapeut, fastlege, psykolog, legevakten, sykehus, helsesykepleier, nav, apotek, sosionom)

- Hvordan opplever du helsetilbudet?
  - o Hva er bra?
  - o Hva kunne vært bedre?
- Er det noen helsetilbud du savner?

3. Fritid. Mange norske ungdommer går på ulike fritidsaktiviteter i (idrett, musikk, kunst etc)

- Hva slags fritidsaktiviteter går du på?
  - o Hvor ofte går du på det?
  - o Hvem går du med?
  - o Hva gjør dere der?
  - o Hvordan synes du det er? (Hva er bra/dårlig)
- Deltar du på noen tilbud fra kommunen du bor i?
- Er det noen tilbud du savner?

4. Skole. Hvordan har du det på skolen/jobb?

- I hvilke situasjoner føler du deg bra?
- I hvilke situasjoner opplever du å ha det vanskelig?
- Hvem på skolen/jobben snakker du med når noe er vanskelig?
- Hvordan klarer du å følge med/konsentrere deg på skolen/jobben?
- Hva skiller norsk skole/arbeidsliv fra skolene/arbeidslivet der du kommer fra?

5. Familie. Har du kontakt med familien din i opprinnelseslandet?

- Hvordan holder dere kontakten?

- Hvordan opplever du det å ha kontakt med de hjemme?
- I hvilke situasjoner snakker du med de hjemme?

6. Er det noe du opplever i hverdagen som gir deg dårlig helse?

- Hvordan sover du om natten?
- Hvor søker du hjelp og hva har du søkt hjelp for i Norge?
- Hva opplever du at venner hjelper deg med?
- Hva opplever du at andre i ditt sosiale nettverk hjelper deg med?

7. Hvordan tar du vare på helsen din i hverdagen?

- Hva gjør du for å oppleve god helse?
- Hva kan helsesektoren gjøre for at du opplever god helse?
- Hva kan de rundt deg gjøre? (ansatte, venner, familie)

8. Er det noe som kunne bedret helsen din i fremtiden?

- Hva kunne du gjort for å ha det bedre?
- Hva kunne helsesektoren gjort?
- Hva kunne de rundt deg gjort? (ansatte, venner, familie)
- Har du noen mål for fremtiden?
- Hva er det som motiverer deg?

